

**KTO KARATAY ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**ANAYASA MAHKEMESİNİN BİREYSEL BAŞVURU KARARLARI
ÇERÇEVESİNDE ADİL YARGILANMA HAKKI**

İzzet TERCAN

Yüksek Lisans Tezi

**KONYA
Ekim 2022**

ANAYASA MAHKEMESİNİN BİREYSEL BAŞVURU KARARLARI
ÇERÇEVESİNDE ADİL YARGILANMA HAKKI

İzzet TERCAN

KTO Karatay Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Kamu Hukuku Anabilim Dalı
Tezli Yüksek Lisans Programı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Hikmet TÜLEN

Konya
Ekim 2022

BİLDİRİM

Enstitü tarafından onaylanan Yüksek Lisans tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını basılı veya dijital biçimde arşivleme ve aşağıda belirtilen koşullar dahilinde erişime açma iznini KTO Karatay Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle, Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak ve gelecekteki çalışmalar (makale, kitap, lisans, patent vb.) için tezimin tamamının veya bir bölümünün kullanım hakları yalnızca bana ait olacaktır.

Tezimin bütünüyle kendi çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izinle kullanılması zorunlu olan kaynakları, yazılı izin alarak kullandığımı ve istenildiğinde izinlerin suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayımlanan “Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge” kapsamında, tezim, aşağıda belirtilen koşullar haricince, YÖK Ulusal Tez Merkezi ve KTO Karatay Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

Enstitü / Fakülte Yönetim Kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir.¹

Enstitü / Fakülte Yönetim Kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay **en fazla 6 ay** ertelenmiştir.²

Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir.³⁴

25 EKİM 2022

İzzet TERCAN

---

¹ MADDE 6(1) Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

² MADDE 6(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

³ MADDE 7(1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

⁴ MADDE 7(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

ETİK BEYAN

KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Hazırlama ve Yazım Kurallarına uygun olarak Dr. Öğr. Üyesi Hikmet TÜLEN danışmanlığında tarafımdan üretilen bu tez çalışmasında; sunduğum tüm veri, enformasyon, bilgi ve belgeleri bilimsel etik kuralları çerçevesinde elde ettiğimi, tüm değerlendirme, analiz, bulgu ve sonuçları bilimsel usullere uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım kaynakların tümüne bilimsel normlara uygun biçimde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarımı kabullendiğimi beyan ederim.

25 Ekim 2022

İzzet TERCAN

*Sevgili eşim Şeyma Nur ve kıymetli aile üyelerim babam, annem, ablam ve kardeşime
ithafen..*

TEŞEKKÜR

Çalıőmamın her aşamasında beni yönlendiren, ufkumu açan, bilgi ve tecrübesi ile destek olan kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Hikmet TÜLEN ve görüşleri ile kıymetli katkı sağlayan jüri üyeleri Dr. Öğr. Üyesi Ayőegül ÇOBAN ATİK ile Dr. Öğr. Üyesi Tuğba BAYRAKTAR hocalarıma, hukuki bilgileri ile yanımda olan kuzenlerime, ayrıca görüş ve fikirlerini paylaşan değerli meslek büyüklerime, çok kıymetli arkadaşlarıma, bugünlere gelmemde çok fazla emeği, fedakârlığı ve özverisi olan kıymetli aileme ve netice aşamasına kadar heran yanımda olan, teşvik eden ve manevi olarak destekleyen kıymetli eşime de teşekkür ederim.

25 Ekim 2022

İzzet TERCAN

ÖZET

İzzet TERCAN

Anayasa Mahkemesinin Bireysel Başvuru Kararları Çerçevesinde Adil Yargılanma
Hakkı

Yüksek Lisans Tezi

Konya, 2022

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. Maddesinde yer alan Adil yargılanma hakkı, temel hak ve hürriyetler kapsamında birçok ülkenin hukuk sisteminde mevcut olduğu gibi ülkemiz nezdinde de anayasal bağlamda düzenleme alanı bulmuştur. Adil yargılanma hakkının korunması kapsamında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi doğrultusunda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvurular neticesinde koruma alanı oluşmakta ve Türkiye Cumhuriyeti anılan sözleşmede taraf olarak yer almaktadır. Ayrıca Anayasa Mahkemesine yapılmakta olan Bireysel Başvuru Yolu ile adil yargılanma hakkı anayasal koruma altına alınmıştır. Hakkın amacı insan hakları gözetilerek yürütülen yargılama mekanizmasının işlevsel olmasını sağlamaktır. Çalışmanın ilk bölümünde, adil yargılanma hakkı kavramsal olarak incelenirken, hakkın niteliği ve bireysel başvuru yolu da incelenmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde, adil yargılanma hakkının unsurları tek tek ele alınarak, Anayasa Mahkemesine yapılan bireysel başvurular neticesinde ortaya çıkan içtihatları değerlendirilerek bir inceleme alanı oluşturulmuştur. Çalışmanın sonuç bölümünde ise, bilimsel çalışmalar ve hukuk sisteminde ki uygulamalar gözetilerek adil yargılanma hakkının ihlalinin önlenmesi hususunda değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Adalet, Hak İhlali, Adil Yargılanma Hakkı, Anayasa Mahkemesi, Bireysel Başvuru

ABSTRACT

İzzet TERCAN

The Right To A Fair Trial Within the Framework of Individual Application Decisions
To The Constitutional Court

Master's Thesis

Konya, 2022

The right to a fair trial which is put into European Convention on Human Rights as article 6, within the scope of fundamental rights and freedoms, has found a regulation area in the constitutional context in our country as well as in the legal systems of many countries. Within the scope of the protection of the right to a fair trial, as a result of the applications made to the European Court of Human Rights in line with the European Convention on Human Rights, a protected area has been formed and the Republic of Turkey is a party to the aforementioned contract. In addition, through the Individual Application made to the Constitutional Court, the right to a fair trial has been taken into constitutional protection. The purpose of the right is to ensure that a judicial mechanism carried out by observing human rights is functional. In the first part of the study, while the right to a fair trial is analyzed conceptually, the nature of the right and the way of individual application are also examined. In the second part of the study, by the handling of the elements of the right to a fair trial one by one and by the evaluation of the case law emerged as a result of individual applications made to the Constitutional Court, a field of study was created. In the conclusion part of the study, evaluations were made on the prevention of the violation of the right to a fair trial, taking into account scientific studies and practices in the legal system.

Keywords

Justice, Violation of Rights, Right to a Fair Trial, Constitutional Court, Individual Application

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	x
1. GİRİŞ	1
2. ADİL YARGILANMA HAKKI.....	2
2.1. Adil Yargılanma Hakkına İlişkin Genel Kavramlar.....	2
2.1.1. Adalet Kavramı.....	2
2.1.2. Yargılama Kavramı	5
2.1.3. Hak Kavramı.....	7
3. ADİL YARGILANMA HAKKININ HUKUKSAL TEMELLERİ VE TÜRK HUKUKUNDA ADİL YARGILANMA HAKKI.....	9
3.1. Adil Yargılanma Hakkı	9
3.2. Birinci Kuşak Haklardan Biri Olarak Adil Yargılanma Hakkı	9
3.3. Adil Yargılanma Hakkının Anayasa ve AİHS’deki Yeri.....	11
3.4. Adil Yargılanma Hakkının Hukuksal Temelleri	14
3.5. Türk Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı.....	16
4. ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARINDA ADİL YARGILANMA HAKKI ..	22
4.1. Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru’nun İşleyişi	22
4.1.1. Bireysel Başvuru Hakkı.....	22
4.1.2. Bireysel Başvuruya Konu İşlemler.....	23
4.1.3. Hukuki Yarar	24
4.1.4. Bireysel Başvuru Usulü	25
4.1.5. Süre Koşulu ve Olağan Kanun Yollarının Tüketilmesi Gerekliği	26
4.1.6. Bireysel Başvuru Formunun İçeriği.....	28
4.1.7. Bireysel Başvuruların Kabul Edilebilirlik Şartları ve İncelenmesi	31
4.1.8. Bireysel Başvuruların Esas Bakımından İncelenmesi	33
4.1.9. Kararlar	35
4.1.10. Bireysel Başvurunun Açıkça Kötüye Kullanılması.....	37

5. MAKUL SÜREDE YARGILANMA HAKKI	38
5.1. Makul Süre Kıstasları	38
5.2. Yargı Yeri Kavramı	39
5.3. Makul Sürede Esas Alınacak Tarihler	40
5.4. Tazminat	42
5.5. Bireysel Başvuru Kararları	43
6. SİLAHLARIN EŞİTLİĞİ VE ÇELİŞMELİ YARGI İLKESİ.....	47
6.1. Silahların Eşitliği ve Çelişmeli Yargılama Arasındaki Bağlantı	49
6.2. Delil Sunma, Bilirkişiden Yararlanma ve Tanık Gösterme İmkânı	50
6.3. Bireysel Başvuru Kararları	51
7. HUKUKİ DİNLENİLME HAKKI	54
8. SUSMA VE KENDİ ALEYHİNE TANIKLIK YAPMAMA HAKKI	57
9. GEREKÇELİ KARAR HAKKI.....	61
10. DELİL KURALLARI	70
11. YASA İLE KURULMUŞ BAĞIMSIZ VE TARAFSIZ BİR MAHKEMEDE YARGILANMA HAKKI.....	75
11.1. Tabi Hâkim İlkesi	76
11.2. Bireysel Başvuru Kararları	77
12. MAHKEMEYE ERİŞİM HAKKI	80
13. CEZA HUKUKUNDA ALENİ YARGILANMA İLKESİ	87
14. MASUMİYET KARİNESİ.....	91
14.1. Masumiyet Karinesi Kavramı	91
14.2. İnsan Onuru Kavramı	94
14.3. Şüpheden Sanık Yararlanır İlkesi.....	95
14.4. Bireysel Başvuru Kararları	96
15. SONUÇ	100
KAYNAKLAR	102
ÖZGEÇMİŞ	112

KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltma	Açıklama
ACM	Ağır Ceza Mahkemesi
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
ATK	Adli Tıp Kurumu
AYİM	Askeri Yüksek İdare Mahkemesi
AYM	Anayasa Mahkemesi
BM	Birleşmiş Milletler
BAM	Bölge Adliye Mahkemesi
CGK	Ceza Genel Kurulu
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
C.Savcısı	Cumhuriyet Savcısı
E	Esas
E.T.	Erişim Tarihi
HMK	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HSK	Hâkimler ve Savcılar Kurulu
İHEB	İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
İYUK	İdari Yargılama Usulü Kanunu
K	Karar
kdae	Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi
K.T.	Karar Tarihi
kyok	Kovuşturmayaya Yer Olmadığı Kararı
m	Madde
MSHS	Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi
MTK	Milletlerarası Tahkim Kanunu
s	Sayfa
ss	Sayfa Aralığı
sy	Sayı
syok	Soruşturmaya Yer Olmadığı Kararı
T	Tarih
TBB	Türkiye Barolar Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi

T.C	Türkiye Cumhuriyeti
TCK	Türk Ceza Kanunu
TDK	Türk Dil Kurumu
THH	Teme Hak ve Hürriyetler
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
Vb	Ve Benzeri
Vd	Ve Devamı
VUK	Vergi Usul Kanunu

1.GİRİŞ

Bireylerin hayatta var olması ile birtakım ihtiyaçları ve eylemleri doğası gereği işlevsellik kazandığından insan hakları gün yüzüne çıkmıştır. Dolayısıyla bireylerin bir arada yaşama arzusu gereğince, topluluklardan devletlere doğru oluşan yapısal birliktelikler ile insan hakkı hukuk kuralları doğrultusunda gelişim sürecine girerek günümüze kadar gelmiştir.

Adil yargılanma hakkı ise insan hakları nezdinde düzenlenmiş olan haklardan en mühim olanıdır. Ülkemizde AYM nezdinde bireyler ve tüzel kişilerce pek çok bireysel başvuru yapılmıştır. Nitekim AYM'nin web sitesinde yayımlandığı üzere; 23/09/2012 tarihi ile 31/03/2022 tarihleri arasında toplam 392.758 adet bireysel başvuru yapılırken bunlardan 311.097 adet başvuru nihai olarak sonuçlandırılmıştır. Sonuçlandırılmış olan bireysel başvurularda toplam 28.710 adet ihlal kararı verilirken söz konusu ihlal kararlarından oransal olarak yaklaşık %70.8'ine karşılık gelen 20.318 adet ihlal kararı "adil yargılanma hakkı" ihlaline yönelik kararlardır.⁵ Oranlar üzerinden de görüleceği üzere Anayasa Mahkemesi nezdinde yapılan bireysel başvurular yönünden iş yükünün büyük bir çoğunluğunu "adil yargılanma hakkı"na ilişkin talepler oluşturmaktadır. Bu sebeple adil yargılanma hakkı tez çalışmasının temelini oluşturmaktadır.

Çalışma iki bölümden meydana gelmektedir. Çalışmanın ilk bölümünde öncelikle adalet, yargılama ve hak kavramları incelenmiş olup ardından hakkın hukuksal temelleri ile T.C Anayasaları üzerinde incelemeler yapılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde, hakkın korunması kapsamında var olan bireysel başvuru sistemi incelenmiştir. Ardından adil yargılanma hakkının esasları ve unsurları ve temsili olarak seçtiğimiz bireysel başvuru kararları incelenerek çalışmanın ikinci bölümü tamamlanmıştır. Tez çalışmasının sonuç kısmında hakkın korunması için yalnızca hukuki ve anayasal düzenlemeler ile tanınmış olan güvencelerin yeterli olmayacağı, bireylerin hak konusunda eğitimi ve bilinçlendirilmesi, yargı görevlileri açısından meslek içi eğitim ve yüksek yargı mensuplarının tecrübe paylaşımı gibi hususlara dikkat çekilmiştir. Dolayısıyla tezin amacı yüksek mahkeme içtihatları incelenerek hakkın korunması kapsamında çıkarımlar elde etmektir. Çalışmanın konuya ilgi duyacak olan okurlara faydalı olmasını diliyorum.

---

5 https://www.anayasa.gov.tr/media/7946/bb_2022-1_tr.pdf

2.ADİL YARGILANMA HAKKI

2.1. Adil Yargılanma Hakkına İlişkin Genel Kavramlar

2.1.1.Adalet Kavramı

Adalet kavramı Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlüğü'nde "yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması, türe."⁶ şeklinde tanımlanmıştır. Adalet kavramı ilk olarak T.C Anayasası'nın 2. Maddesinde yer almıştır. Cumhuriyetin nitelikleri belirlenirken ise "adalet anlayışı"⁷ şeklinde kullanılmıştır. Anaysanın 5. maddesinde "adalet ilkeleri" 55. maddesinde "adaletli bir ücret" 67. maddesinde "temsilde adalet" 73. maddesinde "vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı" 81. ve 103. maddesinde "adalet anlayışı" 140. maddesinde "adalet hizmetindeki" 144. maddesinde "adalet hizmetleri, adalet müfettişleri" şeklinde farklı anlam çerçevelerinde kullanılmıştır.⁸

Türkiye Cumhuriyetinde yürütme organının hukuk hizmetleri birimi olan bakanlık 'Adalet Bakanlığı' olarak yer almaktadır. Bakanlığı temsil eden yönetici ise Adalet Bakanı'dır. T.C. Anayasası'nda düzenlenen farklı maddelerde görüldüğü üzere adalet kavramı, kavramsal olarak bazı maddelerde eşitlik manasında kullanılmış iken bazı maddelerde de özgürlük ve hukuk manası yerine kullanılmıştır. Adaletin uygulayıcısı olan Türk mahkemelerinde ise duruşma salonlarında 'Adalet mülkün temelidir.' ibaresi bulunmaktadır.⁹

Adalet kavramı bilimin varolduğu alanlarda çeşitli araştırmaların konusunu oluşturmuştur. Ayrıca farklı dini gelenekler adalet kavramı ile ilgilenirken, İslam geleneği ise sayıca fazla miktarda eseri içeriğinde barındırmıştır. Dolayısıyla Mevlana Celalettin Rumi, İbn Arabi ve Gazali vb. yazar ve düşünürler de bu doğrultuda çalışmalar yapmışlardır. Bu düşünürler özelinde adalet olmazsa olmaz mutlak bir değer olarak çalışmalarda da mevcudiyetini korumuştur. Ayrıca düşünürler bu durumu insanların her

---

6 <https://www.sozluk.gov.tr/>. E. T. 10 Mart 2022.

7 T.C. Anayasası, Yirmi Birinci Baskı, Seçkin Yayınevi.

8 Çakar, A. S. (2013) "Adalet Mülkün Temeli Midir", *TBB Dergisi*, sy. 106, ss. 261-276.

9 Çeçen, A. (2020). Adalet Kavramı, Gündoğan Yayınları, s.186.

iki dünyası için yani yaşam ve ölüm sonrası hayat çerçevesinde mutluluğa ulaşmaları ile bağdaştırmışlardır. Bu doğrultuda toplumsal, ailesel ve bireysel çerçevelerde değerlendirmeler yaparak adaleti bu düzen içerisinde değişmez bir değer olarak belirlemişlerdir. Adaletin hâkim olduğu bir toplum ve aile düzeninde ise bireylerin nihai mutluluğu baki olacaktır. Mevlana Celalettin Rumi, İbn Arabi ve Gazali'nin görüşleri doğrultusunda ilahi adaletin gerçekleşmesi hali kusursuz ve iyi olarak meydana gelmektedir. Ayrıca adalet herşeyi kapsamaktadır. İnsan ise ilahi adaletin gerçekleşmesi hususunda varolan kusursuz ve iyi olması noktasındaki uyuma kendisini adapte etmelidir.¹⁰

Bugün adalet anlayışında, doğada varolan insan ve bütün hayvanların ortak doğasına uyan şeyleri adil, uymayanları ise adil olmayan olarak tanımlamak mümkün olmayacaktır. Çünkü doğada herşeyin adil olması için ilk olarak doğanın adil olması gerekmektedir ancak bu mümkün değildir. Bu sebeple adalet tanımlanırken doğaya başvurmak yeterli değildir. Bu tür varsayımlar metafizik kapsamında mevcut olduğundan bilimsel düzende ispatı mümkün değildir. Yokluk tezi doğrultusunda adalet gerçeklik düzleminde yoktur, ya da vardır ancak görecelik tezi doğrultusunda ise adalet objektif olarak bilinemeyecektir. Adaleti kavramsal olgu olarak kanıtlama imkânı mümkün değildir ve pozitivizme göre bu durum metafiziksel bir değerlendirmedir.¹¹ Gözler'e göre ise, "herkes kendi bilincinin gereklerine göre, tabii hukuku algılamakta serbest kalır."¹² Aristoteles, adaletin geniş ve genel anlamda erdemlik olduğunu belirttikten sonra, adaleti dağıtıcı ve denkleştirici adalet ile hakkaniyet şeklinde üçlü görünümle ele almıştır.¹³ Ayrıca Sokrates, Platon (Eflatun) ve Aristoteles "adaletin bireysel bir erdem olduğunu ileri sürmüşlerdir."¹⁴

Adalette asıl olan gaye belirli bir düzen ve nizamın sağlanmasıdır. Düzen ve nizam sağlanamadığında ise adaletten söz etmek mümkün değildir. Dolayısıyla adaletin simgesi

---

10 Kuşpınar, B. (2017). "Adalet Kavramı Konusunda Gazâlî, İbn Arâbî ve Mevlânâ'nın Görüşlerinin Analizi". Çev. Ayşe Yaşar Ümütlü, *Beytulhikme Uluslararası Felsefe Dergisi*, C.7, s.2, s.306.

11 Gözler, K. (2008). "Tabii Hukuk ve Hukuki Pozitivizme Göre Adalet Kavramı". *Muhafazakâr Düşünce*, sy.4(15), s.s.77-90.

12 Gözler, K. (2011). *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi*, Cilt:1, Ekin Yayınevi, s.16.

13 Öktem, N. (1985). *Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi Ders Notları*, Der Yayınları, s.49.

14 Karagöz, Y. (2002). "Liberal Öğretide Adalet, Hak Ve Özgürlük", *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*. c. 26, s. 270.

olan terazi isabetli bir simge olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkede toplumun bir kesiminin aynı olan davranışları, eylemleri ve fiilleri haklı, özel ve üstün iken, başka bir kesiminin davranışları, eylemleri ve fiilleri haksız olup üstün ve özel değil ise o ülkede yer alan toplumda adil ve eşit bir denge olmadığı anlaşılacaktır.¹⁵

Dünya düzeni içerisinde bireyler yegâne olarak adaleti sağlama gayesindedir. Bu sebeple bu gayeye toplum nezdinde bir görev ve sorumluluk olarak rastlanmaktadır. Toplum bu şekilde bir düzen için haksızlığa direnmektedir. Bu durum adalet düşüncesini ve değerlendirmelerini doğurmaktadır. Bu da toplumun kendi bulunduğu yaşam alanındaki düzenlemeyi oluşturmakta olup bu doğrultuda ise her yerde geçerli bir adalet tezi mümkün değildir. Adalet bir düzensizlik ve eksiklik durumunda ihtiyaca binaen ortaya çıkmaktadır. Düzen ve nizam mevcut ise adalet gerek duyulmamaktadır. Şayet toplumda bir eksiklik, ayrıcalık, haksızlık doğmuş ise o zaman arayış içinde yapılması gereken mevcut durumun sonlanması için adaletin ortaya çıkarılmasıdır.¹⁶

Adalet tarihin her safhasında hukuk biliminin konusunu oluşturmaktadır. Bu sebeple ortaya konan her teori adaletin çerçevesini çizerken içeriğini zenginleştirmektedir. Bazı önemli adalet ilkeleri için “Asgari Adalet Kavramı” önem arz etmektedir. Adalet için ihlal edilmesi zor olan bir alan belirlemek hukuk düşüncesi çerçevesinde düşünsel bir zenginleşmeye neden olacaktır. Bu durum ise belirli olmayan hukuk kuralları için kanun koyucu ve uygulayanlar açısından yön gösterici olacaktır.¹⁷

Düzenin uygulanabilir ve mümkün olması için konulmuş olan kuralların uygulanması elzemdir. Ancak her düzen adalet tabi değildir. Adaletli olmayan düzenlerin kendi işleyişi içerisinde kendine has kuralları mevcut olabilir. Ancak adaletin vücut bulmasının asıl öngörüsü insanın hak ve adalet arayışıdır. Hukukun gayesi de adalettir. Bu sebeple bireyler kendi haklarını önemle ve dikkatle savunurken başkalarının hakları doğrultusunda da saygı gösterme anlayışı içinde olmalıdır. Ayrıca toplumdaki bireyler yaşam dönemi boyunca sürekli bir değişim halinde olduğundan, toplum düzenini sağlayan adalet ve hukuk normlarının da mevcut değişime ayak uydurması gerekecektir.

---

15 Küçük, A. (2008) “Adalet Kavramı ve Adalet İlişkin Bazı Teoriler.” Muhafazakar Düşünce Dergisi, sy.4(15), s.s.91-121.

16 Gözler, K. “Tabii Hukuk ve Hukuki Pozitivizme Göre Adalet Kavramı” s.s.77-90.

17 Aktaş, S.(2021) “Asgari Adalet Kavramlaştırması Üzerine: Adaletin Asgari İlkeleri”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, sy.12(1), s.s.209-225.

Adalet kapsama alanı olarak yazılı kurallar ve normlardan daha derin bir olgudur. Dolayısıyla bu durum gözetildiğinde toplumların gelişimi ile farklılığı hukukun yönünü ve değişimini tetiklemektedir.¹⁸

Adaletin çerçevesini belirleyen ölçüt insanlar ve davranışlarıdır. Hukuk devletinin ise gerekleri ve ihtiyaçları doğrultusunda bileşenleri kendisinden ve adalet anlayışından meydana gelmektedir.¹⁹

2.1.2. Yargılama Kavramı

Yargılama kavramı TDK'nin Türkçe Sözlüğünde “Birbirine karşı olan iki tarafı dinleyerek bir yargıya varma, muhakeme.”²⁰ şeklinde tanımlanmıştır. T.C. Anayasası ise 9. maddesinde “Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır.”²¹ ibaresi ile yargı yetkisini bağımsız ve tarafsız mahkemelere vermektedir.

Gözler “yargı fonksiyonu” tanımlamasında şekli ve maddi olarak ayırım yaparken yargı fonksiyonunu şekli çerçevede mahkemelerin ortaya koymuş olduğu işlemler ile açıklamaktadır. Maddi çerçevede ise yazılı kurallara aykırı olarak meydana gelen durumları mahkeme vasıtası ile çözümleyen fonksiyon şeklinde açıklamaktadır.²²

Türk dilinde “yargılama” ve “muhakeme” sözcükleri anlamdaş olarak kullanılmaktadır. Hukuksal çerçevede ise “yargılama” kavramı bütüncül bir şekilde hukuki anlamda tüm süreçleri kapsayacak bir biçimde kullanılmalıdır. Toplumların gelişim ve değişim süreçlerinde sözcüklerin dile kattığı anlam ve sözcüklere yüklenen mana değiştiği gibi nitelik olarak anlam kargaşası veyahut daralmasına da uğramıştır. Bu sebeple “yargılama” ve “muhakeme” sözcükleri kapsamında bir tercih yapacak olursak yargılama sözcüğünün Türkçe kökenli olması ve Türk toplumunda yaygın olarak kullanılması

---

18 Çeçen, A. (1975). “Hukukta Norm ve Adalet”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy. 32(1), s.s.71-115.

19 Leibholz, G. (1937) “Hukukun Gayesi”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.3, s.s.515-533.

20 <https://www.sozluk.gov.tr/> E. T. 10 Mart 2022.

21 Yalvaç, G. (2019), *Ceza ve Yargılama Hukukuna İlişkin Temel Kanunlar*, Adalet Yayınevi, 20. Baskı, s.21.

22 Gözler, K. (2011), *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi: Cilt 2*, s.s. 412-470.

durumu düşünülduğünde ifadesel biçimde oluşturduğu anlam değerlendirmesinde “yargılama” sözcüğü tercihi öncelikli olmalıdır.²³

Yargılama toplumun adalet düzeninin sürekliliğini sağlamaktadır. Bu sebeple yargılama adaleti sağlamak amacıyla gerçekleşen bir faaliyettir. Adil kararların meydana gelmesinin şartı ise yargılamanın kural ve kaidelere uygun biçimde yürütülmesi ve ihlalin neticelerinin olması olarak belirmektedir. Doktrinde ise “yargılama” maddi hukukun karşılığı olarak yargılamayı fiilen gerçekleştirmekle görevli olan hâkimin soyut kuralları maddi gerçeğe uygulaması olarak berltilmektedir.²⁴ “Yargılama” bağlamının bir gereği olarak bu doğrultuda da hâkimler bu görevi yerine getirirken yargılama fonksiyonunu gerçekleştirmektedir.²⁵

Yargılama yetkisi yalnızca mahkemelerde görevli hâkimler tarafından yasal olarak kullanılabilir. Bu sebeple hâkim görev yaptığı mahkemenin bağımsız oluşundan yalnızca görevi esnasında yararlanabilir. Ayrıca bu düzen içerisinde hâkim “yargılama” mekanizmasında taraflar arasında mevcut uyuşmazlığı çözen tarafsız kişi konumundadır. Doğası gereği “yargılama” görevini yerine getiren görevlinin bağımsız konumda olması gereklidir.²⁶

Ülkemiz iç hukukunda “yargılama” makamları idari ve adli olmak üzere ikili bir yapıda iken, T.C. Anayasası 154. ve 155. maddelerinde belirtildiği üzere yüksek yargılama makamı olan mahkemeler idari yargıda “Danıştay” iken adli yargıda “Yargıtay” olarak görev yapmaktadır. Anayasa Mahkemesi ise mahiyeti itibarı ile yüce divan, parti kapatma ve bireysel başvuru vb. görevleri yerine getiren yüksek mahkeme konumundadır. Ayrıca T.C. Anayasası 158. Maddesinde ” Uyuşmazlık Mahkemesi adli ve idari yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlenmeye yetkilidir.” şeklinde ki düzenleme ile Uyuşmazlık Mahkemesi’nin işleyişini belirtmektedir.

---

23 Selçuk, S. (2013), “Doğru Terim “Muhakeme” Değil, “Yargılama” dır.” *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, sy.19(2), s.s.295-318.

24 Özden, İ. (2017), *Türk Yargılama Hukukunda Maddi Gerçeğin Araştırılması*, Doktora Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.s. 1-3.

25 Turan, H. (2004), *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nde ve Türk Hukuku'nda Adil Yargılanma Hakkı*, s.s. 45-56.

26 Yenisey, F. (2014), “Mukayeseli Hukukta Adli Yargı Yüksek Mahkemelerinin Konumu ve Üyelerinin Seçimi”, *Anayasa Yargısı*, sy.24(1), s.s.135-154.

2.1.3. Hak Kavramı

“Hak” kavramı TDK’nin Türkçe Sözlüğünde “Adaletin, hukukun gerektirdiği veya birine ayırdığı şey, kazanç” olarak tanımlanmaktadır.²⁷ “Hak” özgürlükleri koruyan, çerçeve çizen ve kurallar çerçevesinde davranış serbestisi veren yada kısıtlayan kural, kaide yada düzenlemelerin hukuksal görünümüdür.²⁸ “Hak” sözcüğü Arapça kökenlidir. Bir şeyi kesin, net, anlaşılabilir ve mecbur bir şekilde ortaya koymak anlamını da içermektedir. Bu sebeple geneli kapsayan mevcut normların tamamını ifade eden genel bir olgu konumunda yer alır.²⁹ Oğuzman’a göre “Hukuken korunan ve sahibine bu korunmadan yararlanma yetkisi tanınan menfaat” olarak tanımlanmıştır.³⁰ Bu bağlamda “hak” hukukun çerçevesini oluştururken, hukukun meydana getirdiği yetkiler ile korumakta olduğu menfaati tanımlar.³¹

“Hak” oluşturduğu çekirdek alan ile toplumda yer alan kişilerin kendi aralarındaki ilişkiyi ve devletler ile bu kişilerin aralarındaki ilişkiyi sağlarken dayandıkları bir olgudur. Bu sebeple hak kavramı fonksiyonel olarak çeşitli ihtiyaçlar tanımlanırken kullanılır. Örnek olarak kişilik hakkı, bireysel başvuru hakkı vb. çeşitli birliktelikler şeklinde kullanılmaktadır. Bir hususun “hak” çerçevesinde nitelendirilebilmesi için pozitif hukukta yer alması ve hukuki düzlemde korunması gereklidir.³²

Subjektif biçimde “hak” bireylerdeki karşılığı sonucu meydana gelmektedir ve hukuk tarafından korunması ile bireylerin çıkarlarını somutlaştırarak açığa çıkmaktadır. “Adalet” aynı zamanda “hak” ile doğal olarak yakın ilişkilidir. Bu sebeple hak adaletin ayrılmaz bir parçası ve ön şartıdır. Hak var olduğunda, korunduğunda ve neticeye ulaştığı aşamada adalet belirlemektedir. Böylece bireylerde adalet duygusu varolabilecektir.³³

---

27 <https://www.sozluk.gov.tr/> E. T. 10 Mart 2022.

28 Çeçen, A. (2000), İnsan Hakları, Genişletilmiş Üçüncü Baskı, Savas Yayınları, s.s. 9-10.

29 Tutumlu, M. (2010), “Psikolojik, Metafizik ve Hukuki Bir Fenomen Olarak Hak Kavramı”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.72(1), s.s.729-738.

30 Oğuzman, K. (1994), Medeni Hukuk Dersleri, 7. Baskı, s.78.

31 Gözübüyük, A. Ş. (1973). Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları, 6. baskı, s. 136.

32 Özdemir, S. (2016), “Hak Üzerine Bir Değerlendirme”, *Adalet Dergisi*, sy.56, s.s.127-130.

33 Yücel, Y. F. (2010) “Hak ve Menfaatler Üzerine Bir İnceleme”, *TBB Dergisi*, sy. 91, s.s 335-357.

“Hak” netice olarak duyumsal ve psikolojik bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Haklı olan birey kendini diğerine göre güçlü ve farklı hissedecektir. Bu sebeple insanın bu olguyu sahiplenmesi netice itibarı ile hem olanak hem de bir ödev olarak karşısına çıkmaktadır.³⁴

Hukuki ihtiyaçlar doğrultusunda yaşam alanı içerisinde haklar zaman, mekân ve bireylere göre değişiklik gösterebilecektir. Bu sebeple zaman zaman hak olarak tanımlanan bir olgu kanun vb. kurallar ile kaldırılabilceği gibi zaman zaman ise tekrar çerçevesi belirlenebilir. Bu durumda hakka ulaşacak kişiler için düzenlenme yapılması durumunda hakkın güvencelenmesi gerekmektedir. Bu da gerektiğinde mevcut durumdan faydalanılabilmesi ile mümkündür. Mevcut durumdan faydalanılabilmesi hususunda önemli olan “hak” konusunun icrai anlamda devlet eli ile gerçekleştirilebilmesidir, bu durum ise hukuk sistemini oluşturur.³⁵ Hukuk sisteminin yargılama makamı olan merciler ise kendi önlerine gelen somut mevzuları neticelendirerek hakkın sınırlarını oluşturmaktadır.³⁶

---

34 Emni, M. E. (2004).“Hak Kavramı”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 12, s.s 203-216.

35 Beysan, N. (2015). Hak Kavramının Hukuk Felsefesi Açısından Analizi, XII Levha s.21-24.

36 Gözübüyük, A. Ş. (2008), Yönetim Hukuku, Güncelleştirilmiş 16. Bası, Turhan Kitabevi.s.4.

3. ADİL YARGILANMA HAKKININ HUKUKSAL TEMELLERİ VE TÜRK HUKUKUNDA ADİL YARGILANMA HAKKI

3.1. Adil Yargılanma Hakkı

Adil yargılanma hakkı T.C. Anayasasının “kişinin hakları ve ödevleri” adlı bölümde yer alan “hak arama hürriyeti”³⁷ başlığında belirtilmiş olup söz konusu bölümde yer alan haklar ise kişileri toplum ve devlet nezdinde koruyan kaidelerdir.³⁸ Adil yargılanma hakkının tanımı anayasa ve diğer yasal düzenlemeler içerisinde bulunmamaktadır.³⁹

3.2. Birinci Kuşak Haklardan Biri Olarak Adil Yargılanma Hakkı

Birinci kuşak hakların temel özelliği devlet tarafından bireyin korunmasına yönelik olan haklar yani negatif statü haklarıdır. Bu sebeple söz konusu haklar devlet nezdinde sınırlandırma meydana getirmektedir. Bireylere özel ve bağımsız hareket alanı oluşturmaktadır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde de mevcut haklara değinilmiş olup bildirgenin 10. ile 11. maddeleri arasında “adil yargılanma hakkı” yer almaktadır.⁴⁰ İnsan hakları bağlamında ilk olarak kuşak ayrımı K.Vasak tarafından 1979’da ortaya konmuştur.⁴¹ Söz konusu ayırımı insan hakları bağlamında kişisel haklar birinci kuşakta yer almaktadır. Mevcut ayırımı hâsıl olan gaye devlet ile bireyler arasındaki ilişkinin düzeyini ve niteliğini belirtmektir. Bu ayırımı birinci kuşak haklar Jellinek’in sınıflandırmasında negatif statü hakları ile aktif statü haklarına vücut vermektedir.⁴²

Örnek olarak yaşama hakkı birinci kuşak haklar kapsamında gündeme gelerek önem arzeder. Eski çağlardan itibaren başlayan düşünce ve ihtiyaç hamleleri ile birlikte Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi de söz konusu hamlelerin bir sonucudur. Dolayısıyla

---

37 Yalvaç, G. Ceza ve Yargılama Hukukuna İlişkin Temel Kanunlar, s.29.

38 Kartal, K. (2009), “Adil Yargılanma Hakkı”, *Genç Hukukçular Hukuk Okumaları-Birikimler 3.* s.s.45-63.

39 Tan, İ. (2018), “Adil Yargılanma Hakkı ve Adil Yargılanma Hakkının İhlali Halinde Gidilebilecek Yasal Yollar”, *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy. 15(2), s.s. 115-159.

40 Fırat, M. S. (2015), “Hukuk Devleti Açısından İnternette İnsan Hakkı ve Kişilik Haklarına Saldırı Sorunu”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.5(2), s.s.101-116.

41 Gözler, K. Cilt:1, s.511.

42 Turhan, A. (2013), “İnsan Hakkı Kuşakları Arasındaki Tamamlayıcılık İlişkisi”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.4(2), s.s.357-378.

birinci kuşak insan hakları toplumda varolan insanları kollamaya yönelik temel ilkeleri amaç edinmektedir. Bu da devletin, iktidarın ve yönetimin yetkilerini daraltma anlayışı ile bireysel özgürlüklerin ön plana çıkmasına sebep olmuştur. Birinci kuşak insan hakları bireylerin özgürlükleri kapsamında yasaların düzenlenmesine yönelik ihtiyaçlar olarak şekillenmiştir. Bu husus devlet mekanizmasına birtakım görev ve sorumluluk yüklerken sosyal devlet bağlamında hareket etmesine de sebebiyet vermektedir.⁴³

Adil yargılanma hakkı vb. birinci kuşak haklar bireyleri devlete karşı korumakta ve devleti pasif kalmaya yönlendirmektedir.⁴⁴ Dolayısıyla mevcut haklar ile devlet tarafından müdahaleye meydan verilmeyen bir alan ortaya konmaktadır. Bu da bireyciliğin meydana gelmesi için ortam sağlayan bir durumdur. Anayasal sınırlandırmalar ve düzenlemeler kapsamında ise sosyal adalet anlayışı kapsamında yapılan sınırlandırmalar ile bireylerin özgürlükleri korunmaktadır.⁴⁵

Devletin negatif ve pozitif yükümlülüklerinin belirlenmesi bireylerin hak ve özgürlüklerinin korunması ve gözetilmesinde önemli bir husus olarak yer almaktadır. Devletin pozitif yükümlülüklerinin tespiti devletin nihai olarak Avrupa standartları düzeyine ulaşması için mühim bir uygulama olacaktır. Bu sebeple devletin pozitif yükümlülüklerini yerine getirmediği hususunda AİHM nezdinde başvurular olması nedeni ile meydana gelen ihlaller doğrultusunda şayet bu durum düzeltilirse ve devlet tarafından ihlaller sonlandırılırsa sonradan gelecek ihlallerinde önüne geçilmesi durumu hâsıl olacaktır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında AİHM'in yegane gayesi ihlaller neticesinde devletler aleyhine tazminata hükmederek devletlerin tazminat ödenmesine sebep olmak değil de, AİHM nezdinde yer alan yerleşik içtihatlar ile devletler yönünden ihlallere sebep olan unsurların ortadan kaldırılması ile bir daha ihlallerin gerçekleşmesine engel olmaktır. Negatif statü hakları kapsamında devletin kavramsal olarak dokunmama, müdahale etmeme şeklinde kabiliyeti olmalıdır. Ancak temel hak ve hürriyetler bağlamında devletin sadece dokunmama ve müdahale etmeme yani sınırlandırmama şeklinde değil de özgürlüklerin tam manada kullanılması ve özgürlükten

---

43 Yeşilçayır, C. (2020) "İnsan Haklarında Kuşaklar Tartışması ve Bir Çözüm Denemesi", *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, sy. 13, s.s.73-85.

44 Uygun, O. (2014), *Devlet Teorisi*, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, s. 478.

45 Hoşten, Z. (2019), *Temel Hak ve Hürriyetlerin Anayasal Güvenceleri*, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. s.s.12-14.

tam manada faydalanılması gibi yükümlülüklerinin olması gerekmektedir. Dolayısıyla devletin bu anlamda temel hak ve hürriyetleri gözetirken aktif durumda olması gerekmektedir.⁴⁶

3.3. Adil Yargılanma Hakkının Anayasa Ve AİHS'deki Yeri

T.C. Anayasası'nda 2001 yılında yapılmış olan değişiklikle "Hak arama hürriyeti" başlığı altında düzenlenen 36. maddesinde "adil yargılanma hakkı" "(Değişik: 3/10/2001-4709/14. md.) Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz."⁴⁷ şeklinde düzenlenmiştir.

Mevcut düzenleme çerçevesinde 4709 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik teklifinde belirtilen madde gerekçesi "Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerce de güvence altına alınmış olan adil yargılama hakkı metne dâhil edilmektedir" şeklindedir.⁴⁸

Anayasa değişikliği hakkında yapılan genel kurul görüşmeleri sırasında söz alan milletvekilleri tarafından mevcut değişikliğin Türk vatandaşları için yapılan bir değişiklik olduğu ve AİHM nezdinde ihlaller nedeni ile yüklü miktarda tazminat ödendiği belirtilmiştir. Değişiklikler ile ihlalleri önlemek ve uluslararası alanda ülkeyi hak ettiği konuma ulaştırmanın amaçlandığı da belirtilmiştir. Ayrıca Adil yargılanma düzenlemesinin önemli olduğu, uluslararası evrensel normlarla eşdeğerlik bakımından olumlu olduğu ve adil yargılamayı önleyen faktörlerin bertaraf edilmesinin önemi ve değişiklik ile yargı mercilerindeki işleyişin eksikliklerinin giderileceği belirtilmiştir. TBMM Genel Kurulunca 457 adet kullanılan oy içerisinde 437 adet kabul oyu çıkarken, 14 adet ret oyu ile birlikte 3 adet çekimser ve 3 adet boş oy sonucunda T.C. Anayasasının

---

46 Şen, M. (2007), Kişi Hak ve Hürriyetlerinde Devletin Pozitif Yükümlülüğü. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı-Yüksek Lisans Tezi. s.s.2-8.

47 Yalvaç, G. Ceza ve Yargılama Hukukuna İlişkin Temel Kanunlar, s.29.

48 T.C. Anayasa Mahkemesi, (2019), Türkiye Cumhuriyeti Anayasası:(Gerekçeli), Anayasa Mahkemesi Yayınları. s.211.

öngörmüş olduğu 3/5 oranında oy çoğunluğu sağlanarak, madde kabul edilmiş ve anayasa değişikliği yapılmıştır.⁴⁹

T.C. Anayasası'nın 36. maddesi hak arama özgürlüğu kapsamında yargısal bir değerlendirme içermektedir. Bu sebeple söz konusu düzenleme yargılama faaliyetlerini ilgilendirmekte ve devletin diğer faaliyetleri olan yasama ve yürütmenin faaliyetleri dışında kalmaktadır.⁵⁰

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde "Adil Yargılanma Hakkı" düzenlenmiştir. Adil yargılanmaya ilişkin hak ve ilkelerin "*medeni hak ve yükümlülükler ile ilgili uyumsuzlukların*" ve bir "*suç isnadının*" esasının karara bağlanması esnasında geçerli olduğu belirtilerek hakkın kapsamı bu konularla sınırlandırılmıştır. Madde içeriğinde özel hukuk kapsamını içerir bir ifade bulunmaması, sözleşme içeriğinde "medeni" teriminin zaman zaman özel hukuk uyumsuzlukları kapsamı dışında idare hukuku uyumsuzlukları kapsamında da kullanılmasından kaynaklıdır. Bu sebeple mevcut değerlendirmeyi tüm yargı alanlarını kapsayacak biçimde kullanmıştır.⁵¹

AİHS 6. maddesinde meydana gelen düzenlemede AİHM ve Avrupa Komisyonu demokratik düzen anlayışı hususunda, "adil yargılanma hakkı"nın demokratik düzen açısından önemli bir unsur olması nedeniyle bu hakkı geniş bir çerçeveden yorumlamaktadır. Şöyle ki 6. madde "adil yargılanma hakkının" unsurlarını belirterek, hem başlangıçta mahkemeye başvuru hakkını hem de sonrasında yargılama safhasında yargılamanın hakka uygun olmasını sağlama gayesindedir. Düzenleme neticesinde sözleşmeye üye devletler kendi yasaları düzeyinde mahkemelere başvuru koşulu ve süre sınırlaması getirse dahi sınırlamalar bireylerin hakka ulaşmasına engel olacak bir biçimde varılması durumunda hakkın kullanılmasının geçici olarak veyahut tamamen imkânsız olması nedeniyle bu durum AİHS 6. maddeye aykırılık oluşturacaktır.⁵²

---

49 <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanak/donem21/yil3/bas/b133m.htm>, E. T. 10 Mart 2022.

50 Aydın, M. (2006). "Anayasa Mahkemesi Kararlarında Hak Arama Özgürlüğu". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, sy. 61(3), s.s.1-37.

51 Özer, S. O. (2014), Yargılama Hukukunda Bir Adil Yargılanma Hakkı unsuru Olarak Makul Sürede Yargılama. Makale Yarışması, TBB Yayınları, s.91.

52 Bayraktar, T. ve Koyuncu, N. (2017). "Adil Yargılanma Hakkı". Uluslararası Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Kongresi, No. 2. s.s. 163-169.

Söz konusu maddeler ile Anayasa nezdinde hak arama hürriyeti kapsamında düzenleme yapılmış iken AİHS nezdinde hak arama hürriyetine ek olarak masumiyet karinesi ve suç ithamı altında bulunan bireylere ait hakları da kapsamış olan bir düzenleme yapılmıştır.⁵³ Hak arama hürriyeti ise kavramsal olarak bireylerin hak arama hususunda başvuru yapması açısından özgür olduklarını ve ihlal edilmiş olan hakları yönünden belirlenmiş olan hukuki yollara başvurabileceklerini ifade etmektedir.⁵⁴ Hak arama hürriyetinin ihlali öne sürülerek bireysel başvuruda bulunabilmek için, başvurucunun ya medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili bir uyuşmazlığın tarafı olması ya da başvurucuya yönelik bir suç isnadı hakkında karar verilmiş olması gerektiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bahsedilen hâller dışında kalan adil yargılanma hakkının ihlali iddiasına dayanan başvurular Anayasa ve AİHS kapsamında koruma dışında kalacağından, bireysel başvuruya konu olamaz.”⁵⁵

AİHS Türk hukuku açısından yürürlükte ve bağlayıcı olduğundan, yargılama aşamasında görevli tüm mahkemeler tarafından yargılama safhasında sözleşmenin gözetilmesi gerekmektedir. Sözleşmenin gözetilmemesi durumunda yapılan yargılama neticesinde oluşacak olan hak kayıpları doğrultusunda AİHM başvuruları meydana gelecektir. AİHS 6. maddesi AİHM nezdinde en çok başvuru yapılan madde konumundadır.⁵⁶ AİHM nezdinde en fazla sayıda başvuru konusu olması sebebi ile söz konusu madde düzenlenen ve tanınan diğer temel hak ve hürriyetler bağlamında da güvence olarak yer alır. Bu sebeple düzenleme önemli bir işlevi yerine getirmektedir.⁵⁷

“Adil yargılanma hakkı” bütün dava türlerini kapsamaktadır. Ceza yargılaması neticesinde bu doğrultuda ihlal oluşabileceği gibi hukuk yargılaması ve idari yargılamada da ihlal oluşabilir. Bu sebeple adil yargılanma hakkı hukuksal çerçevede kapsayıcı evrensel bir düzenlemedir. Davalarda gözetilmesi gereken söz konusu düzenleme açılmış veya açılacak olan uyuşmazlıklarda uygulanmaz ise hukuki uyum ve istikrarı zedelemesi

---

53 Göztepe-Çelebi. (2015), “Anayasa Mahkemesinin Bireysel Başvuruya İlişkin İki Buçuk Yıllık İçtihadının Kısa Bir Değerlendirmesi”, *Anayasa Yargısı*, sy.31(1), s.s.17-33.

54 Tatlıdil, S. (2019), “Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Makul Sürede Yargılanma Hakkı-Sürenin Aşılması ve Sonuçları”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, sy.143, s.s.9-50.

55 Çelik, A. (2014), Adil Yargılanma Hakkı Rehberi, Araştırma ve İçtihat Birim (Ar-İç), Anayasa Mahkemesi, s.s.9-10.

56 Turan, H. (2009), “Adil Yargılanma Hakkının İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'ndeki Yeri ve Önemi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, sy.84, s.s.213-230.

57 Altıparmak, K. (2001), Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. Maddesi'nin Uygulama Alanı, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, sy.53(1). s. 1-35.

ile hukuka olan güveni de zedeleyip yitirecektir. Bu nedenle hak yargılama makamlarınca objektif bir şekilde aktif olarak her zaman uygulanmalıdır.⁵⁸

3.4. Adil Yargılanma Hakkının Hukuksal Temelleri

“Adil yargılanma hakkı” ilk olarak 1948’de düzenlenen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 10. maddesinde “Herkes, haklarının ve ödevlerinin ya da kendisine yöneltilen ve ceza niteliği taşıyan herhangi bir suçlamanın saptanmasında, davanın bağımsız ve tarafsız bir mahkemece, tam bir eşitlikle, adil ve açık olarak görülmesi hakkına sahiptir.”⁵⁹ şeklinde belirtildiği üzere madde kapsamında bireylerin hukuka uygun biçimde hakka ulaşacağı düşüncesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda yer alan haklar insanlara hukuki anlamda çeşitli güvencelerin dayanağıdır.⁶⁰ Hukuk devletinde hakkı mevcut olanın ve hakkı mevcut olmayanın tespitinin yargılamaya yetkili makamlarca saptanması sonrasında, taraflara yönelik olarak yaptırımlar belirlenerek yargılama neticelendirilmektedir. Adil yargılanma devletin hukuk nezdinde hak tesisi noktasında adaletin yegâne temeli olarak belirlemektedir. İHEB ve AİHS ile T.C. Anayasası’nın “adil yargılanma hakkı”nda gözetmiş olduğu amaç aynı doğrultudadır. Birleşmiş Milletler’in yayınlamış olduğu bildirinin müeyyidesi bulunmamakta iken Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin müeyyidesi bulunmaktadır. Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi, bildirge kapsamında halkların birbirleri arasında birliktelik ve yakınlık oluşturmak amacı ile birey düşüncesi, temel hak ve hürriyetleri gözetmek maksadı ile düzenlenmiştir. Bildirgenin 47. maddesinde “Herkes, daha önceden yasa ile tesis edilmiş bağımsız ve tarafsız bir mahkemede makul bir süre içinde yapılacak adil ve kamuya açık bir duruşma yapılması hakkına sahiptir.” şeklindeki düzenleme ile bildirge bireylerin adalete erişim konusunda aktif bir konumda olmasını sağlamaktadır.⁶¹

1966 yılı düzenleme ve 1976 yılı yürürlük tarihli Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi’nin 14. maddesinde de “adil yargılanma hakkı” düzenlenmiş olup “Herkes

---

58 Gözübüyük, A. Ş. ve Gölcüklü, F. (2011), Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, s.s.312.

59 <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/9a3bfe74-cdc4-4ae4-b876-8cb1d7eeae05.pdf>, E.T 10 Mart 2022

60 Caniklioğlu, M. D. (2001), “Anlamı, Kapsamı ve Sınırlarıyla Temel Haklar ve Anayasalarımız”, *DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi Mahmut Tevfik Birsnel Armağanı*, s.s.461-493.

61 <https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi-temel-haklar-bildirgesi-708>, E.T 10 Mart 2022

mahkemeler ve yargı yerleri önünde eşittir. Herkes, hakkındaki bir suç isnadının veya hak ve yükümlülükleri ilgili bir hukuki uyuşmazlığın karara bağlanmasında, hukuken kurulmuş yetkili, bağımsız ve tarafsız bir yargı yeri tarafından adil ve aleni olarak yargılanma hakkına sahiptir.” şeklinde belirtilmiştir.⁶²

T.C Anayasasının 90. maddesinde “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Ek cümle: 7/5/2004- 5170/7 md.) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır.”⁶³ şeklinde düzenleme mevcuttur.

T.C. Anayasası 90. madde ile Türk hukuku bakımından uluslararası düzenlemelerin yeri konusunda hukuki düzenlemeyi bünyesinde barındırmaktadır. Böylece AİHS’in 6. maddesi Türk hukuk sistemi bakımından bağlayıcılık oluşturmaktadır. Tüm hukuk ve ceza uyuşmazlıkları sözleşmenin 6. maddesinin kapsamı içerisinde yer almaktadır. Ayrıca Türk hukuk düzeni içerisinde mevcut olan yargı makamlarının tamamını da kapsam içerisinde yer almaktadır.⁶⁴ Bu sebeple “adil yargılanma hakkı”nın gerekleri ve unsurları doğrultusunda yargılama makamlarınca hukuki korunma yargılamanın tarafları açısından gözetilmelidir.⁶⁵

Avrupa Konseyi’nin 1950 yılında kabul etmiş olduğu “İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi” 1954 yılında ülkemizde yürürlüğe girmiştir. Sözleşmede varolan “Herkes, gerek medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili nizalar, gerek cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini istemek hakkına sahiptir.”⁶⁶ maddesinde de görüldüğü üzere eski tarihli uluslararası sözleşmeler gözetildiğinde

---

62 https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020093321bm_05.pdf, E.T. 10 Mart 2022

63 Yalvaç, G. Ceza ve Yargılama Hukukuna İlişkin Temel Kanunlar, s.47.

64 Çayan, G. (2016), “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Mahkemeye Erişim Hakkı”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, sy. 28, s.s. 235-271.

65 Özdemir, İ. (2020), Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde Yargı Bağımsızlığı, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. s.s.7-15.

66 https://www.inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2712020094404005_tur.pdf E. T. 10 Mart 2022.

günümüz hukuk sisteminde var olan insan hakları mevcut hali ile bir defaya mahsus olarak ortaya çıkıp yitip giden bir kavram olmayıp güncellenerek gelişen ve yenilenen bir yapıdadır. Tarihsel gelişmeler de bunu göstermektedir.⁶⁷

İnsan hakları komitesi Birleşmiş Milletler çatısı altında oluşturulan İHEB 10. maddesinin ihtiva ettiği kapsamın yalın olması nedeni ile yorumlanması gerektiğine ilişkin çalışmalar gerçekleştirmiştir. Bu doğrultuda komite aslen adaleti sağlamak maksadı ile hareket etmektedir. Birleşmiş Milletler bireylerin hukuku uygulayan makamlar önünde eşit düzeyde oldukları, adil ve herkese açık bir yargılama hakkına haiz olduklarını belirtmektedir. Yargılama konusu olan bütün uyuşmazlıkların yargının her birimlerinde ve organlarında değerlendirilmesi gerekliliği ve devletlerin bu doğrultuda hukuki düzenlemelerini ve reformlarını yenilemesi gerektiği hususunu göz önünde bulundurmalarına dikkat çekmektedir.⁶⁸

Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi insan hakları evrensel bildirisi olarak düzenlenen metnin kapsamı dışında kalan ve düzenlenmeyen bazı hakları barındırmaktadır. Sözleşme temel hak ve hürriyetler bağlamında taraf devletlerde yaşayan ve yargı makamlarınca taraf olma yetkisine haiz herkes açısından bağlayıcıdır. MSHS düzenlemiş olduğu hakların uygulayıcısı ve denetleyici olması nedeni ile “İnsan Hakları Komitesi” adlı bir birim kurulması ve işlerlik kazanmasını öngörmüştür. Yine BM genel kurulunda kabul edilerek yürürlük kazanan Çocuk Hakları Sözleşmesi de adil yargılanma hakkı kapsamında düzenlemeler içermektedir. Ayrıca çocuk bireylerin toplumun en güçsüz ve zayıf halkasında bulunması sebebi ile düzenlenme ihtiyacı doğmuştur.⁶⁹

3.5. Türk Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı

1876 yılında düzenlenmiş olan Kanun-i Esasi Türk Halkının ilk anayasası olarak ortaya çıkmıştır. Yargı görevlileri ile alakalı azledilemezlik, emekli olma ve yer teminatı gibi mevzularda teminat olması nedeniyle hâkimlik teminatı ilk defa anayasal bir düzenleme çerçevesinde Kanun-i Esasi’de değerlendirilmiştir. Millet Meclisi tarafından 1921

---

67 Bayraktar, T. ve Koyuncu, N. s.s. 163-169.

68 Uyar, L. (2006), Birleşmiş Milletler’de İnsan Hakları Yorumları: İnsan Hakları Komitesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi 1981-2006, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s.s.22-28.

69 Çalık, T. (2016), “Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşmeleri Kapsamında İnsan Haklarının Korunması”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy. 24(1), s.s. 69-120.

tarihinde oluşturulan Teşkilat-ı Esasiye Kanunu içeriğinde her ne kadar adil yargılanma hakkının unsurlarına yönelik düzenleme mevcut değilse de aynı zamanda Kanun-i Esasi de yürürlükte olduğundan söz konusu anayasada “adil yargılanma hakkı”nın hakimlerin özlük güvencesi, atama usullerinin kanunla düzenlenmesi, bireylerin kanunla belirlenen mahkemeden başka mahkeme önünde yargılanamaması, yargı makamlarının harici müdahaleden korunması, mahkemeler dışında yargı yetkisine haiz birimlerin kurulamaması ve kanuni hakim güvencesi⁷⁰ gibi unsurlarına yönelik düzenlemeler mevcudiyetini korumaktaydı.⁷¹

1924 Anayasası her ne kadar 8. maddesinde “Hakkı kaza, Millet namına, usulü ve kanunu dairesinde müstakil mahakim tarafından istimal olunur.” şeklinde bağımsız mahkemeye ilişkin atıf ile düzenleme barındırmış isede bağımsız yargı teşkilatı ve adil yargılanma hakkı ile ilgili açık ve net bir düzenleme anayasada mevcut değildir. Ancak anayasanın dördüncü faslında hâkimlere ilişkin düzenlemeler mevcuttur.⁷² 1924 Anayasası’nda 1921 Anayasasından ayrı bir biçimde kuvvetler ayrılığı mevcut ise de bağımsız mahkeme ve hâkimlik güvencesine ilişkin güçlü bir hukuki ibare mevcut değildir.⁷³ Kurtuluş Savaşı’ndan sonra düzenlenen 1924 Anayasası’nda Millet Meclisi mevcut hakların sahibi ve koruyucusuydu. Millet ile Millet Meclisi ayrılmaz ikili gibi düşünülmekteydi.

1961 Anayasasında ise “Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, millî, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir.”⁷⁴ şeklinde düzenleme ile insan haklarına ilişkin düzenlemeler yapılmış olup 30, 31, ve 32. maddelerde belirtildiği üzere hak arama hürriyeti ve kişi güvenliğine ilişkin de düzenlemeler mevcuttur. Bu düzenlemeler ise “adil yargılanma hakkı” yönünden önem arz etmektedir. 1971 muhtırası ile de söz konusu anayasada “adil yargılanma hakkı” yönünden önem arz eden “Hiç kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz.” şeklinde değişiklikler gerçekleşmiştir.

---

70 Bahar, E. (2022) Türkiye Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında “Adil Yargılanma Hakkı. *Adalet Dergisi*, sy.68, s.s. 253-283.

71 Çayan, G. (2016), Adil Yargılanma Hakkı, Legal Yayıncılık. s.s. 16-19.

72 <https://www.anayasa.gov.tr> E. T. 10 Mart 2022.

73 Çelik, A. (2006), 1982 Anayasasında Adil Yargılanma Hakkı GÜSBE Yüksek Lisans Tezi. s.s.19-21.

74 <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1961-anayasasi> E. T. 10 Mart 2022.

1982 Anayasası'nda "adil yargılanma hakkı"nın unsurlarını içeren birden fazla düzenleme ve ifade mevcuttur. Anayasanın 2, 10, 36-38 ve 138-142. maddeleri örnek olarak gösterilebilir. 1982 Anayasasının 2. maddesi "hukuk devleti" ilkesini içermektedir. Hukuk devleti ilkesi ise insan hakları bağlamında mühim ve temel bir yapıdadır. Anayasada "adil yargılanma hakkı"nın unsurları olan makul sürede yargılanma, hak arama hürriyeti, hâkim güvencesi, masumiyet karinesi, bağımsız mahkeme ve açık duruşma ve gerekçeli karar ilkeleri 36, 37, 38, 138, 141 ve 142. maddelerinde yer almıştır. 1982 Anayasası'nda 2001 yılında yapılan değişiklik ile anayasanın 36. maddesine "adil yargılanma" ibaresi eklenmiştir.⁷⁵

Her ne kadar 1982 Anayasası'nda "adil yargılanma hakkı" düzenlenmiş ise de, Anayasa Mahkemesi "Cem Ateşkan" başvurusunda "adil yargılanma hakkı bireylere dava sonucunda verilen kararın değil, yargılama sürecinin ve usulünün adil olup olmadığını denetleme imkânı verir."⁷⁶ diyerek başvurunun anayasada varolan adil yargılanma hakkını içermediği ve bu yönüyle AİHS 6. maddesi uyarınca uygulama yapılarak çerçevesinin çizilmesine yönelik değerlendirme yapmıştır.

Devlet mekanizması bağımsız yargı organları vasıtası ile adaleti tesis etmesi ile temel hak ve hürriyetleri gözetmesi neticesinde hukuk devleti sıfatını haiz olacaktır. Hukuk devleti olabilmek için insan haklarını yegâne koruma gayesini gözeterek temel hak ve hürriyetlere sahip olmak gerekmektedir. Her ne kadar T.C. Anayasası'nın 36. maddesinde "adil yargılanma hakkı" düzenlenmiş ise de hakkın unsurları bu maddede belirlenmemiştir. Oysa 2001 yılı öncesinde "adil yargılanma hakkı" anayasada mevcut değilse de unsurlarına yönelik düzenlemeler anayasanın diğer maddelerinde mevcuttur. Bu husus 1982 Anayasasının 2. maddesinde yer alan hukuk devleti ilkesi ve 36 ile 38. maddelerinin karma yorum yöntemi ile değerlendirilmesi ile görülmektedir.⁷⁷

1982 Anayasasının başlangıç bölümünde "insan onuru" ifadesi yer almaktadır. Söz konusu düzenleme ile anayasanın öngördüğü fikri yapı ise evrensel insan hakları çerçevesindedir. İnsanların sadece insan olduğu gözetilmekle bundan kaynaklı olan

---

75 Çelik, A. (2007), Adil Yargılanma Hakkı: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk hukuku, Adalet Yayınevi, s.s. 25-27.

76 Çayan, G. (2016), Adil Yargılanma Hakkı, Legal Yayıncılık, s.s. 16-19.

77 Takçı, T. (2017), Türk ve Avrupa Hukukunda Temel Hak Boyutuyla Adil Yargılanma Hakkı, Adalet Yayınevi, s.s. 87-90.

haklarından faydalanmaları zaruretini belirtmektedir. Anayasamız 12. maddesinde ve ardından gelen maddelerinde İHEB ve AİHS'nin içerdiği insan haklarına ilişkin temel, somut düzenlemeleri barındırmaktadır. 1982 Anayasası 2001 ve 2004 yıllarında yapılan değişiklikler ile kanunsuz delil yasağına ilişkin, idam cezası hususlarına ilişkin, siyasi parti kapatmaya ilişkin ve ifade hürriyetlerine ilişkin temel değişiklikler içermektedir. Mevcut değişiklikler “adil yargılanma hakkı” kapsamına ek olarak hukuksal özgürlüklere yönelik değerlendirmelerdir.⁷⁸

Anayasanın ikinci kısmının ikinci bölümü içeriğinde hak arama hürriyeti kapsamında yer alan “adil yargılanma hakkı”nın sınırlandırılması ve düzenlenmesine ilişkin yasak söz konusudur. Hakkı güçlendirmeye ilişkin olsa dahi hak arama hürriyeti hususunda düzenleme yapılamaz. Çünkü düzenlemenin yapılması durumunda aynı zamanda “adil yargılanma hakkı”na ilişkin sınırlamaya da sebep olma ihtimali doğabilecektir.⁷⁹ Her ne kadar Temel Hak ve Hürriyetler Anayasa tarafından belirlenmiş ise de hakların korunması ve yorumlanması için Anayasa Mahkemesi çok kritik bir konumdadır.⁸⁰

“Adil yargılanma hakkı” hem 1982 Anayasasında hem de AİHS’de yer alan düzenlemeler ile korunmaktadır. Hak ihlaline uğramış olan bireylerin hakka ulaşması için adil bir yargılama düzeni gereklidir. Bu düzenin sağlanmasının asli unsuru ise “adil yargılanma hakkı”dır. Adil yargılanma yönünden yargılamanın içeriği yani esas değil de yargılama aşamasındaki uygulama ve koşulların hukuki anlamdaki ifadesi önem arz etmektedir. Bu sebeple “adil yargılanma hakkı” 1982 Anayasası’nda açıkça düzenlenmiştir. Ancak “adil yargılanma hakkı”nın kapsamının belirlenmesinde Anayasa Mahkemesi ve AİHM içtihatları başrolde bulunmaktadır.⁸¹

---

78 Hekimoğlu, M. M. (1982), “1982 Anayasasına Göre İnsan Hakları Kavramı. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,” sy. 5(7), s.s.53-70.

79 Aydın, M. (2016), “1982 Anayasasına Göre Temel Haklar ve Ödevlerin Olağan Dönem Kanun Hükmünde Kararnemeleriyle Düzenlenmesi”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy. 7(2), s.s.1-38.

80 Evran-Topuzkanamış, Ş. (2019), “1982 Anayasasında Temel Hak ve Özgürlükler”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy. 21(2), s.s. 1767-1793.

81 Yeniay, L.(2020), “Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Yargı Ayrılığı Sistemi Üzerine Bir İnceleme”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, sy.26(1), s.s. 161-189.

1982 Anayasası'nda "adil yargılanma hakkı" kapsamında "makul süre" ibaresi ilk defa Türk hukukuna katkı sunan bir kavram olarak yer almıştır.⁸²

2004 yılında 5170 Sayılı Kanun ile 1982 Anayasası'nın 90. maddesine "usulüne göre yürürlüğe konmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletler arası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası anlaşma hükümleri esas alınır."⁸³ şeklinde ibare eklenmiştir. Bu düzenleme AB üyeliğinin ön şartı olarak yapılmıştır. Daha sonra da 5237 Sayılı TCK ve 5271 Sayılı CMK'da da yaşam hakkı, işkence yasağı ve özgürlük bağlamında da önemli değişiklikler yapılmıştır.⁸⁴

Anayasa'nın 90. maddesi hükmü doğrultusunda her ne kadar normlar hiyerarşisi karşısında farklı tartışmalar söz konusu olsa da devlet mekanizması AİHS kapsamında AİHM kararlarını uygulamak mecburiyetindedir. Bu sebeple Türkiye, AİHS kapsamında birçok hukuki konuda temel hak ve hürriyetlere ilişkin ihlal kararları ile karşılaşmaktadır. Anayasanın 90. maddesi doğrultusunda TBMM tarafından onay sureti ile yürürlük kazanan uluslararası sözleşmeler ve antlaşmalar iç hukuk açısından yasa düzeyinde değerlendirilmektedir. Hatta uluslararası antlaşmalar ile Türk hukuku kapsamında meydana gelecek çelişki durumunda ise uluslararası antlaşma üstünlüğü anayasa nezdinde belirlendiği için normlar hiyerarşisi düzleminde sözleşmeye üstünlük sağlanmaktadır. Ayrıca sözleşmelere karşı yine Anayasada düzenlendiği üzere iptal davası açmak mümkün değildir. 1982 Anayasası'nda hak arama açısından başvurunun nasıl yapılacağı sınırlandırılmadığından yetkili organlara yapılacak başvuru ile içeriği ne olursa olsun "şikayetçiyim, davacıyım" şeklindeki başvurular hakkın kullanımı için yeterli olacaktır.⁸⁵

Türkiye bu hususta taraf olduğu AİHS'e sözleşmenin iç hukuk ile çelişmesi durumunda kanunlar üstü bir nitelik atfetmiştir. Bu durum uluslararası hukukun ahde vefa ilkesinin bir yansımasıdır. Dolayısıyla "adil yargılanma hakkı" Yargıtay, Danıştay, AYİM ve

---

82 Akgül, S. (2011), Adil Yargılanma Sorunu. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, s.73.

83 Yalvaç, G. Ceza ve Yargılama Hukukuna İlişkin Temel Kanunlar, s.47.

84 Şen, M. s.s. 162-163.

85 Bayhan, M. (2009), Türk Ceza Mevzuatında Yapılan Düzenlemelerin Adil Yargılanma Hakkına Katkıları. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı- Yüksek Lisans Tezi, s.77.

Askeri Yargıtay (AYİM ve Askeri Yargıtay 16 Nisan 2017 tarihinde T.C. Anayasası'nda yapılan değişiklik ile mevcudiyetini yitirmiştir.)⁸⁶ ile birlikte ÷lkedeki tüm yargı organlarını ilgilendirmektedir. Bu mahkemelere başvurma hakkı iç hukukumuzda kanun ile düzenlenmiştir.⁸⁷

---

86 Coşkun, V. (2017), "16 Nisan 2017 Tarihinde Kabul Edilen Anayasa Değişikliklerinin Değerlendirilmesi", *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.22(36), s.s.3-30.

87 Altıntaş, İ. (2015), Uluslararası Hukukun Etkisiyle Türk Hukukunda Adil Yargılanma Hakkının Gelişimi, *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı-Yüksek Lisans Tezi*, s.s. 71-78.

4. ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARINDA ADİL YARGILANMA HAKKI

4.1. Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru'nun İşleyişi

1982 Anayasasında bireysel başvuruya konu olan haklar tek tek sayılmamıştır. Bu konuda AİHS kapsamında sözleşmeye atıf yapılarak hakkın sınırı konusunda tercihte bulunulmuştur. Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuruya ilişkin yerleşik içtihatlarında bu durumun örnekleri sıkça görülmektedir.⁸⁸

Anayasa Mahkemesi insan hakları doğrultusunda temel hak ve hürriyetlerin uygulanması ile hukuk devletinin gereklerinin korunması ve sağlanması bakımından önemli bir kurum olarak yer alır. Bu sebeple bireysel başvuru usulünün işleyişi temel hak ve hürriyetlerin gözetilmesinde evrensel düzeye sahip olmak açısından çok önemlidir.⁸⁹

4.1.1. Bireysel Başvuru Hakkı

Bireysel Başvuru hakkı 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un dördüncü bölümünde bireysel başvuru başlığı altında 45 ile 51. maddeleri arasında yer almaktadır. 6216 sayılı kanunun 45. Maddesinde; "Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve buna ek Türkiye'nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. İhlale neden olduğu ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmal için kanunda öngörülmüş idari ve yargısal başvuru yollarının tamamının bireysel başvuru yapılmadan önce tüketilmiş olması gerekir. Yasama işlemleri ile düzenleyici idari işlemler aleyhine doğrudan bireysel başvuru yapılamayacağı gibi Anayasa Mahkemesi kararları ile Anayasanın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler de bireysel başvurunun konusu olamaz."⁹⁰ şeklinde düzenleme yapılmıştır.

6216 Sayılı Kanun'un 46. maddesinde ise "(1) Bireysel başvuru ancak ihlale yol açtığı ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmal nedeniyle güncel ve kişisel bir hakkı doğrudan

---

88 Kontacı, E. (2014), "Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuruda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Yorumu", Ankara Barosu Dergisi, sy. 4. s.s.107-117.

89 Gülfidan, O.S. (2013), İnsan Hakları Konferansları 1-2, Legal Yayıncılık, s.s.1-41.

90 Üzeltürk, H. (2018), Anayasa ve İdare Hukuku Temel Mevzuatı, Legal Yayıncılık, s.s. 187-233.

etkilenenler tarafından yapılabilir. (2) Kamu tüzel kişileri bireysel başvuru yapamaz. Özel hukuk tüzel kişileri sadece tüzel kişiliğe ait haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle bireysel başvuruda bulunabilir. (3) Yalnızca Türk vatandaşlarına tanınan haklarla ilgili olarak yabancılar bireysel başvuru yapamaz.” şeklindeki düzenleme ile başvuru hakkına sahiplik ile ilgili kanuni düzenleme mevcuttur.⁹¹

4.1.2. Bireysel Başvuruya Konu İşlemler

Başvuruya ilişkin düzenlemede başvuru yapacak kişiler açısından kullanılan herkes kavramı ile hak ihlaline maruz kalan sadece Türk vatandaşları değil vatansızlar ve Türk olmayan insanlar da başvuru kapsamında değerlendirilmiştir. Ancak yabancılar yalnızca Türk vatandaşlarına tanınan haklar kapsamında bireysel başvuru yapamayacaklardır. Tüzel kişiler de bireysel başvuru hakkına sahiptir. Ancak kamu tüzel kişileri kamu sıfatını haiz olmaları ve kamu gücünü haiz olmaları sebebiyle başvuru hakkına sahip değildirler. Gerçek veyahut tüzel kişilerin bireysel başvuru yapabilmesi için; münhasıran başvuru konusuna sebep olan kamu işleminden etkilenmeleri gerekir. Ayrıca başvuru esnasında güncel olarak etkilenmeleri hususu da gözetilecektir. Bireysel başvuru yönünden hukuki yararın mevcudiyetinin yanında başvurunun kapsamı anayasa tarafından korunmakta olan temel hak ve hürriyetlere ilişkin olmalıdır. Yasama organının vesile olduğu işlemlere karşı başvurucu direkt olarak kendisi açısından etki doğuran başkaca bir kanun yoluna başvurma işlemi olmaksızın, düzenlenen yasalara karşı başvuru yapılabilecektir. Yürütme organının yani idarenin işlemlerine karşı hukukumuzda yargı yolu mevcut olduğundan, bu başvuru yolları tüketilmeden doğrudan bireysel başvuru yapma imkânı bulunmamaktadır. Yargı organının işlemlerine karşı ise adli, idari ve askerî yargı(16 Nisan 2017 tarihinden önce) mercileri tarafından verilen kararlar ve Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından verilen kesin nitelikteki kararlara karşı temel hak ve hürriyetlerin ihlal edilmiş olması durumunda bireysel başvuru yapma imkânı doğmaktadır.⁹²

---

91 Üzeltürk, H. s.s. 187-233.

92 Sabuncu, Y. ve Arnwine, S. E. (2004), “Türkiye İçin Anayasa Şikâyeti Modeli Türkiye’de Bireysel Başvuru Yolu”, *Anayasa Yargısı*, sy.21 (229),s.195.

4.1.3. Hukuki Yarar

Bireysel başvuru konusunda hukuki yararın unsurları güncellik, kişisellik ve doğrudanlık olarak meydana gelmektedir. Dolayısıyla başvuru hakkının temel hak ve hürriyetinin “güncel” “kişisel” ve “doğrudan” etkilenmesi şarttır. Güncellik unsurunda ihlale neden olan işlemin başvuru esnasında mevcudiyeti aranır. Bu sebeple ihlale neden olan işlemin sonuçları meydana gelmiş olmalıdır. Şayet meydana gelmemiş ve etkisi doğmamış ise hak ihlali gündeme gelmeyecektir. Eğer ihlale neden olan unsur yasama organı tarafından ortaya konan bir yasa ise yasanın yürürlüğü hususunda “resmi gazetede” yayın ile hak ihlaline ilişkin güncellik ilkesi meydana gelecektir. Kişisellik unsurunda ihlale neden olan işlemin başvuru hakkını bizzat etkilemesi aranır. Şayet başvuru hakkının kendisi etkilenmemiş ise şart gerçekleşmeyecektir. Bir başkasının hakkına yönelik olarak başvuru mümkün değildir. Bu sebeple tüzel kişiler açısından tüzel kişilerin üyelerinin hakları değil de bizzat tüzel kişilik vasfı neticesinde tüzel kişilik sıfatına haiz haklara ilişkin ihlal meydana gelmelidir. Dolayısıyla dernek ve vakıfların üyeleri tarafından tüzel kişilik hakkında bir başvuru veyahut üyelerin haklarına ilişkin tüzel kişilik tarafından bireysel başvuru mümkün değildir. Doğrudanlık unsurunda ise ortaya çıkan işlem nedeni ile hiçbir aracı işlem veya karar olmadan doğrudan başvuru hakkının etkilenmesi gerekmektedir.⁹³

Nitekim bu durum Atilla İnan başvurusunda “ Sayıştay yargılamasında başvuru hakkının iddia ettiği gibi avukatla temsil edilenler ve davası lehine sonuçlananlar için vekâlet ücreti kişisel bir hak olarak kabul edilse dahi bu hak, 6100 sayılı Kanun ve yerleşik mahkeme içtihatlarına göre davada tarafı temsil eden avukatın değil, davası lehine sonuçlanan tarafın güncel ve kişisel bir hakkı olacaktır. Başvuru konusu olayda, başvuru hakkının Sayıştay yargılamasında davanın tarafı değil, tarafın avukatı olduğundan ve davanın konusu vekâlet ücreti olmadığından vekâlet ücretine dair hüküm kurulmaması başvuru hakkının güncel ve kişisel bir hakkını doğrudan etkilememiştir. Bir başka ifadeyle başvuru somut davada vekâlet ücretine dair hüküm kurulmaması işleminin mağduru değildir. Bu işlem dolaylı olarak etkilenmek başvuru hakkına mağdur statüsü kazandırmaz. Bu durumda, söz konusu işlemin başvuru hakkının haklarına bir müdahale oluşturduğu

---

93 Toprak, N. (2015), Türk Anayasa Hukukunda Bireysel Başvuru Yolu ve Uygulaması, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, s.s.174-182.

söylenemez. İşlemin mağduru olmayan başvurucunun, bu işlem aleyhine bireysel başvuru yapma hakkı bulunmamaktadır.” şeklinde ki gerekçe ile kararda belirtilmiştir.⁹⁴

4.1.4. Bireysel Başvuru Usulü

6216 Sayılı Kanun’un 47. maddesinde;“(1) Bireysel başvurular, bu Kanunda ve İçtüzükte belirtilen şartlara uygun olarak doğrudan ya da mahkemeler veya yurt dışı temsilcilikler vasıtasıyla yapılabilir. Başvurunun diğer yollarla kabulüne ilişkin usul ve esaslar İçtüzükle düzenlenir.(2) Bireysel başvurular harca tabidir.(3) Başvuru dilekçesinde başvurucunun ve varsa temsilcisinin kimlik ve adres bilgilerinin, işlem, eylem ya da ihmal nedeniyle ihlal edildiği ileri sürülen hak ve özgürlüğün ve dayanılan Anayasa hükümlerinin, ihlal gerekçelerinin, başvuru yollarının tüketilmesine ilişkin aşamaların, başvuru yollarının tüketildiği, başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarih ile varsa uğranılan zararın belirtilmesi gerekir. Başvuru dilekçesine, dayanılan deliller ile ihlale neden olduğu ileri sürülen işlem veya kararların aslı ya da örneğinin ve harcın ödendiğine dair belgenin eklenmesi şarttır.(4) Başvurucu bir avukat tarafından temsil ediliyorsa, vekâletnamenin sunulması gerekir.(5) Bireysel başvurunun, başvuru yollarının tüketildiği tarihten; başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarihten itibaren otuz gün içinde yapılması gerekir. Haklı bir mazereti nedeniyle süresi içinde başvuramayanlar, mazeretin kalktığı tarihten itibaren onbeş gün içinde ve mazeretlerini belgeleyen delillerle birlikte başvurabilirler. Mahkeme, öncelikle başvurucunun mazeretinin geçerli görülüp görülmediğini inceleyerek talebi kabul veya reddeder.”⁹⁵ şeklindeki düzenleme ile bireysel başvurunun usulü belirlenmiştir.

Bireysel başvuruda bulunulduğunda mahkeme tarafından alınan harç amaçsız ve yerinde olmayan başvuruların önüne geçilmek maksadı ile alınmaktadır. Ayrıca başvurucu şayet harcı karşılayamayacak maddi durumda ise başvurucu yasal olarak adli yardım talebinde bulunabilmektedir.⁹⁶

---

94 Atilla İnan, B.No: 2012/615, K.T. 21/11/2013.

95 Üzeltürk, H. s.s.187-233.

96 Çakan, S. (2019), Temel Hak ve Özgürlükler Kapsamında Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru Yolu Van 100. Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı-Yüksek Lisans Tezi, s.s.61-63.

Türkiye’de var olan bireysel başvuru mekanizması, kanunların uygulanmasından doğan hak yoksunluklarına müdahale etmektedir. Anayasa Mahkemesi’nin bireysel başvuru neticesinde hâsıl olan kanaati doğrultusunda eğer ihlal kanundan kaynaklı ise kanun iptal edilmediği sürece hem ihlal hemde mağduriyet devam edecektir.⁹⁷

Bireysel başvuru kapsamında bireylerin kamu tarafından ihlal edilen haklarının korunması ilk etapta ilk derece mahkemelerinin sorumluluğundadır. Bu durumda yargılama makamı olarak tek sorumluluk Anayasa Mahkemesi’ne ait değildir. Buna binaen devletin diğer erkleri olan yasama ve yürütme de temel hak ve hürriyeti gözetecek fiil ve işlemlerde bulunmalıdır. Yasama organı güncel kanunlar çıkartarak bu konuda yargılama organına destek olabilmektedir. Bu sayede mevcut aksaklıkların önüne geçilmesi mümkün olacaktır.⁹⁸

4.1.5. Süre Koşulu ve Olağan Kanun Yollarının Tüketilmesi Gerekliği

Anayasa Mahkemesi 23 Eylül 2012 tarihinden sonra kesinleşmiş olan karar ve işlemler neticesinde meydana gelen başvuruları incelemektedir. Anayasa Mahkemesi zaman bakımından 30 günlük kesin olan süreyi gözeterek inceleme yapmaktadır. Söz konusu süre yönünden mahkeme kamu düzeni gerekçesiyle süreyi incelemenin her aşamasında değerlendirmektedir. Bu hususta 30 günlük kesin süre düzenlenmiş ise de mücbir sebeplerin varlığı durumunda mücbir sebebin ortadan kalkmasından itibaren ayrıca 15 günlük ek süre belirlenmiş olup bu durumda mücbir sebep resmi belge ve delillerle ortaya konmalıdır.⁹⁹

Bireysel başvuru usulünde olağan kanun yollarının temel hak ve hürriyetleri koruma noktasında yeterli olmadığı durumlarda ihlal edilmiş olan haklar başvuru yolu ile korunmaktadır. Bu sebeple başvuru ikincil niteliktedir. Temel hak ve hürriyetlerin ihlali gündeme geldiğinde başvuru yollarından sonuç alınamaması durumunda Anayasa

---

97 Gülgeç, Y.B. (2021), “Özgürlük, Kanun ve Bireysel Başvuru: Türk Bireysel Başvuru İstemine Bir Eleştiri”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi – İnÜHFD* sy.12(2). s.s. 585-601.

98 Göztepe-Çelebi. s.s. 17-33.

99 Güzel, K. (2018), “Adil Yargılama Hakkı Bakımından Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, sy.5(8), s.s.50-75.

Mahkemesi'ne başvurulması gerekliliği bireysel başvurunun ikincilliği ilkesi olarak meydana gelmektedir.¹⁰⁰

Necati Gündüz ve Recep Gündüz başvurusunda “ Kanun yollarının tüketilmesi koşulu, bireysel başvurunun temel hak ihlallerini önlemek için son ve olağanüstü bir çare olmasının doğal sonucudur. Temel hak ihlallerini öncelikle derece mahkemelerinin gidermekle yükümlü olması, kanun yollarının tüketilmesi koşulunu zorunlu kılar. Geniş anlamda kanun yolu, her türlü kuruma, idareye ve mahkemelere başvuru yoludur. Dar anlamda ise, mahkemeye başvurma olanağını ifade eder. 6216 sayılı Kanun'un 45. maddesinin (2) numaralı fıkrasında ise açıkça, ihlal iddiasının dayanağı olan işlem, eylem ya da ihmal için kanunda öngörülmüş olan idari ve yargısal başvuru yollarının tamamının tüketilmiş olması koşuluna yer verilmiştir. Başvuru konusu olayda ilk derece mahkemesi tarafından verilen kararın yalnızca ikinci başvuru tarafından temyiz edildiği, birinci başvuru tarafından bu karara karşı temyiz kanun yoluna başvurulmadığı görülmektedir. Açıklanan nedenlerle, birinci başvuru tarafından ihlal iddiasına konu karar için öngörülmüş olan kanun yolları tüketilmeksizin bireysel başvuruda bulunduğu anlaşıldığından, başvurunun diğer kabul edilebilirlik şartları yönünden incelenmeksizin “*başvuru yollarının tüketilmemesi*” nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.”¹⁰¹ diyerek Anayasa Mahkemesi başvuru yollarının tüketilmesine ilişkin gerekçesini ortaya koymuştur.

Anayasa Mahkemesi başvurunun ikincilliği ilkesinin somut yansıması olarak, başvuru yollarının tüketilmesi aşamasında başvuru mercilerinde dayanılmamış olan iddialar ile ilgili Anayasa Mahkemesi'ne yapılan başvuruda iddiaların bireysel başvuru konusu edilemeyeceği ve o aşamada sunulmayan delillerin ve belgelerin yine Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru aşamasında da sunulamayacağına ilişkin saptamada bulunmuştur.¹⁰²

T.C. Anayasası 148/3. maddesinde bireysel başvuru hakkının kullanılmasından önce yargısal ve idari anlamdaki başvuru yollarının bütününe hem yasal süre kapsamında

---

100 Çakan, S. s.s.61-63.

101 Necati Gündüz ve Recep Gündüz, B. No: 2012/1027, K.T: 12/2/2013.

102 Çelikyay, H. S. (2015), “Anayasa Mahkemesinin Bireysel Başvuru Kararlarının “Başvuru Yollarının Tüketilmesi” Ölçütü Açısından Değerlendirilmesi”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.73(1), s.s.21-61.

hem de hukuksal usule uygun biçimde tüketilmesi gerektiğini düzenlemiştir. Ancak başvuru yolları mahiyeti itibarı ile ihlali ortadan kaldırmaya yönelik etkili bir sonuç doğurmalıdır.¹⁰³

Anayasa Mahkemesi somut başvuruları ilgili başvurular özelinde değerlendirirken, başvuru kapsamında tüketilmesi gereken başvuru yolları bakımından mevzuatta düzenlenmiş olan tüm başvuru yollarını değil de meydana gelen ihlali kaldırma niteliğine haiz olan başvurular yönünden başvurulması durumunu başvuruya esas almaktadır. Şayet başvuruya neden olan ihlali ortadan kaldırma niteliğine haiz olmayan bir hukuk yolu tüketilmez ise bu durum kabul edilemezlik sebebi olarak değerlendirilmeyecektir. Anayasa Mahkemesi güncel “twitter”¹⁰⁴ kararında twitter’a erişimi engelleyen iki adet mahkeme kararı doğrultusunda “twitter” isimli sosyal medya paylaşım sitesine erişimin sağlanamaması ve hangi sürede, hangi zaman sarfında sağlanacağına ilişkin bir belirsizlik durumu mevcut olduğundan başvuru yollarınının “tüketilmesi gereken bir etkili yol” olmadığı değerlendirmesi yapmıştır. Dolayısıyla AYM idari yargılama merci tarafından verilmiş olan bir karara karşı sosyal medya paylaşım sitesine erişimin sağlanamaması sebebi ile yürütmeyi durdurma kararına ilişkin varolan başvuru yollarını ihlali sonlandırmaya yetkin ve bireysel başvuru öncesi tüketilmesi şart olan bir başvuru yolu olarak değerlendirmemiştir. Böylece başvuru tarafından yürütmeyi durdurma kararına karşı idare mahkemesine başvurulmamasını bir eksiklik olarak değerlendirmemiştir.¹⁰⁵

4.1.6. Bireysel Başvuru Formunun İçeriği

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü’nün 59. Maddesinde “ (1)Başvurular, İçtüzük ekinde (EK-1) örneği bulunan ve Mahkemenin internet sitesinde yayımlanan başvuru formu kullanılarak resmî dilde yapılır. (2)Başvuru formunda aşağıdaki hususlar yer alır: a) Başvurucunun T.C. kimlik numarası, adı, soyadı, anne adı, baba adı, doğum tarihi, cinsiyeti, uyruğu, mesleği ve adresi, varsa telefon numaraları ve elektronik posta adresi.

103Oğuz, B. (2019), “Ceza Muhakemesi Hukukunda Kanun Yolları Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Yollarının Tüketilmesi”, *İstanbul Barosu Dergisi*, sy. 93(5) s.s. 179-199.

104 Yaman Akdeniz ve Diğerleri, B. No: 2014/3986; K.T. 2/4/2014.

105Bilgin, AB. (2016), Bireysel Başvuruda 3 Yıl İnsan Hakları (3 Yıllık Temellerin Temel Amaçlarının Hakkı Ve Hürriyet Değerlendirmesi), Legal Yayıncılık, s.s.8-21.

b) Başvurucunun tüzel kişi olması hâlinde; Merkezi Sicil Kayıt Sistemi (MERSİS) numarası, unvanı, adresi ve tüzel kişiliği temsile yetkili kişinin adı, soyadı ve T.C. kimlik numarası, MERSİS numarasının bulunmaması hâlinde tüzel kişinin vergi numarası veya kayıtlı olduğu sicil ve numarası ile varsa telefon numaraları ve kayıtlı elektronik posta adresi.c) Başvurunun; 1) Avukat vasıtasıyla yapılması hâlinde; avukatın adı, soyadı, kayıtlı olduğu baro ve sicil numarası, yazışma adresi, varsa telefon numaraları ve elektronik posta adresi.2) Avukat olmayan kanuni temsilci vasıtasıyla yapılması hâlinde; kanuni temsilcinin T.C. kimlik numarası, adı, soyadı, anne adı, baba adı, doğum tarihi, uyruğu, yazışma adresi, varsa telefon numaraları ve elektronik posta adresi. ç) Kamu gücünün ihlale neden olduğu iddia edilen işlem, eylem ya da ihmaline dair olayların tarih sırasına göre özeti. d) Bireysel başvuru kapsamındaki güncel ve kişisel haklardan hangisinin hangi nedenle ihlal edildiği ve buna ilişkin gerekçeler ve delillere ait özlü açıklamalar. e) İhlal edildiği iddia edilen temel haklar ve bunlara ilişkin açıklamaların birbirleriyle ilişkilendirilerek ayrı ayrı yapılması. f) Başvuru yollarının tüketilmesine ilişkin aşamaların tarih sırasına göre yazılması. g) Başvuru yollarının tüketildiği veya başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarihi. ğ) Başvuru mazeret nedeniyle süresi içinde yapılamamışsa buna dair açıklamalar. h) Başvurucunun talepleri. ı) Başvurucunun Mahkeme önünde devam eden bir başka başvurusu varsa numarası. i) Varsa kamuya açık belgelerde kimliğinin gizli tutulması talebi ve bunun gerekçeleri. j) Kısa mesaj (SMS) veya elektronik posta yoluyla bilgilendirme yapılmasını isteyip istemediği. k) Başvurucunun veya avukatının ya da kanuni temsilcisinin imzası. l) Varsa İçtüzüğün 73 üncü maddesi kapsamında maddî ve manevî bütünlüğüne yönelik tedbir talebi ve bunun gerekçeleri. (3) Başvuru formuna aşağıdaki belgelerin ya da onaylı örneklerinin eklenmesi zorunludur: a) Kanuni temsilci veya avukat vasıtasıyla takip edilen başvurularda başvuru yetkili olduğuna dair mevzuata uygun belge. b) Harcın ödendiğine dair belge. c) Başvuru bizzat yapılmış ise başvuru kimliğini tespit için yarar resmî belgenin onaylı örneği. ç) Tüzel kişi adına kanuni temsilcinin başvurusu hâlinde, başvuru tarihi itibarıyla temsile yetkili olduğunu gösteren resmî belgenin onaylı örneği. d) Nihai karar ya da işlemi öğrenme tarihini gösteren belge. e) Başvuruda ileri sürülen hak ihlali iddialarını temellendirecek belgelerin onaylı örnekleri.f) Tazminat talebi varsa uğranılan zarar ve buna ilişkin belgeler. g) Olağan ve olağanüstü kanun yolu başvuru dilekçelerinin onaylı örnekleri. ğ) Başvuru süresinde

yapılamamışsa varsa mazereti ispatlayan belgeler. h) Adli yardım talebi varsa başvurucunun yargılama giderlerini karşılayabilecek durumda olmadığını gösteren mali durumuna ilişkin belgeler ile mevzuatta adli yardım talebinde bulunabilmek için öngörülen diğer belgeler. (4) Başvurucu, üçüncü fıkradaki belgeleri herhangi bir nedenle sunamaması hâlinde bunun gerekçelerini belirterek varsa buna ilişkin bilgi ve belgeleri başvuru formuna ekler. Mahkeme, mazereti kabul etmesi hâlinde ve gerekli gördüğü takdirde bu bilgi ve belgeleri resen toplar. (5) Başvuru formunda belirtilen bilgilerde ve başvuruyla ilgili koşullarda herhangi bir değişiklik olduğunda bunun Mahkemeye bildirilmesi zorunludur.”¹⁰⁶ şeklinde bireysel başvuru formunun içeriğine ilişkin hususlar belirtilmiştir.

Bu doğrultuda bireysel başvuru belgelerinde noksanlık bulunması durumunda, mahkeme yazı işlerince bireysel başvuruda bulunan bireylere veyahut bulunması halinde vekiline 15 günü aşmamak üzere süre tanınır. Mevcut süre dâhilinde başvuru belgelerinde yer alan noksanlığı tamamlamaması durumunda ise başvurunun reddine karar verileceği bireylere bildirilir. Başvuru belgeleri eğer noksanlık içermemekte ise kabul edilebilirlik incelemesi için başvuru komisyonlara iletilmektedir. ¹⁰⁷

İçtüzüğü'nün 60. Maddesinde ise “ (1) Başvuru formu, İçtüzüğün 59 uncu maddesine uygun olarak düzenlenir ve aynı maddede belirtilen belgeler ya da mevzuat gereği suret çıkarma yetkisi bulunan kişi veya makamlarca onaylı örnekleri başvuru formuna eklenir. 2) Başvuru formu okunaklı ve başvurunun esasına yönelik özlü bilgileri içerir şekilde hazırlanır. Başvuru formunun ekler hariç on sayfayı geçmesi hâlinde başvurucunun ayrıca başvuru formuna olayların özetini eklemesi gerekir. (3) Başvurucu, başvuru formunun ekinde sunduğu belgeleri, tarih sırasına göre numaralandırarak her bir belgeyi tanımlayıcı başlıklar hâlinde dizi pusulasına bağlar.”¹⁰⁸ şeklinde bireysel başvuru formunun ve eklerinin hazırlanmasına ilişkin hususlar belirtilmiştir.

Bireysel başvurunun asıl amacına ulaşabilmesi için başvurunun usul kurallarına tabi olması Anayasa Mahkemesi'nin karşılaştacağı iş yükü açısından kaçınılmaz bir mevzudur.

---

106 www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/ictuzuk/. E.T. 10 Mart 2022.

107 Özbey, Ö. (2012), Türk Hukukunda Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkı, Adalet Yayınevi s.s.102-111.

108 www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/ictuzuk/. E.T. 10 Mart 2022.

Bu sebeple bireysel başvuru belirli şekil şartlarına bağlıdır. Anayasa mahkemesi tarafından İçtüzük ve web sitesinde yer alan başvuru formu örneğinde belirtildiği üzere, başvurunun yazılı olarak yapılması gerekmektedir. Ayrıca başvuru yazı dilinin “Türkçe” olması gerekmektedir ve başvuru gerekçeli olmalıdır. Dolayısıyla hak ihlalinin mevcudiyetinin ispatı başvuruculara aittir. Başvuru Formunun içeriği içtüzük’ün 59. ve 60. maddesi ile belirlenmiştir. Her ne kadar başvurucu tarafından başvuru formunun imzalanması gerekmekte ise de imza atma kabiliyetine haiz olmayan başvurucular için ise HMK’nun 155 ve 206. maddeleri kıyasen uygulanarak, parmak izi vb. işaretlerle başvurucuların başvuru yapmaları mümkün olabilecektir. İçtüzük’ün 59. Maddesinde düzenlendiği üzere başvuru formuna eklenmesi gereken maddeler belirtilmiş iken, ayrıca başvuru harca tabi olup başvuru harcına ait ödeme belgesi de forma eklenmelidir.¹⁰⁹

4.1.7. Bireysel Başvuruların Kabul Edilebilirlik Şartları Ve İncelenmesi

6216 Sayılı Kanun’un 48. maddesinde; “1) Bireysel başvuru hakkında kabul edilebilirlik kararı verilebilmesi için 45 ila 47 nci maddelerde öngörülen şartların taşınması gerekir. 2) Mahkeme, Anayasanın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi açısından önem taşımayan ve başvurucunun önemli bir zarara uğramadığı başvurular ile açıkça dayanaktan yoksun başvuruların kabul edilemezliğine karar verebilir. 3) Kabul edilebilirlik incelemesi komisyonlarca yapılır. Kabul edilebilirlik şartlarını taşımadığına oy birliği ile karar verilen başvurular hakkında, kabul edilemezlik kararı verilir. Oy birliği sağlanamayan dosyalar bölümlere havale edilir. 4) Kabul edilemezlik kararları kesindir ve ilgililere tebliğ edilir. 5) Kabul edilebilirlik şartları ve incelemesinin usul ve esasları ile ilgili diğer hususlar İçtüzük ile düzenlenir.”¹¹⁰ şeklinde kabul edilebilirlik hususunda yasal düzenleme yapılmıştır.

Nitekim Anayasa Mahkemesi M.K. başvurusunda “Başvurucu, sabıkası ve duruşmada kötü hali olmamasına rağmen cezasından hiçbir indirim yapılmadığını belirterek, adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Başvuru konusu olayda, başvurucu hakkında, 28/9/2005 tarihinde “uyuşturucu madde ticareti yapmak” suçunu işlediği

---

109 Çınar, S. (2016), “Bireysel Başvuruda Bulunma Usulü”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, sy. 6, s.s. 97-137.

110 Üzeltürk, H. s.s. 187-233.

iddiasıyla açılan kamu davasında Bakırköy 4. Ağır Ceza Mahkemesince başvurunun savunması alınmış, tanıkları dinlenmiş ve bilirkişi raporu ile Adli Tıp Kurumu raporları değerlendirilerek, suça konu olayın oluş şekli ve suçun işlenmesindeki özellikler ile suç konusu uyuşturucu hapların miktarının azlığı göz önüne alınarak takdiren 4 yıl hapis ve 12,00 TL adli para cezası ile cezalandırılmasına, başkaca yasal ve takdiri artırım veya indirim yapılmasına yer olmadığına karar verilmiştir. Başvurucunun temyizi üzerine Yargıtay 10. Ceza Dairesinin 4/11/2013 tarihli ilâmı ile hüküm onanmıştır. Mahkemenin gerekçesi ile başvurunun iddiaları incelendiğinde, iddiaların özünün Derece Mahkemesi tarafından delillerin değerlendirilmesinde ve hukuk kurallarının yorumlanmasında isabet olmadığına ve esas itibarıyla yargılamanın sonucuna ilişkin olduğu anlaşılmaktadır. Başvurucu, yargılama sürecinde karşı tarafın sunduğu deliller ve görüşlerden bilgi sahibi olamadığına, kendi delillerini ve iddialarını sunma olanağı bulamadığına, karşı tarafça sunulan delillere ve iddialara etkili bir şekilde itiraz etme fırsatı bulamadığına ya da uyuşmazlığın çözüme kavuşturulmasıyla ilgili iddialarının derece Mahkemesi tarafından dinlenmediğine ilişkin bir bilgi ya da kanıt sunmadığı gibi Mahkemenin kararlarında bariz takdir hatası veya açık keyfilik oluşturan herhangi bir durum da tespit edilememiştir. Açıklanan nedenlerle, başvuru tarafından ileri sürülen iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu, Derece Mahkemesi kararlarının bariz takdir hatası veya açık keyfilik de içermediği anlaşıldığından, başvurunun bu kısmının, diğer kabul edilebilirlik koşulları yönünden incelenmeksizin “*açıkça dayanaktan yoksun olması*” nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.”¹¹¹ gerekçesiyle yargılamanın sonucu itibarıyla adil olmadığı yönündeki iddiasının kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesi nezdinde gerçekleşen başvurular doğrultusunda, esas hakkında incelemeye geçilmeden önce kabul edilebilirlik koşulları açısından inceleme yapılmaktadır. Mahkeme tarafından başvurunun başvuru koşullarını taşıyıp taşımadığına ilişkin yapılan tespit ile incelemeye yetkili olan ilgili komisyonlarca yapılan inceleme neticesinde, komisyonca başvurunun kabul edilebilirlik şartlarını taşımadığına ilişkin kanaat oybirliği ile hâsıl olursa mahkeme tarafından kabul edilemezlik kararı verilecektir. Şayet kabul edilebilirliğine dair karar verilmiş ise bunun üzerine esasa ilişkin

---

111 M.K., B. No: 2014/1255, K.T: 17/11/2014.

değerlendirme dosya üzerinden veyahut gerek görülmesi durumunda duruşma açılarak yapılabilir.¹¹²

Kabul edilebilirlik incelemesi Anayasa Mahkemesi tarafından esas incelemesi öncesinde hızlı bir biçimde başvurunun incelenmesi neticesinde, kabul edilebilirlik unsurlarına uygun olmayan başvuruları, başvurunun ilk aşamasında mahkeme tarafından elenmesi gayesiyle öngörülmüş bir aşamadır. Mevcut aşamanın asıl gayesi ise mahkemenin esas incelemesi yapacak birimlerini kabul edilebilirlik unsurlarına uygun olmayan başvurularla meşgul etmeden ve başvuruların mahkeme nezdinde iş yükü birikimine sebep olmadan neticelenmesini sağlamaktır. Dolayısıyla bu aşamada başvurunun mükerrerliği, yetki değerlendirmesi, başvuru yollarının tüketilmesi, açıkça dayanaktan yoksunluğu vb. hususlar incelenmektedir.¹¹³

Kabul edilemezlik kararı kapsamında bireysel başvurunun kabul edilebilirlik şartlarını taşıması durumunda, başvurucunun esaslı bir zarara uğramaması durumunda, anayasanın uygulanması ve yorumlanması sonucunda temel hak ve hürriyetler bağlamında önem taşıması durumunda, açıkça dayanaktan yoksun olması durumunda veya başvuru hakkının açıkça kötüye kullanılması durumları hususunda tespit yapılması ile kabul edilemezlik kararı doğrultusunda başvuru neticelendirilebilmektedir. Komisyonlar tarafından verilmiş olan ya da oybirliği esası mevcut olmaması durumunda bölümce verilecek olan kabul edilemezlik kararı niteliği itibarı ile kesin olup karara karşı itiraz imkânı mevcut değildir. Söz konusu kabul edilemezlik kararları ise Anayasa gereği gerekçeli olarak verilmektedir.¹¹⁴

4.1.8. Bireysel Başvuruların Esas Bakımından İncelenmesi

6216 Sayılı Kanun'un 49. maddesinde; “1) Kabul edilebilirliğine karar verilen bireysel başvuruların esas incelemesi bölümler tarafından yapılır. Başkan iş yükünün bölümler arasında dengeli bir şekilde dağıtılması için gerekli önlemleri alır. 2) Bireysel başvurunun kabul edilebilirliğine karar verilmesi hâlinde, başvurunun bir örneği bilgi için Adalet

---

112Tan, İ. s.s. 115-159.

113Ekinci, H. (2013), “Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Kriterleri ve İnceleme Yöntemi”, *Anayasa Yargısı*, sy. 29(1), s.s. 161-197.

114 Özbey, Ö. s.s. 102-111.

Bakanlığına gönderilir. Adalet Bakanlığı gerekli gördüğü hâllerde görüşünü yazılı olarak Mahkemeye bildirir. 3) Komisyonlar ve bölümler bireysel başvuruları incelerken bir temel hakkın ihlal edilip edilmediğine yönelik her türlü araştırma ve incelemeyi yapabilir. Başvuruyla ilgili gerekli görülen bilgi, belge ve deliller ilgililerden istenir. 4) Mahkeme, incelemesini dosya üzerinden yapmakla birlikte, gerekli görürse duruşma yapılmasına da karar verebilir. 5) Bölümler, esas inceleme aşamasında, başvuru sahibinin temel haklarının korunması için zorunlu gördükleri tedbirlere resen veya başvuru sahibinin talebi üzerine karar verebilir. Tedbire karar verilmesi hâlinde, esas hakkındaki kararın en geç altı ay içinde verilmesi gerekir. Aksi takdirde tedbir kararı kendiliğinden kalkar. 6) Bölümlerin, bir mahkeme kararına karşı yapılan bireysel başvurulara ilişkin incelemeleri, bir temel hakkın ihlal edilip edilmediği ve bu ihlalin nasıl ortadan kaldırılacağına belirlenmesi ile sınırlıdır. Bölümlerce kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz. 7) Bireysel başvuruların incelenmesinde, bu Kanun ve İçtüzükte hüküm bulunmayan hâllerde ilgili usul kanunlarının bireysel başvurunun niteliğine uygun hükümleri uygulanır. 8) Esas hakkında incelemenin usul ve esasları ile ilgili diğer hususlar İçtüzükle düzenlenir.”¹¹⁵ şeklinde yasal düzenleme mevcuttur.

Anayasa Mahkemesi bireysel başvurunun incelenmesi kapsamında başvuru yolları esnasında gözetilmesi gereken hususlarda esas hakkında değerlendirme yapmamaktadır. Anayasa Mahkemesi 23/09/2012 tarihi itibarıyla zaman bakımından yetkili olduğundan bu tarihten önce kesinleşmiş olan içtihatlarla ilişkin başvuruları da esasen incelememektedir.¹¹⁶

Anayasa Mahkemesi’nde esas hakkında incelenmek üzere bireysel başvuruları değerlendirme konusunda yetkili iki adet bölüm mevcuttur. Söz konusu bölümler ise bir başkanvekili ile birlikte altı üyeden oluşmaktadır. Bölümler komisyonlar tarafından neticelendirilmiş olan kabul edilebilirlik kararları ile komisyonlar tarafından nihai olarak kabul edilebilirlik kararı verilemeyen ancak lüzum görülmesi üzerine esas incelemesi yapılması gereken başvurulara ilişkin yasal değerlendirmeyi yapmaktadır. Yapılan değerlendirme doğrultusunda bölümlerce her aşamada ilgili başvuru açısından kabul

---

115 Üzeltürk, H. s.s.187-233.

116Deren-Yıldırım, N. (2013), “Anayasa Mahkemesinin Bireysel Başvuruları Esas Bakımından İncelemesi”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, sy.19(2), s.s 483-488.

edilemezlik kararı verilebilmektedir. Ancak verilen karar şayet mahkemenin daha evvelki başvurulara ilişkin kararı ile çelişirse bölüm önündeki başvuruyu Genel Kurul'a iletme yetkisine haizdir. Bölümler Raportörlüğü mahkemeye ulaşan bireysel başvuruların daha seri bir şekilde nihai karar verilmesi için başraportör gözetiminde karar taslağı oluşturularak, değerlendirilmek üzere görevli bölümlere sunulmaktadır. Komisyonlarda başvurular değerlendirilirken teamüli ve usuli olarak duruşma yapılmadan dosya üzerinden nihai karar verilmektedir. Bu sebeple görüşme esnasında hukuk ve ceza yargılaması usulü uygulanmamaktadır. Bölümlerde ise re'sen veya başvuru ile Adalet Bakanlığının talebi bulunması durumunda başvuruların görülmesi duruşma açılarak yapılabilir, ancak zorunluluk bulunmamaktadır. Bu aşamada tanık, keşif vb. gibi unsurlara başvuru yapılabilir.¹¹⁷

Kabul edilebilirlik kararına müteakiben ilgili bireysel başvurunun bir örneği Adalet Bakanlığı'na iletilmektedir. Adalet Bakanlığı ise ihtiyaç duyması halinde söz konusu başvuruya ilişkin görüşünü yazılı bir biçimde Anayasa Mahkemesi'ne iletacaktır. Mevcut hukuki düzenleme ile hukuksal düzlemde ilk defa Adalet Bakanlığının resmi olarak yargılama aşamalarında bilgilendirilmesi hususu doğmuştur.¹¹⁸

4.1.9. Kararlar

6216 Sayılı Kanun'un 50. Maddesinde esas inceleme sonucunda mahkemenin ne tür kararlar vereceği düzenlenmiştir. "1) Esas inceleme sonunda, başvuru hakkının ihlal edildiğine ya da edilmediğine karar verilir. İhlal kararı verilmesi hâlinde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilir. Ancak yerindelik denetimi yapılamaz, idari eylem ve işlem niteliğinde karar verilemez. 2) Tespit edilen ihlal bir mahkeme kararından kaynaklanmışsa, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosya ilgili mahkemeye gönderilir. Yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmayan hâllerde başvuru lehine tazminata hükmedilebilir veya genel mahkemelerde dava açılması yolu gösterilebilir. Yeniden yargılama yapmakla yükümlü mahkeme, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında

---

117Turabi, S. (2016), "Anayasa Mahkemesinde Bireysel Başvuruların İncelenme Usulleri", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, sy. 24, s.s. 121-149.

118 Özbey, Ö. s.s. 102-111.

açıkladığı ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde mümkünse dosya üzerinden karar verir. 3) Bölümlerin esas hakkındaki kararları gerekçeleriyle birlikte ilgililere ve Adalet Bakanlığına tebliğ edilir ve Mahkemenin internet sayfasında yayımlanır. Bu kararlardan hangilerinin Resmî Gazetede yayımlanacağına ilişkin hususlar İçtüzükte gösterilir. 4) Komisyonlar arasındaki içtihat farklılıkları, bağlı oldukları bölümler; bölümler arasındaki içtihat farklılıkları ise Genel Kurul tarafından karara bağlanır. Buna ilişkin diğer hususlar İçtüzükle düzenlenir. 5) Davadan feragat hâlinde, düşme kararı verilir.”¹¹⁹ Buna göre Anayasa Mahkemesi ihlal kararı, ihlal olmadığı kararı ve düşme kararı verebilir. Şayet ihlale yönelik tespiti doğrultusunda temel hak ve hürriyetlerin ihlal edildiğine ilişkin karar vermiş ise ihlalin giderilmesine ilişkin yerine getirilmesi gereken hususları da kararında belirtmelidir. Bu doğrultu da hâsıl olan nihai kararlar ile birlikte devlet nezdinde üç ayrı icrai yükümlülük ortaya çıkmaktadır. Bunlar ihlalin nihai olarak sonlandırılması, ihlal olmadan önceki hale getirilmesi ve benzer durumda mevcut ihlallerin oluşmasını engellemektir. Belirtilen iki yükümlülük bireysel kapsamda iken oluşmasını engellemek genel kapsamdadır. Anayasa Mahkemesi’nin bireysel başvurularda vermiş olduğu nihai kararlarda diğer mahkemeler ile Anayasa Mahkemesi arasındaki ilişki ise hiyerarşik anlamda değil de temel hak ve hürriyetlerin gözetilmesine ilişkin görevsel çerçevede değerlendirilmelidir.¹²⁰

Başvuru konusunun içeriği herhangi bir görevli mahkeme kararından kaynaklı ise Anayasa Mahkemesi bu doğrultuda tazminata yönelik hüküm kurabilir. Mahkeme tazminatın belirlenmesi açısından kararlarında belirttiği mahkemelerde dava açılmasına yönelik yol gösterebilir. Ayrıca nihai olarak yeniden yargılamanın gündeme gelmesi durumunda ise dosyanın ilgili yargılama makamına gönderilmesine ilişkin değerlendirme de yapılabilir. Bireysel başvuruda bireylerin isteği ve talepleri mevcut olduğundan, başvuru konusunun talepten kaynaklı bir hak ve bireylere bağlı bir hak neticesinde olması nedeniyle yapılan başvurudan feragat halinde mahkemece “düşme” kararı verilecektir. Ayrıca başvuru davasını takipsiz bırakması durumunda aynı esnada ihlalin ortadan kalkması durumu hâsıl olursa, ilgili bölümler veyahut komisyonlar tarafından başvurunun incelenmesinin devamı için hakkaniyete uygun bir durum görülmemesi durumunda da

---

119 Üzeltürk, H. s.s.187-233.

120Bıçak, V. (2018), “Ceza Hukuku Açısından Bireysel Başvuru Kararlarının Yargı Sistemine Etkileri”, *Anayasa Yargısı*, sy. 35(1), s.s. 65-72.

yine Anayasa Mahkemesi'nce "düşme" kararı verilecektir. Ancak düşme şartları var olmasına rağmen Anayasa Mahkemesi'nin değerlendirmesi neticesinde anayasanın uygulanması veyahut temel hak ve hürriyetlerin kapsam ve sınır tespiti ile insan haklarına saygının gözetilmesi gerekliliği durumunda düşme kararı vermek yerine mahkeme başvuruyu incelemeye devam edebilir. İnceleme esnasında ise yetkili bölümlerce tedbir kararı verilebilir. Bu husus mahkemenin takdirindedir. Ancak tedbir kararı verilmiş olması durumunda en fazla 6 ay içerisinde nihai karar sonuçlandırılmalıdır. Şayet 6 aylık süre içerisinde nihai karar sonuçlandırılmaz ise verilmiş olan tedbir kendiliğinden ortadan kalkacaktır.¹²¹

4.1.10. Bireysel Başvurunun Açıkça Kötüye Kullanılması

Son olarak 6216 Sayılı Kanun'un 51. maddesinde; "1) Bireysel başvuru hakkını açıkça kötüye kullandığı tespit edilen başvuru sahipleri aleyhine, yargılama giderlerinin dışında, ayrıca ikibin Türk Lirasından fazla olmamak üzere disiplin para cezasına hükmedilebilir."¹²² şeklindeki düzenleme ile "başvuru hakkının açıkça kötüye kullanılması" halinde uygulanabilecek yaptırım belirlenmiştir.

Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un bireysel başvuruya ilişkin düzenlenmiş son maddesi temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmasına ilişkindir. 1982 T.C. Anayasası ile birlikte İHEB, AİHS, Kişisel ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme vb. uluslararası düzenlemeler de kötüye kullanmaya ilişkin hükümler içermektedir. Buna binaen kabul edilebilirlik şartlarından bir tanesi de başvuru hakkının kötüye kullanılıp kullanılmadığının tespiti. Bu durum temel hak ve hürriyetlerin aynı zamanda korunması ve geliştirilmesi hususunda önem arz etmektedir.¹²³

---

121 Sezai, U. S. (2013), Hak ve Özgürlüklerin Korunması Bağlamında Bireysel Başvuru, Seçkin Yayınları, s.s. 289-302.

122 Üzeltürk, H. s.s.187-233.

123 Özbey, Ö. s.s. 102-111.

5. MAKUL SÜREDE YARGILANMA HAKKI

Makul süre kavramı kapsam olarak somut davanın niteliği ve karmaşasına göre değişim göstermektedir. Dolayısıyla makul sürenin belirli bir karşılığı olmamakla birlikte tam olarak bir tanımı yapılamamıştır. Yargılamanın neticelenmesi hususunda makul sürenin ne anlam ifade ettiği ve kapsamının belirlenmesi açısından uyumsuzluğu inceleyen mercii tarafından uyumsuzluk özelinde ayrı ayrı değerlendirme yapılmaktadır. Makul süre belirlenirken davanın karmaşıklığı, yargılamanın derece aşamaları, tarafların yargılama esnasındaki tutumları, başvurunun menfaati gibi hususlar ayrı ayrı gözetilerek netice olarak küll halinde değerlendirme yapılmaktadır.¹²⁴

5.1. Makul Süre Kıstasları

Makul sürede yargılanma hakkı kapsamında değerlendirme yapılırken yargılama süresi, başvurunun süreçte kusurunun bulunup bulunmadığı, ilgili resmi makamların tutumu ve dava konusunun niteliği göz önünde bulundurulmaktadır. Somut davada hak kapsamında değerlendirme yapılırken, esasa konu olayın karmaşıklığı ve hukuki neticeye ulaşmadaki zorluk, yetkili makamlar tarafından uyumsuzluğa konu delillerin ikame edilmesi aşamasında ortaya çıkan engel durumları, taraflarda meydana gelen hastalık vb. gibi olumsuz durumlar, bilirkişi veyahut keşif müdahalesini gerektirecek durumlar, tanık ve sanık sayısı vb. birden fazla unsur belirlemektedir. Bireysel başvurunun tarafı olan başvurunun tutumu ise bir diğer faktör olarak ön plana çıkmaktadır. Mücbir sebeplerin ortaya çıktığı durumlar hariç olmak üzere başvuru kötü niyetle yargılamayı uzatmak davranışı içerisinde bulunursa meydana gelen süre kaybı kapsamında başvuru sorumlu olmaktadır. Ancak kötü niyet yok ise veyahut uzamaya sebep olan etken başvuru değilse başvuru meydana gelen süre kaybından sorumlu tutulamayacaktır. Yargılama esnasında ise yetkili organ ve makamlar gerekli önemi ve özeni göstererek seri bir şekilde uygulama yapmalıdır. Netice itibarı ile söz konusu unsurları AYM somut başvuru kapsamında ayrı ayrı değerlendirerek hüküm kurmaktadır.¹²⁵

---

124 Aydemir, A. (2021). Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Makul Sürede Yargılanma Hakkı, Seçkin Yayınları. s.27.

125 Tatlıdil, S. s.s. 9-50.

5.2. Yargı Yeri Kavramı

AİHS'in "adil yargılanma hakkı" ile ilgili 6. maddesinin İngilizce ifadesinde mahkeme (court) ifadesi yerine "tribunal" ifadesi mevcuttur. Kullanılmış olan "tribunal" ifadesi ise mahkeme veya yasal uyumsuzlukları değerlendirmek için hükümet nezdinde belirlenen gruplar olarak tanımlanmaktadır. Türkçe 'de ise "tribunal" kelimesinin net bir karşılığı olan sözcük veyahut sözcük grubu mevcut değildir. Bu sebeple kelime mahkeme anlamında kullanılmıştır. Ancak AYM "yargı yeri" sözcüğünü uygun görmüş ve kullanmıştır. Mahkeme ve yargı yeri(yargısal kurullar) kavramlarının ikisi de bağımsız ve kamuya açık bir şekilde varlığını korumaktadır. İkisinin de kararları doğrultusunda itiraz hakkı bulunmaktadır. Ancak mahkemeler genel manada yetkili iken kurulların ise ihtisas alanlarına ilişkin yetkileri mevcuttur. AİHS'de "tribunal" sözcüğü tercih edilirken sözleşmeye üye devletlerin yargı mekanizmasının farklılığının var oluşu ile sözcüğün daha kapsayıcı ve geniş kapsamda değerlendirilmesi gerektiği düşüncesi amaçlanmıştır. Doktrinde ise kavramsal olarak bir yargılama mekanizmasının "yargı yeri" sayılması için; yasa kapsamında kurulmuş olma, bağımsızlık, tarafsızlık ve yargılama usulü güvencesinde olma gibi şartlara haiz olması belirtilmektedir. AİHS kapsamında yargısal fonksiyon idaresi, hukukun üstün olma prensibi, belirli usul kaideleri bağlamında karar verme yetkisine haiz olması ile kararlarının bağlayıcı olması durumu yargı yeri açısından aranan kriterlerdir. Anayasa Mahkemesi AİHS'de yer aldığı gibi AİHM ile benzer bir şekilde değerlendirme yaparak Seçim Kurulu Başkanlığı'nı yargı yeri kapsamında değerlendirmektedir. Nitekim kurulun yasa ile kurulmuş olması ve kurul başkanlığını HSK tarafından atanmış olan hâkimlerin yapması ve belirli kaideler doğrultusunda karar vermeleri ile belirleme yapıldığı anlaşılmaktadır.¹²⁶

Anayasa Mahkemesi'ne yapılan bireysel başvurularda "adil yargılanma hakkı"nın unsurları arasında yer alan makul sürede yargılanma hakkı en fazla ihlale konu olan başvurulardandır. Bütün ihlaller içinde ise adil yargılanma hakkı 23 Eylül 2012 tarihinden sonra gerçekleşmiş olan ihlaller ile 2018 yılına kadar gerçekleşen ihlaller diğer temel hak ve hürriyetlere nazaran sayıca fazladır ve oransal olarak yaklaşık (% 77,4) civarındadır.

---

126 Hendek, H. (2016), Makul Sürede Yargılama Zorunluluğu, Seçkin Yayınları, s.s. 33-38.

Bunun büyük bir çoğunluğu ise makul sürede yargılanma hakkının ihlal edilmesi üzerine yapılan başvurular olarak gerçekleşmiştir.¹²⁷

Makul sürede yargılanma hakkı bireylere haklarındaki hukuki uyumsuzluğun en makul sürede bitirilmesini isteme hakkı tanımaktadır. Bu durum yazılı bir hukuk kaynağı olan AİHS’de düzenleme alanı bulmaktadır. Sözleşmenin 6. maddesinde “makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir.”¹²⁸ şeklinde düzenleme mevcuttur. Söz konusu hak kapsamında idari yargı ve adli yargı özelindeki tüm davalarda değerlendirme yapılmaktadır. Düzenleme kapsamında yargılamanın sürüncemede bırakılmaması ve bireylerin dava sürecinde hissedeceği tedirginlik ve endişe engellenmek istenmektedir. Ceza yargılamasında hedeflenen gaye suçsuzluk karinesi çerçevesinde sanığın karşılaştığı suçlamanın biran önce neticelenmesidir. Makul sürede yargılanma hakkının gözetilmesinin toplumda yansımaları ise yargıya güven çerçevesinde ortaya çıkacaktır. Kaldı ki yargılamanın uzun sürmesi ve neticenin geç kalması durumunda bu durum bireyleri yasa dışı yollara yöneltebileceğinden olumsuzluğa yol açacaktır. Yargılama esnasında geçen süre olan dava süresi ise belirli gün, ay ve yıl kapsamında sayısal anlamda uzun görünmesi makul süre kapsamında tek başına anlam ifade etmemektedir. Genel muhakeme süreci değerlendirilirken misal dört yıl devam eden bir süreçte üç yıl boyunca bilirkişi raporu beklenmesi durumunda gecikmeye sebep olan tek bir işlem doğrultusunda ihlal tespiti yapılabilecektir.¹²⁹

5.3. Makul Sürede Esas Alınacak Tarihler

Makul süre kapsamında ceza yargılamalarına ilişkin bireysel başvurular incelenirken sürenin işlemeye başladığı zaman, suç isnadının kişiye bildirildiği zamandır. Şayet kişiye bildirim yok ise arama veyahut gözaltı aşaması zamanı makul süre hesaplamasında başlangıç zamanı olarak esas alınacaktır. Sürenin bitimi olan tarih ise yargılamanın nihai olarak sonuçlanması tarihidir. Yargılama şayet devam ediyor ise AYM’nin bireysel başvuru kapsamında vermiş olduğu karar tarihi makul süre hesabında değerlendirilecek

---

127 Tekbaş, A. (2018), “Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru İstatistiklerinin Değerlendirilmesi”, *Anayasa Yargısı*, sy. 35(1), s.s. 195-223.

128 <https://www.yargitay.gov.tr/documents/AIHM.pdf> E. T. 10 Mart 2022.

129 Koç, C. (2020). “Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Makul Sürede Yargılanma Hakkı”, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.7(1), s.s. 89-113.

son tarihtir. Ayrıca 23 Eylül 2012 tarihinden önce başlamış ancak yargılaması o tarihte devam eden ya da nihai kararı henüz kesinleşmemiş olan yargılama kapsamındaki hak ihlallerine ilişkin olarak 23 Eylül 2012’den itibaren hesaplanacak süre değil de genel başlangıç tarihi olan süre esas alınacaktır. Hukuk yargılamaları ve idari davalarda makul süre başlangıcı uyuşmazlığın mahkeme önüne geldiği, yani talep başvuru tarihi, bitimi ise icra aşaması da dâhil olan yargılamanın sona erdiği tarihtir. Aynı şekilde 23 Eylül 2012 tarihinden önce başlamış uyuşmazlıklarda hesaplanacak süre genel başlangıç tarihi esas alınarak belirlenecektir.¹³⁰

Ceza yargılamasında hükmün infazı aşamasına geçildiğinde yargılama süresi neticelenmiş yani bitmiş olacaktır. Makul süre hesaplamasında karar düzeltme ve itiraz evresi göz önünde bulundurulmuş hususlardan değildir. Ayrıca kesinleşme aşamasında verilen kararın ne yönde olduğunun önemi bulunmamaktadır. Kararın başvuru lehine olması makul süre ile ilgili bir durum değildir. Bu nedenle esasa ilişkin verilmiş olan kyok, beraat, düşme, kdae durumunda dahi makul süre hesaplaması yapılacaktır.¹³¹

Anayasa Mahkemesi AİHM’in uygulamaya koymuş olduğu, değerlendirdiği ve gözettiği hususları kendi nezdinde yapılan başvurularda uygulamaktadır. Makul süre belirlenirken başvuru esasları açısından da benzerlik gündeme gelmektedir. Ancak tabii ki bu konuda yargılamanın başlama ve bitiş zamanları belirlenmelidir.¹³²

Bireysel başvuru sisteminin ülkemizde uygulanmasına müteakip mahkeme nezdindeki başvuruların incelenme süresinin uzaması makul sürenin ihlaline sebep olacak şekilde artmamalıdır. Bu doğrultuda Anayasa Mahkemesi’nin iş yükünün azaltılması amacı ile bireysel başvurularda daha seri bir karar alınması için bireysel başvuruların öncelikle Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Tazminat Komisyonunca incelenmesine imkân sağlayacak düzenleme yapılmıştır. Bu komisyonca verilen kararlar neticesinde kararın kesinleşmesinden itibaren 3 aylık zaman diliminde bakanlık tarafından tazmin yükümlülüğünün yerine getirileceğine ilişkin düzenleme yapılmıştır. Bu kapsamda ise

---

130Şahin, İ. O. (2019), “Anayasa Mahkemesi Kararlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkının İhlali”, *Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.1, s.s. 223-255.

131 Kuru, E. (2021), “Bireysel Başvuru Kararlarında Ceza Muhakemesi Hukukuna İlişkin Uyuşmazlıklar Bakımından Makul Sürede Yargılanma Hakkı”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.2021/1, s.s.615-649.

132Duvan, A.Ö. (2019), “Bireysel Başvuru Kararlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkı”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.68 (1), s.s.287-336.

hak sahiplerine ödemeler gerçekleşmiştir.¹³³ Anayasa Mahkemesi Ferat Yüksel başvurusunda “6384 sayılı Kanun'a eklenen geçici maddeyle yargılamaların uzun sürmesi, yargı kararlarının geç veya eksik icra edilmesi ya da icra edilmemesi şikâyetiyle Anayasa Mahkemesine yapılan ve bu maddenin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla Anayasa Mahkemesi önünde derdest olan bireysel başvuruların başvuru yollarının tüketilmemesi nedeniyle verilen kabul edilemezlik kararının tebliğinden itibaren üç ay içinde yapılacak müracaat üzerine Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Tazminat Komisyonu Başkanlığı (Komisyon) tarafından incelenmesi öngörülmüştür.”¹³⁴ şeklindeki değerlendirmeyele kararda komisyonun işlevine değinmiştir.

5.4. Tazminat

Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru incelemesinde şayet esas hakkında tespit yapmış ve ihlale yönelik kanaatte bulunmuş ancak yeniden yargılamanın mümkün olmadığı veyahut gerekli görülmediği durumlarda ise başvuru yararına belirli bir düzeyde tazminata yönelik hüküm kurulabilir. Tazminat değerlendirilmesi yapılabilen durumlardan bir tanesi de “makul sürede yargılanma hakkı” kapsamındadır. Makul sürede yargılamanın neticelendirilmemesi durumunda “adil yargılanma hakkı” kapsamında yeniden yargılama yapılması ile ihlal ortadan kalkmayacak veyahut sonlanmayacaktır. Bu sebeple ihlalin sonlandırılmaması veya ihlalden önceki hale çevrilememesi halinde, hak kapsamında zararın tazmini ile başvuru sonuçlandırılacaktır. Bu kapsamda maddi ve manevi tazminat gün yüzüne çıkacaktır. Ancak AYM manevi tazminatı hüküm konusu yaparken maddi tazminat konusunda ise genel mahkemelere başvuru yolunu göstermektedir. Ancak manevi tazminat talebe bağlıdır. Mahkeme tazminat değerlendirmesi yaparken ihlale konu uygulama ile zarar arasında bir illiyet bağı olması gerektiğini gözetmektedir. Yeniden yargılama neticesinde başvuru zararını ortadan kaldırırsa mahkeme tarafından başvuru zararını giderme konusunda bir kanaatte

---

133Kaymak, M. (2019), Makul Sürede Yargılanma Hakkı ve Bu Hakkın Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Türk Hukukuna Yansıması, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, s.s. 133-137.

134 Ferat Yüksel, B. No: 2014/13828, K.T. 12/9/2018.

bulunulmayacaktır. Ayrıca davalı tarafta devlet tüzel kişiliği yer alması gerektiğinden bu husus da dikkatle gözetilmektedir.¹³⁵

5.5. Bireysel Başvuru Kararları

Z.Y. başvurusunda, “Başvurucu; terör örgütü üyesi olma, patlayıcı madde atma ve sair suçları işlediği şüphesiyle 1/11/2004 tarihinde gözaltına alınmıştır. Başsavcılığın 5/11/2004 tarihli iddianamesi ile aralarında başvurunun da bulunduğu bazı şüphelilerin silahlı terör örgütüne üye olma, terör örgütüne yardım etme ve sair suçlardan cezalandırılmaları talebiyle kamu davası açılmıştır. İstanbul Anadolu 12. Ağır Ceza Mahkemesinin (Mahkeme) E.2016/376 sayılı dosyası üzerinden yapılan yargılama sonucunda Mahkemenin 16/1/2018 tarihli kararı ile başvuru hakkında silahlı terör örgütüne üye olma suçundan 3 yıl 9 ay hapis cezasına hükmedilmiştir. Gerekçeli kararda; başvurunun soruşturma aşamasında verdiği ifadeler ve tanık beyanlarına dayanılarak 2/10/2004 tarihinde Tokat kırsalında öldürülen DHKP/C terör örgütü üyesinin ölümünü protesto etmek amacıyla molotofkokteyli atılması ve örgüte ait pankart asılması eylemlerine katıldığı tespit edildiği ve ikametgâhında yapılan aramada örgütün yayınlarını bulundurduğunun anlaşıldığı gerekçesiyle silahlı terör örgütü üyesi olma suçunu işlediği sonucuna ulaşıldığı belirtilmiştir. Başvurucu 7/3/2018 tarihli dilekçesi ile örgüt üyeliği suçunun unsurlarının olayda mevcut olmadığını, örgüt üyeliğine ilişkin hukuki değerlendirmenin hatalı olduğunu ve lehe kanunun uygulanması noktasında hata yapıldığını belirterek hükme karşı temyiz talebinde bulunmuştur. Yargıtay 16. Ceza Dairesinin 20/9/2018 tarihli kararı ile hüküm onanmıştır. Başvurucu, nihai olan bu karardan 21/11/2018 tarihinde haberdar olduğunu beyan ederek 28/11/2018 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuştur. Somut olayda başvuru konusu davada yaklaşık 14 yıllık yargılama süresinin makul olmadığı sonucuna varmak gerekir. Açıklanan gerekçelerle Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir. Anayasa Mahkemesinin maddi tazminata hükmedebilmesi için başvurunun uğradığını iddia ettiği maddi zarar ile tespit edilen ihlal arasında illiyet bağı bulunmalıdır. Başvurunun bu konuda herhangi bir belge

---

135Pekcanitez, H. (2018), “Bireysel Başvuru Sonunda Verilen Kararların Medenî Yargıya Etkisi”, *Anayasa Yargısı*, sy.35(1), s.s.73-104.

sunmamış olması nedeniyle maddi tazminat talebinin reddine karar verilmesi gerekir. Başvurucuya net 48.600 TL manevi tazminat ÖDENMESİNE, tazminata ilişkin diğer taleplerin REDDİNE.”¹³⁶ karar verilmiştir. Anayasa Mahkemesi başvuru neticesinde yaptığı değerlendirmede yargılama safhasında başlangıç tarihi olan gözaltı tarihi ile nihai kararın kesinleşme tarihi arasında 14 yıl zaman zarfı bulunduğu tespiti ile söz konusu sürenin makul olmadığı kanaati ile başvurucu lehine 48.600 TL manevi tazminata hükmetmiştir. Ancak başvurucunun maddi zarara ilişkin bireysel başvuru kapsamında illiyet bağına ilişkin bir belge sunmadığından başvurucu lehine manevi tazminata hükmetmeyerek red kararı vermiştir.

Vedat İnce başvurusunda, “Sakarya Cumhuriyet Başsavcılığının 15/7/2013 tarihli iddianamesi ile aralarında başvurucunun da bulunduğu çok sayıda şüpheli hakkında resmî belgede sahtecilik, suç işlemek için kurulan örgüte üye olma, 11/4/1928 tarihli ve 1219 sayılı Tababet ve Şuabatı San'atlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun'a muhalefet ve sair suçlardan cezalandırılmaları talebiyle kamu davası açılmıştır.Sakarya 3. Ağır Ceza Mahkemesinde (Mahkeme) görülen yargılamada Mahkemenin 24/10/2013 tarihli ara kararı ile başvurucu tahliye edilmiştir.Mahkemenin 7/11/2017 tarihli kararı ile başvurucu hakkında 1219 sayılı Kanuna muhalefet suçundan 4 yıl hapis ve 2.000 TL adli para cezasına hükmedilmiştir.Başvurucunun istinaf talebi İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 22. Ceza Dairesinin 23/5/2018 tarihli kararı ile reddedilmiştir.Başvurucu 4/9/2018 tarihinde nihai karardan haberdar olduğunu beyan ederek 3/10/2018 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuştur. Anılan ilkeler ve Anayasa Mahkemesinin benzer başvurularda verdiği kararlar ile yargılamaya konu suçların vasıf ve mahiyeti, davadaki sanık sayısı gibi kriterler dikkate alındığında somut olayda çok sayıda sanığın yargılandığı ve otuzdan fazla mağdurun yer aldığı karmaşık nitelikteki davada yaklaşık 4 yıl 11 ay 28 günlük yargılama süresinin makul olduğu sonucuna varmak gerekir. Açıklanan gerekçelerle Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan makul sürede yargılanma hakkının ihlal edilmediğine karar verilmesi gerekir.”¹³⁷ gerekçesiyle karar verilmiştir. Mahkeme tarafından 4 Yıl 11 Ay 28 gün süren yargılama süresinin makul olduğuna ilişkin değerlendirme yapılmıştır.

---

136 Z.Y., B. No: 2018/34653, K.T. 7/9/2021.

137 Vedat İnce, B. No: 2018/30685, K.T. 13/1/2021.

Muhammet Alkış başvurusunda ise, “başvurucu, hakkında başlatılan bir soruşturma kapsamında 13/4/2011 tarihinde gözaltına alınmıştır. Başvurucunun da aralarında bulunduğu bir kısım şüpheli hakkında, İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığının 24/1/2012 tarihli iddianamesi ile kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleri düzenleme, yönetme, bunların hareketlerine katılma ile toplantı ve gösteri yürüyüşünde görevlendirilenlerin vazifelerini yapmalarına engel olma suçlarından kamu davası açılmıştır. İstanbul 3. Asliye Ceza Mahkemesi (Mahkeme), 21/6/2019 tarihli kararı ile başvurucunun üzerine atılı eylemler ile ilgili olarak 2/7/2012 tarihli ve 6352 sayılı Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesi Hakkında Kanun'un geçici 1. maddesinin (b) bendi uyarınca kovuşturmanın ertelenmesine hükmetmiştir. Karar, istinaf kanun yolu açık olmak üzere verilmiştir. Başvurucunun yokluğunda verilen hükme ilişkin gerekçeli karar, başvurucuya 27/7/2019 tarihinde tebliğ edilmiştir. Bununla birlikte başvuru vekili, nihai kararın 15/7/2019 tarihinde öğrenildiğini belirtmektedir. Başvurucu, Mahkemenin kovuşturmanın ertelenmesi kararına karşı istinaf kanun yoluna başvurmamış; iddia makamı ve müştekiler de istinaf kanun yoluna müracaat etmemiştir. Bir kısım sanığın Mahkeme kararına karşı, istinaf kanun yoluna başvurmaları nedeni ile yargılama sadece bu sanıklar yönünden istinaf mercii önünde devam etmektedir. Başvurucu 8/11/2019 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuştur. Mahkeme tarafından başvuru hakkında verilen kovuşturmanın ertelenmesi hükmüne ilişkin gerekçeli karar, başvurucuya 27/7/2019 tarihinde tebliğ edilmiştir. Başvuru vekili, başvuru formunda nihai kararın 15/7/2019 tarihinde öğrenildiğini beyan etmiştir. Dolayısıyla 15/7/2019 tarihinden itibaren otuz günlük sürede bireysel başvuruda bulunulması gerekirken bu sürenin geçmesinden sonra 8/11/2019 tarihinde başvuruda bulunulduğu anlaşılmıştır. Açıklanan gerekçelerle başvurunun diğer kabul edilebilirlik koşulları yönünden incelenmeksizin *süre aşımı* nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.”¹³⁸ gerekçesiyle karar verilmiştir. Anayasa Mahkemesi başvurunun süre aşımı nedeniyle kabul edilemez olduğuna dair gerekçe ile karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesi nezdinde yapılmış olan bireysel başvurular kapsamında sayıca en fazla oranda makul sürede yargılanma hakkına ilişkin başvurular bulunmaktadır. Bu

---

138 Muhammet Alkış, B. No: 2019/37919, K.T. 18/5/2021.

sebeple bireysel başvuru kapsamında gerçekleşen başvurular ise birbiri ardına gelen benzer nitelikte başvurulardır. Makul sürede yargılanmaya ilişkin başvurular incelenirken sayıca fazla olmasından kaynaklı Anayasa Mahkemesi önünde de benzer sorunların yaşanarak inceleme sürecinin uzamasına neden olabilecektir. Adalet Bakanlığı bünyesinde oluşturulmuş olan Tazminat Komisyonu benzerinde bir komisyon oluşturularak veyahut mevcut komisyonun yetki alanı genişletilmesi suretiyle Anayasa Mahkemesinde de benzer şekilde oluşabilecek aksamaların ve makul süre aşımının önüne geçilebilecektir. Bu sebeple alınacak tedbir sorunun yaşanmasını engelleyecek bir husus olacaktır. Mahkemenin iş yükünün azalması ile seri sonuçların alınması durumu yargıya güveni tesis edecek ve makul süre kapsamında yüksek mahkeme nezdinde gerçekleşmesi muhtemel aksiliğin önüne geçecektir.¹³⁹

139Ekinci, H. (2015), “Anayasa Mahkemesinin Bireysel Başvuru İş Yükü, Çözümüne Yönelik Mahkeme Pratiği ve Öneriler”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, sy. 5, s.s. 391-432.

6. SİLAHLARIN EŞİTLİĞİ VE ÇELİŞMELİ YARGILAMA İLKESİ

Silahların eşitliği ilkesi çerçevesinde yargılamanın tarafları ispata konu olan delillerini sunarak yargılama aşamasında savunmaya delillerini dâhil etmenin yanı sıra diğer tarafın ileri sürdüğü hususlara karşı da kendisini savunma imkânı elde edecektir. Bu ilke kapsamında dava neticesinde tarafların belirli olanaklara sahipliği, usuli işlemler ve kanıtların taraflar tarafından bilinerek tartışılma imkânına sahip olunması hususu belirmektedir.¹⁴⁰

Söz konusu ilke yargılamanın tüm alanlarında vücut bulan bir ilkedir. Bu durum muhakemenin temeli gereği tüm alanlar açısından karşılık bulmaktadır. Bu sebeple ilkenin yokluğu ve uygulanamaması durumunda usulüne uygun bir muhakemeden bahsedilemeyeceği gibi olağan, mevcut, hâlihazırda ve gerçekçi bir yargı kararından da söz edilemeyecektir. İlke yargılamanın sükûti arasında olağan hak kapsamlı bir denge oluşturmaktadır. Bu denge ise yargılamadaki tarafların hepsini kapsamalıdır.¹⁴¹

AYM sanık tarafında savunma hakkı esas alınarak savunmanın etkili bir biçimde kullanılması açısından olağan yasal teminatların sağlanması durumunda dosyaya ulaşma hakkının sınırlandırabileceğini belirtmektedir. Taraflara dosya esas olacak şekilde kanıt gönderme, dosya inceleme, itirazda bulunma kapsamında imkân sağlanmasına binaen dosyaya ulaşma konusunda sınırlandırma mümkün olabilecektir. Ancak dosyaya ulaşma imkânının kısıtlanma gerekçesi gereksinimleri karşılamaya haiz değilse ve gerekçe hususunda yeterli mevcudiyeti barındırmıyorsa dosyaya ulaşmanın kısıtlanması yani erişim kısıtı söz konusu ilkeye karşıt olacaktır.¹⁴²

Adnan Erol başvurusunda, “Gaziantep Cumhuriyet Başsavcılığı, 5271 sayılı Kanun'un 153. maddesinin (2) numaralı fıkrası uyarınca başvuru hakkındaki soruşturma dosyasına ilişkin olarak "*soruşturmanın amacını tehlikeye düşürebileceği*" gerekçesiyle şüpheli ve/veya müdafilerin dosya içeriğini incelemesinin ve belgelerden örnek

---

140 Yeşilova, B. (2010), “Yargılama Diyalektiği ve Silahların Eşitliği”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, sy. 86, s.s. 47-101.

141 Uğurtan, G. (2019), Silahların Eşitliği İlkesi Bağlamında Müdafinin İfade ve Sorguda Rolü, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, s.s.76-77.

142 Turan, H. ve Şahin, F. (2017), “Müdafinin Soruşturma Dosyasını İnceleme Yetkisine Getirilen Kısıtlamanın Savunma Hakkı Bakımından Değerlendirilmesi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, sy.10, s.s.597-619.

almasının kısıtlanmasına karar verilmesi için Gaziantep 3. Sulh Ceza Hâkimliğine başvuruda bulunmuş, bu talep yerinde görülerek *kısıtlılık* kararı verilmiştir. Başvurucu kısıtlama kararının verildiği tarihten sonra tutuklanmış ve anılan karara yaptığı itiraz Gaziantep 2. Sulh Ceza Hâkimliğinin ve Gaziantep 3. Sulh Ceza Hâkimliğinin kararlarıyla kesin olarak reddedilmiştir. Kısıtlama kararının daha sonra kaldırılıp kaldırılmadığı hususunda herhangi bir belge veya bilgi bulunmamakla birlikte Gaziantep 2. Ağır Ceza Mahkemesince iddianamenin kabul edildiği 2/11/2020 tarihi itibarıyla kısıtlılık, 5271 sayılı Kanun'un 153. maddesinin (4) numaralı fıkrası uyarınca kendiliğinden sona ermiş bulunmaktadır. Gaziantep Cumhuriyet Başsavcılığınca başvuru hakkında düzenlenen tutuklama talep yazısı incelendiğinde başvurucuya isnat edilen suçlamalara ilişkin ayrıntılı bir şekilde açıklamada bulunulduğu görülmektedir. Bu bağlamda suça konu edilen olaylarla ilgili bilgi ve delillere yer verilmiş, bu eylemlerin hukuki niteliğine yönelik olarak da değerlendirmelerde bulunulmuştur. Anılan talep yazısı sorgu işlemi öncesinde Gaziantep 4. Sulh Ceza Hâkimliği tarafından da başvurucuya okunmuş, ayrıca sorgu tutanağında başvurucuya isnat edilen suçların okunup anlatıldığı belirtilmiştir. Hâkimlik, tutuklama kararında da tutuklamaya konu edilen suçlamalarla (eylemlerle) ilgili değerlendirmelerde bulunmuştur. Ayrıca başvurucunun tutukluluğuna yönelik yapılan itiraz dilekçesinde de usul ve esasa ilişkin ayrıntılı bir biçimde savunmada bulunulmuştur. Dolayısıyla başvurucunun ve müdafinin isnat edilen suçlamalara ve tutukluluğa temel teşkil eden bilgilere gerek sorgu öncesinde gerekse sorgu sonrasında erişimlerinin olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla suç işlendiği şüphesine bağlı olarak özgürlükten yoksun bırakılmanın ilk aşamasında yapılan yargısal denetimin kapsamı ile suçlamalara dayanak olan temel unsurların başvurucuya veya müdafine bildirildiği, başvurucuya bunlara itiraz etme imkânı verildiği ve tutuklamaya temel oluşturan delillerin nitelikleri dikkate alındığında salt kısıtlılık kararı nedeniyle soruşturma dosyasına erişim imkanından yoksun bırakıldığı iddiasının açıkça dayanaktan yoksun olduğu sonucuna varılmıştır. Açıklanan gerekçelerle başvurucunun kısıtlama kararı nedeniyle soruşturma dosyasına erişim imkanı verilmediğine ilişkin iddiasına ilişkin olarak bir ihlalin bulunmadığı açık olduğundan başvurunun bu kısmının *açıkça*

dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.”¹⁴³ şeklindeki gerekçesini Anayasa Mahkemesi kararda belirtmiştir.

Silahların eşitliği kapsamında doktrinde değinildiği üzere süjeler arasında salt bir denklik değil de olağan, uygulanabilir, usuli uyumlu bir düzen hedeflenmektedir. Uygulanmak istenen eşitlik doğrultusunda, yargılama makamı tarafından muhakeme sonucunda verilecek karara karşı eşit bir biçimde etkide bulunulması olarak da değerlendirme yapılacaktır. Eşit biçimde etkide bulunma dengesi somut uyuşmazlığa göre belirlenecek bir durumdur. Ayrıca mahkemede toplanmış olan kanıtların(delillerin) lehe ve aleyhe ayrımı olmaksızın topyekûn bir biçimde tamamı dâhil olacak şekilde bütün taraflarca savunma imkânına haiz olması bu ilke gereği esas olarak gündeme gelmektedir.¹⁴⁴

Soruşturma aşamasında kamu görevlisi olarak işlemleri yürüten C.Savcısı, kovuşturma aşamasında re'sen hareket etmemelidir. Ayrıca savunma tarafı ile aynı ölçüde delillerini ve tezlerini ileri sürmelidir. Kovuşturma aşamasında ve hemen öncesinde soruşturma aşamasında savunma makamı da gerekli delil ve tezlerini aktif bir şekilde muhakemeye esas olacak şekilde dosyaya sunabilmelidir. Silahların eşitliği ilkesi taraf muhakemesinin en karakteristik özelliklerindedir. Tarafların hükmü verecek olan mahkeme önünde birbirlerine karşı özlü bir dezavantaja maruz kalmadan argümanlarını dosyaya sunabilecek imkânlarla sahip kılınmasına olanak verilmelidir. Bu nedenle kovuşturma aşaması devam ederken silahların eşitliği ilkesine riayet edilerek, çelişmeli usuli işlemler doğrultusunda yargılama gerçekleştirilmelidir.¹⁴⁵

6.1. Silahların Eşitliği ve Çelişmeli Yargılama Arasındaki Bağlantı

Çelişmeli yargılamanın unsurları açısından dava süjeleri, süregelen uyuşmazlık dâhilinde yargılamaya esas olmak üzere mevcut olan tezler, iddialar ve görüşler nezdinde bilgi ve fikir yürütebilme imkânına sahip olmayı ortaya koymaktadır. Süjeler dosya içeriğine vakıf olmalıdır. Silahların eşitliği kapsamında süjelerin görüş beyan etme imkânına

---

143 Adnan Erol, B. No: 2020/27934, K.T.15/3/2022.

144 Ünal, E. (2020), Ceza Muhakemesi Hukukunda Silahların Eşitliği İlkesi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Doktora Tezi, s.s. 93-96.

145 Alşahin, M. E. ve Ünal, E. (2020). “Kara Avrupası Ceza Muhakemesi Hukukunda Silahların Eşitliği İlkesi Uygulanabilir mi?”, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.7(2), s.s. 197-212.

sahipliği önem addeder. Dolayısıyla çelişmeli yargılamaya uymama durumunda aynı zamanda silahların eşitliği ilkesinin ihlali meydana gelmeyecektir. Süjelerden savunma makamı veyahut iddia makamının diğerinden daha üstün bir bilgiye ehil olması durumunda daha kapsamlı bir hakkı öne sürüp kullanma imkânı kazanması durumunda silahların eşitliği ilkesinin ihlali net bir biçimde ortaya çıkacaktır. Çelişmeli yargının gerçekleşmesi ve hukuka uygun bir biçimde uygulanması için silahların eşitliği ilkesi mevcut olmalıdır. AİHM silahların eşitliği ilkesini “adil yargılanma hakkı” kapsamında unsurları olması ve birbirinin içinde vücut bulan kavramlar şeklinde olduğunu belirtir bir biçimde hakkı yorumlamaktadır.¹⁴⁶

6.2. Delil Sunma, Bilirkişiden Yararlanma Ve Tanık Gösterme İmkânı

Yargılama safhasında savunma süjesinin soruşturma aşamasındaki delillere erişebilmesinin en mühim yolu ise dosyaya erişmesidir. Sanık bizzat kendisi veyahut müdafii vasıtası ile dosyaya erişim sağlayabilecektir. Ancak bu aşamada hâkim tarafından verilecek olan gizlilik kararı neticesinde dosyaya erişim soruşturma aşamasında yasal olarak alınacak önlem ile sınırlandırılabilir. Soruşturma dosyasından bilgi ve belge almak, soruşturmanın gidişatı açısından engele sebebiyet verecek veyahut tehlike oluşturacak ise hâkim tarafından bu imkân yine kısıtlanabilir. Savunma hukukunda tanık unsuru adaletin tesisinde savunma hakkı bağlamında temel unsur olarak mevcudiyetini korumaktadır. Bu çerçevede tanık ile diğer süjelerin çıkar ve hakları arasında makul bir düzen ve denge hâsıl olmalıdır. Bilirkişi talebi konusunda da dava süjelerinin aynı düzlemde benzer haklara sahip olmaları gerekmektedir. Dolayısıyla tüm tarafların aynı imkân çerçevesinde dosyaya ulaşma imkânı olmalı, yargılama makamının bağımsız ve tarafsızlığı doğrultusunda tarafların dosyaya ulaşması için görevlendirme gerçekleştirilmelidir.¹⁴⁷

Savunmanın tarafı olan müdafii müvekkilinin lehine olmayan delillerin ortaya koyulmasını veyahut koyulmaya yönlendirilmesini engelleyici bir rol almaktadır. Bu

---

146 GÜNGÖR, B. (2019), Silahların Eşitliği İlkesi ve Çelişmeli Yargılama Hakkı'nın Bireysel Başvuru Usulünde İncelenmesi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Doktora Tezi, s.s. 155-160.

147 ULUTAŞ, T. B. (2008), Adil Yargılanma Hakkı ve Yargılamada Silahların Eşitliği Problemi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Doktora Tezi, s.s 49-53.

husus adaletin doğrultusunu ve hakkaniyetin meydana gelmesini belirleyici bir ölçüt olarak hukuki yardımı meydana getiren bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum mahiyeti itibarı ile yasalara aykırı delillerin mahkûmiyete esas olamayacağı anlamına gelmektedir.¹⁴⁸

Kovuşturma evresinde duruşma safhasında söz konusu ilke doğrultusunda delillerin mahkeme önüne gelmesi ve değerlendirilmesi durumunda delillerin tartışılması aşamasında problemler ile ihlaller doğmaktadır. Bu sebeple bu aşamada özellikle AYM ve AİHM kararları doğrultusunda mevcut olan teamüller dikkatle gözetilmelidir.¹⁴⁹

6.3. Bireysel Başvuru Kararları

Mustafa Coşğun başvurusunda, “Başvuru konusu olayda, başvuru tarafından, sağlık sorunlarının bulunması nedeniyle askeri okula girmesinin mümkün olmamasına rağmen idarenin kusuru neticesinde okula kaydının yapıldığı ve daha sonra okul ile ilişkisinin kesilmesi sonucunda emsallerine göre hayatta geri kaldığı gerekçesiyle uğradığı maddi ve manevi zararların tazmini istemiyle AYİM İkinci Dairesinde dava açılmış, Daire idarenin hizmet kusurunun olduğu sonucuna ulaşarak başvurucağın uğradığı maddi zararın tespiti için bilirkişi incelemesi yaptırmış ve bilirkişi incelemesi neticesinde tespit edilen maddi zarar ile takdir ettiği manevi zararın davalı idareden alınarak başvurucağın ödenmesine karar vermiştir. Görüldüğü üzere, başvuruya konu uyuşmazlıkta davalı idarenin hizmet kusurunun varlığı tespit edilmiş, maddi zararın miktarına yönelik kısmi için bilirkişi incelemesi yaptırılarak ve bu rapor hükme esas alınarak uyuşmazlık hakkında karar verilmiştir. Davanın hiçbir aşamasında dava dosyasına sunulan belgelerin değerlendirildiğine yönelik bir bilgi bulunmadığı gibi başvurucağın tarafından eğer ilk derece yargılaması sırasında söz konusu belgeler tebliğ edilmiş olsaydı mahkeme önünde dile getiremediği hangi ilave tezleri ileri süreceğine ilişkin olarak da bir açıklamada bulunulmamıştır. Sonuç olarak somut olayda silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkesinin ihlal edilmediği anlaşılmaktadır. Açıklanan nedenlerle, silahların eşitliği ve

---

148 Sevdiren, Ö. (2019), “Çelişmeli Yargılama ve Silahların Eşitliği İlkeleri Bağlamında Teşhis İşlemi ve Bu İşlemden Müdafinin Hazır Bulunma Yetkisi”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy. 2019(1) s.15.

149 Taner, F. G. (2019), *Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılama Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği*, Seçkin Yayıncılık, s.s. 74-77.

çelişmeli yargılama ilkesine yönelik açık bir ihlal olmadığından, başvurunun bu kısmının, diğer kabul edilebilirlik şartları yönünden incelenmeksizin “*açıkça dayanaktan yoksun olması*” nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.”¹⁵⁰ gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi karar vermiştir.

Mustafa İbiş başvurusunda, “Başvurucu hakkında otelinde müşteri olarak kalan A.K.nın odasına yanında kimliği belirsiz bir şahısla girerek A.K.dan silah zoruyla -sonradan 435.886,74 TL olarak doldurulan- boş çek, üzerinde kimlik numarası ve adı soyadı yazılı boş bir kâğıt aldığı iddiasıyla nitelikli yağma suçundan Adıyaman Cumhuriyet Başsavcılığınca kamu davası açılmıştır.Sanık aşamalarındaki savunmalarında, Besni'de TOKİ tarafından ihalesi yapılan inşaatının yapımı için önce ilçe merkezine (H-1) isimli bir firmanın iki yetkilisinin geldiğini ve bir süre inşaat işlerini takip ettiğini, inşaatın yapım sürecinde de kendi otelinde konakladığını, restoranından yemek verilip akaryakıt istasyonundan da araçlar ve iş makineleri için benzin ve mazot alımı yaptığını ifade etmiştir. Başvurucu savunmasında ayrıca (H-1) isimli firmanın ilçe merkezindeki esnafa ve kendisine yüklü miktarda borçlandıktan sonra ilçeden ayrıldığını ve onlara ulaşamadığını, daha sonra da işin asıl sahibi ve müteahhidi olarak A.K.nın ilçe merkezine gelerek oteline yerleşip inşaat işlerini takip ettiğini hatta kendisiyle iş yapmak istemeyen esnafı da ikna ederek işin yapılmasını ve veresiye mal verilmesini sağladığını, bu arada kendisinin de mal vermeye devam ettiğini, (A. Meşe) ve(H-1) isimli firmaların aslında aynı kişilere ait olduğunu, (H-1) isimli firmanın taşeron olarak kullanıldığını beyan etmiştir. Başvurucunun savunmasında belirttiği ve kısmen de tanık beyanlarında geçen iddialara dair dosyaya makbuz ve fatura ibraz edilmiş ancak bu belgeler üzerinde herhangi bir inceleme yapılmamıştır. Adıyaman 1. Ağır Ceza Mahkemesince yapılan yargılama sonunda nitelikli yağma suçundan başvurucunun 10 yıl hapis cezasıyla cezalandırılmasına 1/11/2013 tarihinde karar verilmiştir. Mahkûmiyet gerekçesinde belirleyici olarak, katılanın A.K.nın beyanlarına dayanılmıştır. Anılan hüküm, başvuru (sanık) müdafii tarafından temyiz edilmesi üzerine Yargıtay 6. Ceza Dairesince 15/4/2015 tarihinde onanmıştır. Başvurucu 29/7/2015 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuştur. Başvurucu, katılan A.K. ile arasında hukuki ilişkiye dayanan alacağı bulunduğunu aşamalarda ısrarla dile getirmesine ve buna dair dosyaya makbuz ve fatura

---

150Mustafa Coşgun, B. No: 2013/7873, K.T. 20/5/2015.

ibraz etmiş olmasına karşın bunlar üzerinde herhangi bir inceleme yapılmamıştır. Başvurucunun ileri sürdüğü ve esasa etkili olan bu iddialarının incelenmediği/değerlendirilmediği görülmektedir. Anılan iddiaların kanıtlanması durumunda hukuki ilişkiye dayanan bir alacağın tahsili amacıyla hareket edilmiş ve başvuru hakkında daha az ceza verilmesini gerektiren bir durumun söz konusu olabileceği nazara alınmamıştır. Belirli bir davaya ilişkin olarak delilleri değerlendirme ve gösterilen delilin davayla ilgili olup olmadığına karar verme yetkisi kural olarak yargılamayı yürüten mahkemeye aittir. Ancak somut olayda, ilk derece mahkemesinin mahkûmiyete gerekçe gösterdiği olguların varlığı yönünden sadece katılanın beyanlarını ve iddia makamının gösterdiği delilleri dikkate alması, buna karşılık başvuru aynı olguların aksini ispat için gösterdiği delillerle ilgili inceleme yapmaması başvuru katılan ve iddia makamı karşısında önemli ölçüde dezavantajlı konuma düşürmüştür. Bu durum, yargılamayı bir bütün hâlinde adil olmaktan çıkarmıştır. Açıklanan gerekçelerle başvuru Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamındaki hakkaniyete uygun yargılanma hakkının güvencelerinden olan silahların eşitliği ilkesinin ihlal edildiği sonucuna varılmıştır.”¹⁵¹ şeklindeki gerekçe ile Anayasa Mahkemesi hüküm kurmuştur.

---

151 Mustafa İbiş, B. No: 2015/13089, K.T. 17/7/2018.

7.HUKUKİ DİNLENİLME HAKKI

Yargılama safhasında ileri sürülen sair mevzular yargılamanın doğası gereği yargılamanın bir bileşenidir. Bu sebeple taraflar tarafından ortaya atılmış olan mevzular ve savlar hukuki dinlenilme hakkı kapsamında taraflara yargılamayı etkileme ve nihai kararı şekillendirme noktasında pozitif bir etki alanı oluşturmaktadır. Dolayısıyla tarafların yargılama safhasındaki gayesi hâkimin vereceği nihai kararı yönlendirmek olacaktır. Ortaya konulacak olan iddia ve vakıalar doğrultusunda ise taraflara hâkim tarafından açıklama yaptırılması hâkimin kanaatini etkileyecek olan esaslı bir unsurdur.¹⁵²

Hukuki dinlenilme hakkı T.C. Anayasası'nın 36. maddesi ve AİHS 6. maddesinde düzenlenmiştir. Yargılama makamlarınca değerlendirilen bir yargılama konusunda taraf olanların, yargılama safhasında fiziki olarak var olmasının yanında, yargılama konusuna vakıf olabilme imkânı ile kendileri açısından konuyu izah etmeleri, kanıtlamaları, eşit ve hakkaniyete uygun bir şekilde özgürce yararlanmaları, yargı makamlarının da söz konusu hususları gözetmesi önem arz etmektedir.

Açıklama hakkı, bilgilenme hakkı ve dikkate alınma hakkı ise hukuki dinlenilme hakkının bileşenleri olarak belirtilmektedir. Bilgilenme hakkı tarafların bireysel olarak kendileri açısından yargılamanın çerçevesi kapsamında bilgiye ulaşabilme ve yargılamaya vakıf olabilme imkânı tanıyan hak iken bu kapsamda yargılama safhasının başından sonuna kadar en baştan mevcut olan yahut sonradan dâhil olan bilgiler ile yargılamanın bütün safhalarındaki unsurlar da hak kapsamına dâhildir. Böylece bireylere kendisi hakkında mevcut olan tüm savlardan ve olaylardan kaynaklı delillerden bilgi edinme ile savunma ve değerlendirme yapma imkânı doğmaktadır.¹⁵³

Hukuki dinlenilme hakkı tanımlamasında karşılık bulan meramını anlatabilme hakkı “adil yargılanma hakkı” kapsamında güvence altına alınmıştır. Bu güvence kapsamında ise İHEB, BM MSHS, T.C Anayasası ve AİHS’de düzenleme alanı oluşturulmuştur. 5271 sayılı CMK’da ise yine direkt olarak olmasa da CMK’nın 147, 215, 216. maddelerinde

---

152 Akil, C.(2008), “Hâkimin Hukuku Kendiliğinden Uygulaması İlkesi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.57(3). s.s. 11-12.

153 Bolayır, N. (2014), *Hukuk Yargılamasında Delillerin Toplanmasında Tarafların ve Hâkimin Rolü*, Vedat Kitapçılık, s.s. 151-174.

hakkın yansımaları mevcuttur. CMK kapsamında hak doğrultusunda taraflara karşı tarafın ileri sürdüğü dava konusu ile ilgili hususlar ve dosyada toplanan deliller kapsamında bilgi sahibi olabilme ve kendi görüşlerinin ileri sürebilme imkânı ile yargı makamı nezdinde yargıç tarafından savlarının değerlendirilmesini talep etme hakkı sunulmuştur. Bu doğrultuda bireyler üzerine atılı suçlama konusunda bilgilendirilmelidir, ayrıca dava dosyasının tetkikini yapabilmelidir. Bireyler gerekirse tercüman desteği talep edebilmelidir, dosyada bulunan delillere ile karşı tarafın savlarına erişebilmelidir. Üzerine atılı suçlamanın değişikliğinden de haberdar olmalıdır. Duruşmada fiilen var olma imkânı olmalıdır. Zorunlu ya da ihtiyari bir müdafî yardımından faydalanabilmelidir. Sonuç olarak kararın gerekçeli olarak düzenlenmesi ve tarafların ileri sürdüğü hususların da gerekçede değerlendirilmiş olması gerekmektedir.¹⁵⁴

Yargılama safhasında önemli bir unsur olan bilirkişiler, bilirkişi listelerine bilirkişilik şartlarına haiz olmaları durumunda kayıt usulü ile girdikten sonra güncel bilirkişi bölge kurulu listesinden yargılamayı yürüten yargıçlar tarafından re 'sen atanarak görev yapmaktadırlar. CMK ve HMK bilirkişi seçimi konusunda ise yargılamanın taraflarına bir yetki vermemiştir. Ancak yargılama esnasında görevli yargıç tarafından tarafların görüşünün alınması hukuki dinlenilme hakkı çerçevesinde hakkın mahiyetine uygun olacaktır. Ancak yargıç bu hususta başvurduğu taraf görüşleri ile bağlı olmayıp gerekçesinde bu durumu değerlendirmelidir. Ayrıca yargıç bilirkişi listesi dışından görevlendireceği bilirkişi hususunda re 'sen görevlendirme gerçekleştirebilmektedir.¹⁵⁵

Yargılamanın tarafları açısından haklarındaki dava konusu hakkında bilgi sahibi olmalarına imkân sağlayacak araç ise tebligattır. Tarafların yargılama konusunda bilgiye ulaşmaları tebligatla sağlanmaktadır. Yargılama mercileri de bu doğrultuda düzenlemiş oldukları tebligat ile yargılama safhalarında taraflara ulaşmaktadır.¹⁵⁶

Yargılama makamı yargılama safhasında tanıkların hepsini dinlemek yerine tanıklardan birkaçını dinlemekle yetinebilir. Ancak bu kapsamda yargılama makamı yeterli kanaate

---

154 Karakehya, H. (2015), "Ceza Muhakemesinde Sanığın Meramını Anlatabilme Hakkının Unsurları", *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, sy. 3(2), s.s. 199-226.

155 Kuru, B. ve Toraman, B. (2014) "Hukuk Yargısında ve İdari Yargıda Bilirkişi Listeleri", *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, sy.17 (1), s.s. 1-2.

156 Küçük, A. T. (2016), "İcra ve İflas Hukukunda Tebligata İlişkin Düzenlemeler", *İstanbul Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy. 74(1), s.s. 305-329.

ulaştığını somut gerekçe ile ortaya koymalıdır. Re 'sen araştırma ilkesi mevcut olan yargılama safhalarında ise yargılama makamı tarafından her zaman tanık deliline başvurulabilecektir. Bu sebeple tarafların bildirdiği tanıklar kapsamında da yargılama makamı re 'sen değerlendirme yetkisine sahiptir.¹⁵⁷

AİHS 6. maddesi kapsamında “medeni hak ve yükümlülükler” ile “ceza hukuku alanı” şeklinde tefrik yapılarak düzenleme yapılmıştır. Hukuk davaları özelinde sözleşme kapsamındaki hukuki uyuşmazlıklar sözleşme çerçevesine dâhil iken, ceza davalarında ise yalnızca kendisine suç isnat edilen şüpheli veyahut sanıklara ilişkin hususlar sözleşme çerçevesindedir. Kanun kapsamında açıkça belirtilmiş olan kaideler dışında yargılama makamı tarafları dinlemeksizin kararını ortaya koyamayacaktır. Savunma hakkı asli bir haktır. Bu nedenle hakkı kullanmak ise tarafların takdirinde olan bir hadisedir.¹⁵⁸

Mehmet Ali Bedir ve Tevfik Günay Başvurusunda “ Başvurucular, başlattıkları icra takipleri hakkında borçlu tarafından İcra Hukuk Mahkemesine yapılan başvurulara ilişkin şikâyet dilekçelerinin kendilerine tebliğ edilmediğini, bu sebeple tarafı oldukları yargılamalarda savunma yapma ve delil bildirme imkânından mahrum bırakıldıklarını belirterek Anayasa'nın 36. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakları ile hukuki dinlenilme haklarının ihlal edildiğini ileri sürmüşlerdir. Mahkeme, icra dosyalarını inceleyerek şikâyet başvurularında bulunan tarafın talebi doğrultusunda karar vermiş; başvurucuların, dilekçe içerikleri ve toplanan deliller hakkında bilgi edinmelerine, bunlara karşı çıkmalarına ve delil sunmalarına imkân tanımamaları diğer tarafı yargılamalarda üstün bir konuma getirmiştir. Bu açıdan söz konusu eşitsizliğin yargılamaları adil olmaktan yoksun kıldığı ve başvurucular açısından silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkesinin ihlal edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Yargılama sırasında “silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama” ilkesinin ihlal edildiği sonucuna ulaşıldığından adil yargılanma hakkı kapsamındaki anılan şikâyet yönünden ayrıca bir inceleme yapılmasına gerek görülmemiştir.”¹⁵⁹ Şeklinde ki gerekçe ile hüküm kurulmuştur.

---

157 Akcan, R. (2012) “Tanıklardan Bir Kısımının Dinlenilmesi ile Karar Verilmesi”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy. 20(2), s.s. 149-164.

158 Eroğlu, O. (2018), “Medeni Usul Hukukunda Davaya Cevap ve Cevap Dilekçesi Vermemenin Sonuçları”, *Ankara Barosu Dergisi*, sy. 76(2), s.s. 23-68.

159 Mehmet Ali Bedir ve Tevfik Günay, B. No: 2013/4073, K.T. 21/1/2016

8. SUSMA VE KENDİ ALEYHİNE TANIKLIK YAPMAMA HAKKI

Susma hakkı “adil yargılanma hakkı” kapsamında değerlendirilmiş olan haklardan bir tanesidir. Susma hakkı kapsamında asli olarak soruşturma ve kovuşturma aşamasında yetkili makamlarca şüpheli veya sanığın iradesine karşılık olarak cebir ve tahakküm yoluyla delil elde etmesinin engellenmesi esastır. Dolayısıyla hak kapsamında kişilerin hür iradeleri korunmaktadır. Bu husus bireylerin söz konusu aşamalarda beyanda bulunmak istememesi durumunda gündeme gelecektir. Ancak istisnai durumlarda susma hakkı gündeme gelmeyecektir. Misal olarak kişilerin kimliği ile ilgili bilgileri beyan etmesi, bu husus yaptırıma tabidir.¹⁶⁰

Sanık veyahut şüphelinin hiç konuşmaması ya da suçu işlemediğini söylemesi durumunda tam susma meydana gelecektir. İfade veya sorgu esnasında şahısların bazı bilgileri söyleyip bazılarını söylememesi durumunda ise kısmen susma söz konusu olacaktır. Geçici susma durumu ise yargılamanın belli bir safhasında konuşmayı, belli bir safhasında ise susmayı seçmesi durumudur.¹⁶¹

Yargılama safhasında görev alan müdafinin sanığa veyahut şüpheliye susma hakkını hatırlatması durumunda ya da öğretmesi durumunda suçunu ikrar edecek sanığın veyahut şüphelinin ikrar beyanına mani olacaktır. Söz konusu durum adli hizmetlerin gerçeğe ulaşmasını engelleyecek mahiyette bir durumdur. Ancak müdafinin müdahalesi savunma hakkı kapsamında değerlendirilerek yasal zeminde kabul edilen müdahalelerdendir. Dolayısıyla sanık veyahut şüphelinin doğruyu beyan etmesi hukuki bir mükellefiyetten ziyade ahlaki bir mükellefiyettir. Ancak susma hakkını kullanmak ile yalan beyanda bulunmak arasında sanık veyahut şüpheli kendi seçimini yapmalıdır. Buna karşılık müdafî tarafından hakikat dışı savunma yapılması hukuka aykırıdır.¹⁶²

Susma ve kendi aleyhine tanıklık yapmama hakkı çerçevesinde kişiler açısından hem aleyhinde beyanda bulunmama hakkı hem de aleyhindeki belgeleri vermeme hakkı

---

160 Aydın, Ç. K. (2010), “Adil Yargılanmanın Bir Unsuru Olarak” Susma hakkı”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, sy. 91, s.s. 146-180.

161 İtişgen, R. (2012), *Kişinin Kendini Suçlamaya Zorlanmaması İlkesi (Nemo Tenetur İlkesi)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, s.s. 32-40.

162 Zafer, H. (2013), “Savunma Hakkı ve Sınırları”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, sy. 19(2), s.s. 507-540.

gündeme gelmektedir. Bu doğrultuda susma hakkının ileri sürülmesi durumunda zaten kişiler aleyhine delil oluşturulmamış olacaktır. Dolayısıyla kişi kendi kendisini mahkûmiyete yönlendirmemiş olacaktır. Bazı durumlarda ise kişinin kendi aleyhine sonuç doğurmaya sebep olacak bilgileri vermemesi yaptırımı bağlanmış olabilir. Nitekim 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nda düzenlendiği üzere mükellef vergisel yükümlülükleri doğrultusunda defter ibraz etme, tutma, saklama ve gerektiğinde ibraz etme gibi yükümlülüklerle sahiptir. Söz konusu düzenleme gözetildiğinde şayet bu durumda kişilere susma hakkı tanınırsa bu durum vergi ödevinin yerine getirilmesini engelleyecek karmaşıklığa sebep olacaktır.¹⁶³

Susma ve kendi aleyhine tanıklık yapmama hakkı doğrultusunda hakkını kullanan kişiye karşı bu husus 'suçluluk karinesi' olarak değerlendirilemez. Hak kapsamı insanlık dışı muamele ve işkence yasağı ile de ilişkilidir. Susma hakkı bağlamında hak kişilere beyanda bulunma veya bulunmama özgürlüğünü verir iken, işkence kişilerin beyanda bulunmama özgürlüğünü yok eden bir fiili uygulamadır. Bu sebeple işkence hukuken yasaklanmış bir faaliyet olduğu gibi, buna benzer yasak usulle ele geçirilen bir ifade veya beyan hukuken geçerli bir kanıt değildir. TCK 94. maddesi kapsamında da işkence yasağı düzenlenerek susma hakkı koruma kapsamına alınmıştır.¹⁶⁴

Doktrinde "nemo tenetur" olarak da adlandırılan susma hakkı doğrultusunda ilgili merciler tarafından görevleri esnasında kişilere hatırlatma yapılmalıdır. Bu durum gözetildiğinde kişilerin soruşturma ve kovuşturma aşamasında ilgili makamlar önünde müdafaasız kalması engellenmektedir. Hak kapsamında kişileri aydınlatma görevi ilgili hukuki düzenlemeler kapsamında öncelikle kolluğa tanınmıştır. Aydınlatma görevi bizzat kolluk görevliler tarafından ve 3. kişilere devredilmeden yapılmalıdır. Şayet söz konusu hak taraflara hatırlatılmaz ise tarafların beyan verme yükümlülüğü varmışçasına bir kanaat oluşacağından bu husus aldatma kapsamına girerek yasak sorgu niteliğinde olacaktır.¹⁶⁵

---

163 Üstün, Ü. S. (2011), "Susma Hakkı Çerçevesinde Defter, Kayıt ve Belgeleri Gizleme Suçu", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy. 15(3), s.s. 363-390.

164 Kocaoğlu, İ. S. S. (2011), "Susma Hakkı", *Ankara Barosu Dergisi*, sy.1, s.s. 29-58.

165 Haydar, N.(2019), Susma Hakkı, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.s.117-121.

T.C Anayasasının 38. maddesinde “Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.”¹⁶⁶ şeklinde anayasal düzenleme mevcuttur.¹⁶⁷ Susma hakkından gerçek kişiler faydalanabilir. Öncelikle soruşturma aşamasında şüpheli faydalanacakken ardından kovuşturma aşamasında sanık faydalanacaktır. Tanıklıktan çekinme hakkı kapsamında tanıklara da bu hak yasal olarak tanınmıştır. Tanıklık esnasında tanıklıktan çekinme kapsamında tanığa ilgili makamlarca hak ile ilgili bildirimde bulunulmalıdır. Tüzel kişilerin hakkı kullanıp kullanmayacakları doktrinde tartışmalı bir husus olarak yer almaktadır. Ancak susma hakkı insan hakları kapsamında değerlendirilen ve bu kapsamda tanınan bir hak olduğundan tüzel kişilerin mahiyeti itibarı ile bu haktan faydalanmaları mümkün değildir.¹⁶⁸

Sıtkı Güngör başvurusunda “ Başvurucu, rızası olmadan tükürük örneği alınması suretiyle Anayasa’nın 38. maddesinin beşinci fıkrasında güvence altına alınan ve adil yargılanma hakkının alt bir ilkesi olan susma ve kendi aleyhine beyan ve delil vermeye zorlanmama hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Anılan Anayasa ve Kanun hükümleri uyarınca Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru ikincil nitelikte bir kanun yolu olup bu yola başvurulmadan önce kural olarak olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır. Temel hak ve özgürlüklere saygı, devletin tüm organlarının uyması gereken bir ilke olup bu ilkeye uygun davranılmadığı takdirde ortaya çıkan ihlale karşı öncelikle yetkili idari mercilere ve derece mahkemelerine başvurulmalıdır. Başvurucu hakkında açılan davalar İstanbul 11. Ağır Ceza Mahkemesinin E.2014/146 sayılı dosyasında derdesttir. Dolayısıyla başvurusunun adil yargılanma hakkının ihlal edildiği iddiasının, yargılamanın henüz sonuçlanmamış olması nedeniyle derece mahkemeleri önünde ileri sürülme imkânı bulunduğundan yargılama süreci sona ermeden Anayasa Mahkemesince incelenmesi bireysel başvuru yolunun ikincilliği ilkesi gereği mümkün değildir. Diğer bir ifadeyle başvurusunun delillerin değerlendirilmesine dair adil yargılanma hakkı kapsamındaki iddiaları yönünden başvuru yollarının tüketilmediği görülmektedir.

---

166 Yalvaç, G. Ceza ve Yargılama Hukukuna İlişkin Temel Kanunlar, s.29.

167 Sarıgül, A.T. (2021), “Şüpheli ve Sanığın Ceza Muhakemesi İşlemlerine Katılma Yükümlülüğüne Getirilen Sınır- Nemo Tenetur Seipsum Accusare İlkesi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, sy. 153, s.s. 39-64.

168 Özdemir, D. (2017), Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Susma Hakkı, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy. 2, s.s. 149-185.

Açıklanan nedenlerle başvurunun bu kısmının *başvuru yollarının tüketilmemiş olması* nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.”¹⁶⁹ Şeklinde ki gerekçe ile karar verilmiştir.

---

169 Sıtkı Güngör, B. No: 2013/5617, K.T. 21/4/2016

9. GEREKÇELİ KARAR HAKKI

Gereke en sade tanımı ile karara nasıl ulaşıldığını belirten asli öge olarak tanımlanabilmektedir. Dolayısıyla gereke yargısal makamlar tarafından verilmiş olan nihai kararın özünü ve sonucunu oluşturarak “adil yargılanma hakkı” kapsamında mutlak bir öge olarak karşımıza çıkmaktadır. Gereke hem ortaya çıkan yargı kararının temelini oluşturan ve yargıcın fikri belirtilerinin açıklanması olarak belirlemede hem de kararların kontrol ve denetimini sağlamaktadır. Bu da kamuoyunu ve tarafları doğrudan etkileyecek bir husustur.¹⁷⁰

1982 Anayasası'nın 141. maddesinde “mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli yazılır.”¹⁷¹ şeklinde anayasal düzenleme mevcuttur. Anayasada temel hali ile düzenlenmiş amir hüküm neticesinde CMK, HMK, VUK ve İYUK vb. usul kanunları vasıtası ile gerekçeli kararların içeriği ve barındırması zorunlu unsurları açık bir şekilde belirlenmiştir. AİHS’de ise hak doğrudan düzenlenmemiş ise de yorum yolu ile belirlemektedir. Gereke hukuki dinlenilme hakkı kapsamında bireylerin yargılama safhasında dikkate alınıp alınmadığını net bir şekilde ortaya koyan bir unsurdur.¹⁷² Uyuşmazlığın tarafları açısından dosyaya sunmuş oldukları kanıtların yasal zeminde incelenmesi ve kararın dayanağı konusunda bilgi sahibi olmaları neticesinde yargıya güveni tesisi edeceği gibi tarafların etkin başvuru yapmalarını da sağlayacaktır.¹⁷³

Mahkemelerde yargıçların ve heyet üyelerinin görev sürelerinin dolması veyahut başka mazeretleri bulunması ile görev yerlerinin değişmesi sonucunda benzer somut olaylara farklı karar vermesi durumlarının doğma ihtimali vardır. Ayrıca iş yoğunluğu gözetildiğinde de aynı mahkemenin vermiş olduğu geçmiş tarihli kararların araştırılması durumunun zorlaşması ihtimal dâhilindedir. Mevzuatın değişmesi durumu da eklendiğinde aynı mahkemelerden benzer uyuşmazlıklara yönelik farklı kararların çıkması muhtemeldir. Ancak genel itibarı ile hâkim vicdani kanaatine göre karar verdiğiinden, farklı kararların belirmesi zaten mümkün olacaktır. Tüm bu durumlarda ise

---

170 Bekri, M. N. (2014), “Gerekçeli Karar Hakkı”, *Ankara Barosu Dergisi*, sy.3. s.207

171 Yalvaç, G. Ceza ve Yargılama Hukukuna İlişkin Temel Kanunlar, s.70.

172 Türkben, F. (2009), Anayasal Bir Zorunluluk Olarak Gerekçeli Karar, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. s.s. 96-98

173 İnceoğlu, S.(2018), Adil Yargılanma Hakkı Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-4, s. 198.

yine kararı anlamlandıran ve neticeyi açıklayacak en önemli unsur ise gerekçe olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak mahkeme kararlarındaki gerekçe uyumu neticesinde olması gereken istikrar ile birlikte yargıya güven duygusu artacağı gibi adalet ve hak temelini koruması da mümkün olacaktır. Mutlak surette benzer içtihatların oluşması ise yüksek mahkemeler olan AYM, Yargıtay ve Danıştay'ın önemini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla yüksek mahkemelerin kararları kanunların ve hukukun ülkenin her yerinde benzer şekilde uygulanmasının sağlanmasına sebep olacak niteliktedir. İctihadı birleştirme kararları da yüksek mahkemede faaliyet gösteren daireler arasındaki görüş farklılıklarını gidererek verilen kararların doğrultusunun birbirine yakınlaşması ve belirmesi açısından yüksek önem arz etmektedir. Bu da eşitlik duygusunu pekiştirecek önemli bir unsur olarak hukuka yansiyacaktır.¹⁷⁴

CMK'da hükmün gerekçesi 230. maddede açıkça belirtilmiştir. Bu husus T.C Anayasası'nda belirtildiği üzere "adil yargılanma hakkı"nın bir gereği olarak karşımıza çıkmaktadır. Yargı mercileri tarafından verilmiş olan kararların gerekçesinde ise hükme açıkça esas alınan ve alınmayan deliller ile hükmün unsurlarının açıkça belirtilmesi gerekmektedir. Ceza uyuşmazlığının hükmü bu hali ile hukuk uyuşmazlığının hükmünden farklı olarak belirlemektedir.¹⁷⁵

Yargılama safhasında toplanması gereken kanıtlar toplanıp çelişmeli yargılama gözetilmiş ve yargılama makamı tarafından tarafların talepleri ile somut deliller tartışılmış ise netice olarak da ayrıntılı gerekçelerin kararda belirtilmiş olması durumunda adalet esas olarak sağlanmış olacaktır.¹⁷⁶

Gerekçe düşünce ve vicdan ile hakikatin özünü içinde barındırmalıdır. Hüküm kapsamında ise gerekçe insani değerler bağlamında mevcut değerleri yansıtan ve değerleri özgürleştirip tarafsızlık içeren bir ögedir. Nitekim yüksek mahkeme olan Yargıtay'ın onama kararında dahi gerekçenin olması gerektiğine ilişkin görüşü sabittir. İnsanların hak ve adalet duygusu asıl olarak sorgulama, iç muhakemeyi anlama ve farkına

---

174 Evren, Ç. C. (2019), "Bir Örnek Olay Üzerinden Mahkeme Kararlarında İstikrar", *Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy. 2, s.s. 113-136.

175 Arslan, M. (2016), "Ceza Davasında Mahkûmiyet Hükümünün Gerekçesinin Yazılması Yeni CMK ve Eski CMUK Hükümleri ile Mevaz Kanununun Uygulaması Işığında", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, sy. 27, s.s. 549-608.

176 Taşdelen, O. (2016), "Çelişkili Yargı Kararlarının Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Değerlendirilmesi", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, sy. 7, s.s. 996-997.

varma isteğinin sonucu olarak bilme duygusundan meydana gelmektedir. Dolayısıyla haksızlık veyahut hak kazanımı temelinde nihai sonuca tarafların gerekçe ile vakıf olması bireysel tatmini oluşturacaktır. Bu doğrultuda da hâkimin takdirine gerekçe kapsamında ulaşılmaktadır. Gerekçe ne kadar doygun ise bireysel tatmin de o kadar güçlü olacaktır.¹⁷⁷

AYM nezdinde 2010 Anayasa değişikliği ile bireysel başvuru erişilebilir olmuştur. Mevcut düzenleme ile temel hak ve hürriyetler korunmaktadır. Gerekçeli karar hakkının ihlali de bireysel başvuruya konu olacaktır. Anayasa Mahkemesi aynı minvalde bireysel başvuru kararlarını gerekçeli olarak açıklayacaktır. Bu durum T.C Anayasası'nın 141. maddesinde düzenlenen amir hükmün gereğidir. AYM'nin uyguladığı prensip makul gerekçedir. Bireysel başvuru değerlendirmesinde gerekçeli kararın barındıracağı unsurları AYM kararlarında belirtmektedir. Gerekçeli karar içeriğinde belirtilmesi gereken önemli hususlardan birisi ise kararların temyiz başvurusu vb. itiraz yoluna imkân vermesi hususudur.¹⁷⁸

Gerekçe neticeten keyfiliğın önüne geçmenin ve hukuk güvenliğini tesis etmenin en önemli yollarındandır. Bu nedenle yargılama safhasında toplanılmış olan delillerin davanın seyrini etkileyecek nitelikte olması halinde yargı makamları tarafından makul ölçüde gerekçe ile tamamlanıp yanıt verilerek yargılama safhası sonlandırılmalıdır.¹⁷⁹

Aras Kargo Yurtiçi Yurtdışı Taşımacılık A.Ş. başvurusunda “B.E. tarafından iş akdinin feshinin geçersizliğinin tespiti ve işe iade istemiyle başvuru şirket aleyhine açılan davada Mahkeme 9/12/2015 tarihli kararıyla B.E.nin işveren vekili olması nedeni ile iş güvencesi hükümlerinden yararlanamayacağı gerekçesiyle davanın reddine karar vermiştir. Söz konusu karar temyiz incelemesi sonucunda B.E.nin iş güvencesi hükümlerinden yararlanması gerektiğinin tespit edilmesi üzerine davanın esasına girilerek fesih iddialarının araştırılması gerektiği gerekçesiyle bozulmuştur. Başvuru şirket tarafından Mahkemeye sunulan dilekçede ve yargılamanın çeşitli aşamalarında B.E.nin iş akdinin alınan işletmesel karar doğrultusunda koordinatörlük uygulamasının

---

177 Taşkın, A. (2015), “Mahkeme Kararlarında Gerekçenin Önemi”, *Uluslararası Hukuki İlerleme Dergisi*, sy. 1(2), s.s. 205-246.

178 Atagün, Ö. F. (2020), Temel Bir İnsan Hakkı Olan Adil Yargılamanın Unsuru Olarak Gerekçeli Karar Hakkı. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, s.s. 87-89.

179 Yüksek, M. (2020), “Yargısal Kararlar Işığında Ceza Yargılamasında Gerekçe Hakkı”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, sy. 1(42), s.s. 121-148.

kaldırılması sebebiyle feshedildiği belirtilmiş ve bu nedenle iş akdinin feshinin haklı bir nedene dayandığı ileri sürülmüştür. Mahkeme tarafından bozma kararı üzerine yapılan yargılama sonunda, bozma kararına uyulduğu belirtilerek B.E.nin iş güvencesi hükümlerinden yararlanması gerektiği ifade edilmiş ve davanın kabulüne karar verilmiştir. Dairenin bozma kararında, B.E.nin iş güvencesi hükümlerinden yararlanacağından davanın esasına girilerek fesih iddialarının araştırılması gerektiğinin ifade edilmesine rağmen Mahkeme sadece Dairece tespiti yapılan ve bozma kararında belirtilen B.E.nin iş güvencesi hükümlerinden yararlanması gerektiği gerekçesiyle davanın kabulüne karar vermiş ancak davanın esasına ilişkin fesih iddialarını değerlendirmemiş ve feshin geçersiz kabul edilmesine dair gerekçelere yer vermemiştir. Bu durumda başvurunun iş akdinin ne sebeple, nasıl feshedildiğine ilişkin iddialarına ayrı ve açık bir yanıt verilmesi ve feshin geçerliliği hususunun tartışılması gerekirken Mahkeme tarafından bu hususlar tartışılmamış, başvuru şirket tarafından ileri sürülen iddialar karşılanmamıştır. Diğer bir ifadeyle iş akdinin feshinin geçerli bir sebebe dayanıp dayanmadığı, tarafların iddia ve savunmaları değerlendirilerek gerekçelendirilmemiştir. Bu nedenle yargılama süreci bir bütün olarak değerlendirildiğinde başvurunun gerekçeli karar hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır. Açıklanan gerekçelerle başvurunun Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamındaki gerekçeli karar hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.”¹⁸⁰ şeklinde hüküm kurulmuştur.

M.Ş.N başvurusunda, “Başvurucu, itiraz dilekçesinde ileri sürdüğü iddiaların itiraza bakan 4. ve 9.Aile Mahkemelerince dikkate alınmadan reddedildiğini ve itirazın reddine dair kararının yeterli gerekçe içermediğini, verilen tedbir kararları nedeniyle müşterek çocuğun sağlığı ile yeterince ilgilenemediğini belirterek adil yargılanma, etkili başvuru ve özel hayata saygı haklarının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. İncelenen bu başvuruda da itiraz merciinin kararında başvurunun iddia ve itirazları ile tedbire dayanak olgunun gerçekliğinin bu çerçevede tartışılmadığı anlaşılmaktadır. Kural olarak tedbir kararında esasa ilişkin hususlarda gerekçe bulunması hâlinde itiraz merciince bu karara atıf yapılarak değerlendirme yapılması makul görülebilir. İlk derece mahkemesi kararında gerekçe bulunmadığı hâllerde ise başvuru tarafından ileri sürülen esaslı itirazların

---

180 Aras Kargo Yurtiçi Yurtdışı Taşımacılık A.Ş. (3), B. No: 2017/6246, K.T.15/12/2020

itiraz mercii tarafından gerekçeli bir şekilde karşılanması gerekir. Somut olayda ilk derece mahkemesi kararında gerekçe bulunmamasına rağmen başvuru tarafından ileri sürülen esaslı iddiaların itiraz mercii tarafından karşılanmadığı görülmektedir. İtiraz mercii'nin tedbir kararı verilmesini gerektirecek kanaate -dosyada varsa- hangi delille ne şekilde bağ kurularak ulaştığını anılan kararda göstermediği anlaşılmıştır. Bu kapsamda somut başvuruda itiraz mercii'nin gerekçesiz olarak verilen tedbir kararına yapılan itirazın neden reddedildiğini asgari düzeyde dahi açıklamadığı değerlendirilmiştir. Açıklanan gerekçelerle Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan gerekçeli karar hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.”¹⁸¹ şeklinde hüküm kurulmuştur.

Salih Savran başvurusunda, “başvurucu, aleyhine düzenlenen idari yaptırım kararına itiraz etmiş; MERNİS'te kayıtlı olduğunun tespit edildiği belirtilen adrese MERNİS adres araştırması yapılmadan tebligat yapıldığını, nitekim MERNİS adres araştırması yapılmış olsaydı tebligatın doğru adrese yapılmış olacağını, dolayısıyla idari yaptırıma konu tebligatın hatalı olduğunu iddia etmiş; Hâkimlikçe bu iddiaları ile ilgili değerlendirme yapılmadan itirazın reddine karar verildiğini belirtmiştir. Hâkimlikçe 16/2/2018 tarihinde tensip tutanağı düzenlenerek ilgili kurumdan idari para cezasına dayanak teşkil eden bilgi ve belgeler istenmiş ve itiraz incelemesi dosya üzerinden yapılmıştır. Hâkimlik itiraz incelemesinde ilgili kurumdan gelen cevap yazısı, toplanan deliller ve tüm dosya kapsamını değerlendirdiğini, itiraza konu idari para cezasının ve tebligatların hukuka uygun olduğunu belirterek başvuru konusunun itirazını reddetmiştir. İtirazın reddi kararında, idari yaptırım kararına konu tebligatların hukuka uygun olduğunun belirtilmesi ile yetinilmiş; başkaca bir gerekçeye yer verilmemiştir. Başvuru konusu olayda uyuşmazlık konusu tebligatın 8/9/2016 tarihinde 7201 sayılı Kanun'un 21. maddesi uyarınca başvuru konusunun "*Ceyhun Atuf Kansu Caddesi...Balgat/Çankaya/Ankara*" adresine yapıldığı görülmektedir (bkz. §§ 10, 11). İdare tarafından düzenlenen tebligat evrakında bu adresin MERNİS kayıtlarından alındığı belirtilmiştir. Bununla birlikte başvuru konusunun; tebliğin çıkarıldığı tarihte MERNİS'te kayıtlı olduğu belirtilen bu adresin esasen söz konusu tarihte MERNİS'te kayıtlı olmadığını, adresin hatalı tespit edildiğini, MERNİS kayıtlarının tetkik edilmesi hâlinde bu durumun açıkça görüleceğini yargılamanın tüm aşamalarında ileri sürmüştür. MERNİS kayıtlarına göre de başvuru konusunun -uyuşmazlık

---

181 M.Ş.N., B. No: 2018/3789, K.T. 7/4/2021.

konusu tebligat tarihinden önce olmak üzere- adres taşıma işlemi yaparak 2/3/2016 tarihinde "*Göktürk Merkez Mahallesi... Eyüp/İstanbul*" adresini beyan ettiği ve aynı tarihte adresin tescil işleminin yapıldığı, söz konusu adresin hâlihazırda başvurucaunun MERNİS'te kayıtlı adresi olduğu görülmektedir. Buna göre başvurucaunun idare tarafından düzenlenen tebligat evrakında MERNİS kayıtlarından alındığı belirtilen adresinin tebliğin çıkarıldığı tarihte MERNİS kayıtlarında mevcut olmadığı yönündeki iddiasının kararın sonucunu değiştirebilecek nitelikte bir iddia olmasına rağmen Hâkimliğin gerekçeli kararında buna ilişkin ayrı ve açık bir cevap verilmediği anlaşılmaktadır. Hâkimliğin itirazın reddi kararının gerekçesinde -başvurucaunun tüm iddialarını gerekçelendirmek zorunda olmamakla birlikte- başvurucaunun itirazına temel teşkil eden, sonuca etkili olabilecek MERNİS kayıtlarında mevcut olan adresine değil bu kayıtlarda bulunmayan başka bir adrese tebligat yapıldığı iddiası hakkında değerlendirme yapmayarak bunu yanıtsız bırakması verilen kararda yeterli gerekçenin bulunduğu kabul edilmemesi sonucunu doğuracaktır. Kanun yolu merciinin de bu iddiaya dair bir değerlendirme yapmadığı, başvurucaunun itirazının reddine karar verdiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle yargılama süreci bir bütün olarak değerlendirildiğinde başvurucaunun gerekçeli karar hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır. Açıklanan gerekçelerle başvurucaunun Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamındaki gerekçeli karar hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir."¹⁸² şeklinde hüküm kurulmuştur.

Mehmet Köz başvurusunda, "Sürücü belgesinin geçici olarak geri alınmasına yönelik başvurucaunun reddine karar verilmesi üzerine anılan Hâkimlik kararına itiraz edilmiştir. Karşıyaka 1. Sulh Ceza Hâkimliği itirazı reddetmiştir. Somut olayda itirazın reddi kararından önce Başsavcılık, kanında alkol tespit edilmediği gerekçesiyle başvuruca hakkında kovuşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar vermiştir. Bu karar itiraz merciinin dikkatine sunulmuştur. Diğer bir ifadeyle Başsavcılık başvurucaunun alkol kullanmadığı sonucuna ulaşmasına karşın itiraz mercii aksi yönde değerlendirmelerde bulunmuştur. Başsavcılık kararı itiraz merciinin bilgisine sunulmasına rağmen itirazın reddi kararını veren Karşıyaka 1. Sulh Ceza Hakimliğinin neden aksi sonuca vardığını gerekçelendirmediği görülmektedir. Yargılama sırasında başvurucauya isnat

---

182 Salih Savran, B. No: 2018/12600, K.T. 28/1/2021.

edilen *alkollü şekilde araç kullanıp kullanmadığı* hususunun incelenmesi gerektiği açıktır. İtiraz mercii, kararın sonucunu etkileyecek nitelikte olan ve sonradan dosyaya sunulan başvuruçunun alkollü araç kullanma eylemini işlemediğine dair söz konusu kararı değerlendirmemiş ve başvuruçunun bu yöndeki iddiaları hakkında ayrı ve açık bir yanıt vermemiştir. Bu nedenlerle başvuruçunun gerekçeli karar hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır. Açıklanan gerekçelerle Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamındaki gerekçeli karar hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.”¹⁸³ şeklinde hüküm kurulmuştur.

Mehmet Selim Demir başvurusunda, “Başvuruçucu, alkollü olarak araç kullandığı gerekçesiyle hakkında tesis edilen idari para cezası ve sürücü belgesinin geri alınması işlemine karşı itirazda bulunurken kandaki alkol oranının analiz edilmesi amacıyla kendisinden kan örneği alınarak ATK'ya gönderildiğini, henüz analiz sonucunu gösteren raporun kendisine ulaşmadığını belirtmiş; ATK raporunun beklenmesini ve buna göre karar verilmesini talep etmiştir. Hâkimlik 03.10'da yapılan ilk nefes ölçümüne göre başvuruçunun 1,27 promil alkollü olduğunun tespit edildiğini ve bu oranın yasal sınırın üzerinde olduğunu belirterek başvuruçucu hakkında uygulanan idari para cezası ve sürücü belgesinin geri alınmasına ilişkin işlemin hukuka uygun olduğu gerekçesiyle başvuruçunun itirazını reddetmiştir. Gerekçeli kararda; ikinci kez yapılan nefes ölçümü sonucunda başvuruçunun 0,42 promil alkollü olduğunun anlaşılmasının iki ölçüm arasındaki zaman zarfında *su içilmesi ve sakız çiğnenmesi suretiyle* vücuttaki alkol etkisinin düşürülmesinden kaynaklandığı, dolayısıyla ikinci ölçüm sonucunun güvenilir olmadığı ve bu nedenle ilk ölçüm sonucuna itibar edildiği ifade edilmiştir. Konuyla ilgili bilimsel çalışmalarda alkole toleransın kişiden kişiye değişebileceği, aynı kişide farklı zamanlarda reaksiyonlarda farklılık olabileceği, kişinin yaşı, kilosu, cinsiyeti, metabolizma hızı, açlık ve tokluk durumu gibi pek çok nedene bağlı olarak vücuttaki alkol oranının azalma hızının değişebileceği kabul edilmekte ve bu olgu yargı kararlarında da dayanak olarak alınmaktadır. Öte yandan teknik cihazla yapılan ölçüm sonucuna itiraz edilmesi durumunda tekrar ölçüm yapılamayacağına ilişkin Karayolları Trafik Yönetmeliği'nin 97. maddesinin üçüncü fıkrasının (f) bendindeki düzenleme de dikkate alındığında Hâkimliğin ilk ölçüm sonucuna göre karar vermesi anlaşılabilir bir

---

183 Mehmet Köz, B. No: 2018/23430, K.T. 27/1/2021.

durumdur. Bununla birlikte başvuru konusu olayda ilgili mevzuatın aksine iki kez ölçüm yapıldığı, bu defa iki ölçüm sonucu arasındaki farklılığın giderilmesi amacıyla başvurucudan kan örneği alınarak kanın analiz edildiği ve analiz sonucunda başvurucunun kanındaki alkol oranının 0,22 promil olduğunun tespit edildiğine dair ATK raporu düzenlendiği görülmektedir. Başvurucu hakkındaki alkol veya uyuşturucu maddenin etkisi altındayken araç kullanma suçundan başlatılan adli soruşturma söz konusu ATK raporuna dayanılarak takipsizlik kararı ile sonuçlandırılmıştır. Bireysel başvuruya konu itiraz sürecinde başvurucunun söz konusu ATK raporundan bahsettiği de açıktır. Belirli bir davaya ilişkin olarak delilleri değerlendirme ve gösterilen delilin davayla ilgili olup olmadığına karar verme yetkisi kural olarak yargılamayı yürüten derece mahkemelerine aittir. Bu bağlamda somut olayda başvurucunun yasal sınırın üzerinde alkollü olup olmadığı yönünde karar vermek Anayasa Mahkemesinin görevi olmadığı gibi Anayasa Mahkemesince burada varılacak olan sonuç başvuruya konu idari para cezası ve sürücü belgesinin geçici olarak alınmasına ilişkin işlemin mutlaka kaldırılması gerektiği anlamına da gelmemektedir. Olayda alkol veya uyuşturucu maddenin etkisi altındayken araç kullanma suçundan başvurucu hakkında başlatılan soruşturma kapsamında ATK raporu dosyaya getirilmiş ve rapora göre başvurucunun 0,22 promil alkollü olduğunun tespit edilmesi nedeniyle soruşturma sonucunda 21/1/2019 tarihinde takipsizlik kararı verilmiştir. Hâkimlik tarafından karar verilmeden önce -ATK raporuna dayanılarak- adli soruşturmanın sonuçlandığı not edilmelidir. Başvurucu da idari para cezasının kaldırılması talebiyle yaptığı başvuruda ATK raporuna atıf yapmış olmasına rağmen Hâkimlik gerekçeli kararında ATK raporu hakkında herhangi bir açıklamada bulunmamıştır. Bu durumda Hâkimliğin aynı maddi olayla ilgili olarak ulaştığı farklı sonucun gerekçesini kararında açıkça belirttiğinden söz etmek mümkün gözükmemektedir. Hâkimliğin itirazın reddi kararının gerekçesinde -başvurucunun tüm iddialarını gerekçelendirmek zorunda olmamakla birlikte- başvurucunun itirazına temel teşkil eden, sonuca etkili olabilecek iddiası hakkında değerlendirme yapmayarak bunu yanıtızsız bırakması kararda yeterli gerekçe bulunduğu kabul edilmemesi sonucunu doğuracaktır. Sonuç olarak itirazı reddeden Hâkimliğin kararının hakkaniyete uygun makul bir gerekçe içerdiğinden bahsedilemez. Bu nedenle yargılama süreci bir bütün olarak değerlendirildiğinde başvurucunun gerekçeli karar hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır. Açıklanan gerekçelerle başvurucunun Anayasa'nın 36. maddesinde

güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamındaki gerekçeli karar hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.”¹⁸⁴ şeklinde hüküm kurulmuştur.

---

184 Mehmet Selim Demir, B. No: 2019/13365, K.T. 24/3/2021.

10. DELİL KURALLARI

Maddi gerçeği açığa çıkarmak, ceza yargılamasındaki asıl olan gayedir. Bu gerçeğe ulaşma doğrultusunda kullanılan araçlar ise temel olarak “delil (kanıt)” şeklinde isimlendirilmektedir. Gerçeğe ulaşırken, kullanılmakta olan delillerin mahiyeti ne kadar önem teşkil ediyorsa delillerin nasıl elde edildiği de o kuvvette önem taşımaktadır. Bu nedenle maddi gerçek yalnızca hukuk kuralları nezdinde ulaşılabilen bir unsur olarak kabul edilmektedir. Başka bir deyişle, ceza muhakemesi suç işleyen kişilerin muayyen olabilmesi ve cezalandırılması ile birlikte sanığın lehine olan hususların korunmasını gaye olarak ortaya koymaktadır. Bu gayenin uygulanabilmesi öncelikle insan haklarına, sonrasında “adil yargılanma hakkı”na uygun bir hareket kabiliyeti ile gerçekleşebilir.¹⁸⁵

“Adil yargılanma hakkı”nın başlıca unsurlarından birisi de kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız mahkemede yargılanma hakkı olarak ortaya çıkmıştır. Kuvvetler ayrılığı ilkesiyle direkt ilişkisi mevcut olan bu hak, kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız mahkemeler neticesinde bireyleri diğer bireyler ile devlete karşı korumayı temin etmektedir. Hem ulusal hem de uluslararası hukuk kapsamında, tüm bireylerin yasalarla belirlenmiş bağımsız ve tarafsız bir mahkemede yargılanma hakkının temin edilmesi hususunda yasa ile belirlenmiş olan kaidelerle uygulama gerçekleştirilmektedir. Bireylerin bu haktan faydalanma imkânına sahip olması için tarafsız ve bağımsız vasfa haiz olmakla birlikte yasalarla kurulmuş bir mahkemenin bulunması zorunludur. AİHM, tarafsızlık değerlendirmesinde tarafsızlık mefhumunu objektif ve sübjektif tarafsızlık olarak iki farklı yönden inceleyerek ortaya koymaktadır. Bu çerçevede birinci kademede sübjektif tarafsızlık olarak adlandırılan muhakemede görevli hâkimin dava aşamasındaki kişisel tarafsızlığı ele alınırken, ikinci kademede ise objektif tarafsızlık olarak adlandırılan muhakeme makamının kurum olarak tarafsızlığı ele alınmaktadır. Diğer bir deyişle muhakeme makamı üyesi olan hâkimin kişi vasfıyla bağlantılı olan sübjektif tarafsızlık olmasına karşın, kurum sıfatına haiz mahkemenin kişide oluşturduğu intiba ise objektif tarafsızlıktır. Muhakeme makamının tarafsızlığı bağlamında, belirli ve uygun her çeşit şüpheyi yok eder yeterlilikte olması maksadıyla hak arayan kişilere güven teşkil eden, tarafsız görünümüne haiz ve tarafsızlığı tesis etmesi için ortaya koymak maksadıyla

---

¹⁸⁵Gündüz, F. E. (2019), “Hukuka Aykırı Elde Edilmiş Delillerin Disiplin Hukukunda Kullanılması”, *Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy. 1, s.s. 89-114.

önlemler muhakeme tarafından alınmalıdır. Objektif tarafsızlıkta mahkemenin uyandırdığı intibayı gözetmek gerekirken sübjektif tarafsızlıkta ise zıttı belirleninceye dek mevcut sayılma durumu meydana gelmektedir.¹⁸⁶

Delil elde etme yasakları ve delil değerlendirme yasakları kapsamında yasakların belirlenmesi hususunda bireylerin temel hak ve hürriyetlerinin korunması düşüncesi yer almaktadır. Yargılamanın hazırlık aşamasında görev alan kolluk kuvvetlerinin teftişinin altında yatan temel düşünce de kişi hak ve hürriyetlerinin korunması olarak belirmektedir. Nitekim delil yasakları, hak ve hürriyetlerin gözetilmesindeki araçlardan biri olarak karşılık bulmaktadır. Fakat delil yasaklarıyla gözetilen hak ve hürriyetler, çeşitli hukuk alanlarında görüldüğü üzere farklı şekillerde korunmaktadır. Ceza hukukunda, suç tariflerinin vuku bulmasıyla korunan hukuki değerler delil yasaklarıyla gözetilen hak ve hürriyetlerle doğrudan ilişkilendirilir. Ayrıca, görev mahiyetindeki işlemleri neticesinde kolluk kuvvetleri bu uygulamalar esnasında hukuka aykırı davranışları durumunda idari yaptırımlarla karşı karşıya kalabilmektedir. Tüm bu hususlar ile birlikte, soruşturma ve kovuşturma aşamasında görev alan görevlilerin gerçekleştireceği hukuka aykırı faaliyetler ile aktif ve pasif fiillerine, özel hukuk da kamu hukuku gibi dikkat etmektedir. Bu bağlamda, misal vermek gerekirse; “koruma tedbirleri nedeniyle tazminat” kurumu T.C Anayasası’nın 19. maddesi ve AİHS’nin 5. maddesi hükümlerinde vücut bulmaktadır. Hukuka aykırı mahiyette uygulanmakta olan koruma tedbirinin her bir türünün vasıtası ile meydana gelen maddi ve manevi zararların tazmin edilmesini kapsamamasına karşın kendine has bir kurum olarak ortaya çıkmakta ve ceza muhakemesi hukuku ile birlikte tazminat hukukunun alanına girmektedir.¹⁸⁷

Değerlendirilmesi yasak mahiyette olan kanıtlardan harekete geçilerek elde edilen kanıtların yasak olup olmaması durumu kanıt yasaklarının uzak etkisi olarak adlandırılmaktadır. Kanıt yasaklarının uzak etkisi uyarınca, “zehirli ağacın meyveleri de zehirlidir” düşüncesi hâsıl olmuştur. Türk hukuk sisteminde delil yasakları bakımından kabul gören kural, delil yasaklarının uzak etkisi yönüyle de kabul görmektedir. Yargıtay CGK’nın içtihatları kapsamında, hukuka aykırı biçimde ulaşılan kanıt istikametinde elde

---

186 Torun, F. (2020), “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Fazlı Aslaner/Türkiye Kararı Bağlamında Tarafsız Mahkemede Yargılanma Hakkı”, *Anayasa Yargısı*, sy. 37(1), s.s. 281-323.

187 Maden, M. (2015), “Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Bakımından Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde Delil Yasakları”, *Anayasa Yargısı*, sy. 31(1), s.s. 207-234.

edilen kanıtların da hukuka uygun mahiyette elde edilip edilmediği gözetilmeksizin hukuka aykırı bir kanıt şeklinde kabul edileceğinden bahsedilmiştir.¹⁸⁸

Disiplin soruşturmalarında hukuka aykırı biçimde elde edilen delillerin verilecek olan nihai karara dayanak teşkil etmesi durumu, hukuk devleti ilkesinden vazgeçmek ve polis devleti olmak şeklinde tezahür etmektedir. Bu düzende her türlü tedbir ve işlemin "devlet" veya "kamu" çıkarları ile kamu istikbali için gerçekleştirildiği, bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin tamamen ihlal edilebileceği bir sistem mevcuttur. Bu durumda hukuk devleti ilkesi, disiplin hukukunda her çeşit delilin kabulü, kişi hak ve özgürlüklerinin ihlaliyle birlikte idarenin hukuka aykırı ve keyfi eylemlerinin de kabulü ya da onaylanması anlamına gelmektedir. Öte yanda bu duruma karşıt olarak, disiplin cezalarının yalnızca mesleki gidişat ile ilgili yaptırımlar olarak küçümsenmesi veyahut var olan ya da var olması gereken kurum düzenini meydana getirmek gerekçesiyle hukuksuz deliller doğrultusunda disiplin cezası verilmesi devlete olan saygınlığa ve güvene zarar verecektir. Başka bir deyişle disiplin hukukunda hukuksuz ele geçirilmiş delillerin kullanılabilir ve uygun olduklarını düşünmek kişilerin devletle olan güven ilişkisini zedeleyecektir.¹⁸⁹

Bir savın doğru ve hakikate uygun olup olmaması bakımından hakemde düşünce oluşturma eylemi milletlerarası tahkimde ispat olarak adlandırılabilir. Davayı lehine sonuçlandırabilmek veyahut uyuşmazlığı kendi açısından olumlu neticelendirmek için temel teşkil eden olayların doğruluğu ve gerçekliği bakımından hakem ikna edilmelidir. Hakemin ikna edilemediği durumlarda, ispat yüküne haiz taraf ispat edememenin neticeleriyle yüzleşir. Velhasıl uyuşmazlığın olumlu neticesine ulaşamayan tarafta yer alır. Tarafların delillerini, hiçbir engele maruz kalmadan eşit koşullarda yargılama makamlarına sunabilmeleri iddialarını ispat edebilme bakımından büyük önem arz etmektedir. Tarafların yargılama safahatında kendi yararlarına bir neticeye ulaşabilmelerinin gereği olarak ispat hakkını mahiyetlerinde bulundurmaları zaruri bir unsurdur. Bu doğrultuda ispat hakkı, AİHS 6.maddesi ve T.C. Anayasası 36. maddesi

---

188 Kitapçıoğlu Y. T. (2018), "Arama Kararının Hukuka Aykırı Şekilde İcrasından Elde Edilen Delilin Hükme Esas Alınması Sorunu Üzerine Karar İncelemesi", *İstanbul Hukuk Mecmuası*, sy. 76(1), s.s. 109-131.

189 Aras, B. (2021), "Hukuka Aykırı Delillerin Disiplin Soruşturmasında Kullanılması Sorunu", *Ankara Barosu Dergisi*, sy. 79(2), s.s. 1-42.

uyarınca “adil yargılanma hakkı” doğrultusunda korumaya alınmış olup yargılamaya dair temel bir haktır. “Adil yargılama hakkı”nın bir faktörü olarak karşımıza “hukuki dinlenilme hakkı” çıkmaktadır. İspat hakkı ise “hukuki dinlenilme hakkı”nın bir unsurudur. HMK 27.maddesi gereğince “hukuki dinlenilme hakkı”nın gereği olarak ispat hakkı bariz şekilde belirtilmiştir. Milletlerarası Tahkim Kanunu 8.madde ise taraflara iddia ve savunmalarını sunma hakkına sahip olduklarından bahsetmiştir. Kuşkusuz bu hakkı tahkim yargılamasında da uygulamak mecburidir.¹⁹⁰

Bahaa Joughel başvurusunda “Başvurucu; duruşmada hazır ettikleri ya da dinlenilmesini talep ettikleri tanıklarının dinlenmediğinden, başka bir dosyada ifade veren tanıkları Mahkeme huzurunda sorgulayamadığından ve bu tanıkların ifadelerinin işkence altında alınması nedeniyle hukuka aykırı delil niteliğinde olduğundan şikâyet etmiştir. Bakanlık yazısında; başvurunun dinlenmesini talep ettiği tanıklardan duruşmada hazır ettiklerinin Mahkeme önünde ifade verdiği, başvuru vekilinin daha önce soruşturmanın genişletilmesi talebi bulunmadığını söylemesine rağmen son duruşmada yaptığı talebinin reddedildiği, Mahkemenin dayandığı tek delilin okunmasıyla yetinilen tanık ifadeleri olmadığı, teşhis tutanakları, bilgisayar çıktıları gibi diğer belgelerin de mahkûmiyete esas alındığı belirtilmiştir. Başvurucu; aramada ele geçen malzemelerin suçla ilişkisinin kurulmadığını, sorgulamasına izin verilmeyen tanık beyanları dışında mahkûmiyetini gerektirecek bir delil bulunmadığını, bazı tanıklarının Mahkemede hazır etmesine rağmen ifadelerinin alınmadığını, tanıkların dinlenmesi talebinden hiç vazgeçmediğini ileri sürmüştür. Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru, ikincil nitelikte bir kanun yoludur. Bireysel başvuru yolunun ikincil niteliği gereği öncelikle olağan başvuru yollarının tüketilmesi zorunludur. Bu ilke uyarınca başvurunun Anayasa Mahkemesi önüne getirdiği şikâyetini öncelikle ve süresinde yetkili idari ve adli mercilere usulüne uygun olarak iletmesi ve bu konuda sahip olduğu bilgi ve kanıtlarını zamanında bu makamlara sunması ve aynı zamanda bu süreçte dava ve başvurusunu takip etmek için gerekli özeni göstermiş olması gerekir. Başvuruya konu olay bakımından yukarıdaki şikâyetlerin bir kısmının 30/9/2013 tarihinden sonra Anayasa Mahkemesine sunulan beyanlarda dile getirilmiş olduğu anlaşılmalı birlikte belirtilen iddiaların hiçbirinin temyiz dilekçesine konu edilmediği anlaşılmaktadır. Başvurucu temyiz talebini, Ankara 11. Ağır Ceza

---

190 Demir-Gökyayla, C. (2020), “Milletlerarası Tahkimde İspat Hakkı ve Sınırlarına Uygulanacak Hukuk”, *Uluslararası Kamu ve Özel Hukuk Bülteni*, sy. 40(2), s.s. 729-773.

Mahkemesinin E.2000/86, K.2000/159 sayılı dosyasının hükme esas alınmasının hatalı olduğuna ve duruşmada dinlenen tanık ifadelerinin gözetilmemesine hasretmiştir. Belirtilen dosyanın, Ankara 1 No.lu Devlet Güvenlik Mahkemesi dosyasının devamı olup olmadığı konusunda bir açıklama getirilmemekle birlikte öyle olsa bile temyiz dilekçesinde hukuka aykırı delil hususuna bir atıf bulunmamaktadır. Başvurucunun soruşturmanın genişletilmesi talebinin de tanık dinlenmesine ilişkin olduğu görülmüştür. Bu itibarla iddia ettiği hak ihlallerinin temyiz aşamasında düzeltilmesi imkânını yargılama makamlarına tanımaksızın başvuruda bulunulduğu anlaşılmıştır. Diğer bir ifadeyle bireysel başvuruya konu edilen şikâyetler Derece Mahkemeleri önünde ileri sürülmeksizin ilk defa bireysel başvuru aşamasında dile getirilmiştir. Dolayısıyla başvurucunun anılan şikâyetlerinin diğer kabul edilebilirlik koşulları yönünden incelenmeksizin *başvuru yollarının tüketilmemiş olması* nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.”¹⁹¹ şeklindeki gerekçe ile hüküm kurulmuştur.

---

191 Bahaa Joughel, B. No: 2013/7643, K.T.21/1/2016.

11.YASA İLE KURULMUŞ BAĞIMSIZ VE TARAFSIZ BİR MAHKEMEDE YARGILANMA HAKKI

Birey olarak insanın yaşadığı ve içinde bulunduğu toplumda karşı karşıya kaldığı müdahalelerden hem bireyi hem de toplumu koruyacak olan başvurulması gereken merci yargı makamlarıdır. Bu anlamda yargı ve yargılama işlevi, kişileri diğer kişilere karşı korurken aynı zamanda kişileri kamu gücüne karşı da korur. Yargılama safhasında yetkili organlar işbu fonksiyonunu icra ederken adalete ulaşmak istemektedir. Bundan ötürü adalet duygusu ile bağdaşmayan durumların belirmemesi ve mevcudiyete ulaşmaması yargılamanın bir gereğidir. Yargılama görevinin birincil ve asli fonksiyonu adalet denen ulvi değere ulaşmak olup insan yaşamında olmazsa olmaz ve vazgeçilmeyecek olan en önemli değer olan adaleti gerçekleştirmek, yargının topluma karşı gerçekleştirmeyi üstlendiği en nihai edimdir. “Adil yargılanma hakkı”, İnsan Hak ve Hürriyetlerini Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi ile kişilere tanınmış hem uluslararası hem de ulusal bağlamda anayasal bir insan hakkıdır.¹⁹²

Yargı makamları tarafından, başta yürütme organı ile davanın taraflarının ya da ekonomik ve sosyal grupların herhangi bir baskısı altında kalmaksızın, yasal metinler çerçevesinde özgürce yargılama yapılması ve bu meyanda karara varılması, mahkemelerin bağımsızlığını ifade eder. Mahkemelerin bağımsız olması, herhangi bir kişi, kurum, makam veya organdan emir almaksızın yargılama sürecinin yürütülmesini sağlar. Şüphelilerin veyahut sanıkların hukuksal manada ve yasal çerçevede durumlarını belirleyecek olan yargılama makamlarının, adil bir yargılama yapabilmeleri için yasal, bağımlı olmayan ve yansız olmaları mecburidir. Bu doğrultuda insan haklarını içeren enternasyonal antlaşmalar kişileri yargılayacak olan mercilerin yasal, bağımlı olmayan ve yansız olmaları gerektiğini vurgulamıştır.¹⁹³

Adil bir yargılamanın gerçekleşebilmesi için müdafaa hakkı büyük bir ehemmiyet taşımaktadır. Ceza muhakemesi yalnızca iddialar ile yürütülmemekte, aynı zamanda iddia makamının ithamlarına karşı meydana gelen müdafaa ile beraber hükme ulaşılmaktadır. Suç şüphesi altında bulunan bireyin isnada mevzu eylemin faili olup olmadığının tespiti,

---

192 Turan, H. (2004), s.s. 55-62.

193 Toksarı, K. (2010), Türk Hukukunda Şüpheli ve Sanık Hakları, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. s.7.

ayrıca faile fiilin ağırlığı ile orantılı bir ceza verilebilmesi, ona en geniş anlamda müdafaa hakkının sağlanması ile mümkündür. Savunma hakkı, “adil yargılanma hakkı” kapsamında ulusal ve uluslararası düzeyde koruma altına alınmıştır. Savunma hakkı ve savunma hakkının temelini oluşturan ilkelere ilişkin düzenlemeler AİHS, T.C Anayasası ve CMK’da vücut bulmaktadır.¹⁹⁴

11.1. Tabi Hâkim İlkesi

Tabi hâkim ilkesi; bireylerin bir suçu işlemeden veya hukuki sonuçları olan bir işlemi gerçekleştirmeden önce hangi mahkeme önünde yargılanacaklarını belirten, bu yargılama makamında görev alacak kişilerin bağımsız ve tarafsız olmasını güvence altına alan ve bu sayede yürütmenin yargıya müdahale edebilmesinin önüne geçerek yargıya olan güveni sağlayan temel ilkelere aittir. Bu ilkenin bir sonucu da bireye ve somut olaya göre farklılık gösteren yargı yerinin ve mercilerinin oluşturulmasını önlemek olduğundan, Anayasanın 17. ve 19. maddelerinde düzenlenen kişi dokunulmazlığı ve güvenliği ilkelerinin tesisine de hizmet eder.¹⁹⁵

Anayasa Mahkemesi ve İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi’nin içtihatları incelendiğinde, “adil yargılanma hakkı”na konu olabilecek birçok hususun olduğu görülmektedir. Yargılamanın bir bütünü dikkate alınarak bir ihlal olup olmadığı değerlendirilirken bu hak bakımından, yürütülen yargılamanın devlet tüzel kişiliğini oluşturan yasama, yürütme ve yargı erkleri tarafından korunması gerektiği gibi, çevresel müdahalelere karşı da hak ayrıca korunmalıdır. Adliyeye karşı suçlardan olan iftira ve yalan tanıklık suçlarına konu olan eylemler, “adil yargılanma hakkı”nı etkileyebilen çevresel müdahalelere örnek olarak verilebilir. Elbette teknolojik gelişmeler nedeniyle de yeni olarak nitelendirilebilecek birtakım eylemler de bu hakkın ihlal edildiği sonucunu doğurabilir. Örneğin medya ve televizyon alanlarında meydana gelen gelişmeler ile bunların halkın büyük bir çoğunluğuna ulaşabiliyor olması durumu ile bu yayınlarda mahkemelerde gerçekleştirilen yargılamaların konu olabildiği de değerlendirildiğinde, mahkemelerin

---

194 Kaplan, Y. (2020), Ceza Muhakemesinde Savunma Hakkı ve Savunma Hakkının Sınırlandırılmasına Bağlı Hukuki Sonuçlar, Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. s.75.

195 Tanrıver, S. (2013), “Tabiî Hâkim İlkesi ve Medenî Yargı”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, s.104, s.s. 11-35.

etkilenebileceği gözetilerek, bireylerin “adil yargılanma hakkı”nın medyaya karşı korunması da söz konusu olabilecektir. Bu çerçevede “adil yargılanma hakkı”nı koruyan düzenlemelere işaret etmek gerekirse, TCK’nın 288. maddesinde düzenlenen adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs suçuna yer verilebilir. TCK m.288; “adil yargılanma hakkı”nı medyadan ve diğer benzeri çevresel etkilerden korumayı hedeflemektedir. Adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs suçunun oluşabilmesi için, doğrudan kast ile işlenmesi ayrıca suça ilişkin özel amaç gerekmektedir. İlgili maddede amaç unsuru; “hukuka aykırı bir karar vermesi veya bir işlem tesis etmesi ya da gerçeğe aykırı beyanda bulunması için” ve “yargı görevi yapanı, bilirkişiyi veya tanığı hukuka aykırı olarak etkilemek amacıyla” şeklinde ifade edilmektedir.¹⁹⁶ Bu itibarla, adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs suçundan söz edebilmek için; failin sözlü veya yazılı beyanda bulunarak yargı görevi yapanı, bilirkişiyi veya tanığı etkileme amacıyla hareket etmesi gerekir. Bunun yanı sıra, failin hukuka aykırı bir karar vermesi veya işlem tesis etmesi yahut gerçeğe aykırı beyanda bulunması amacının da olması gerekir. Bu sebeptendir ki, ilgili suçun taksirle veya olası kastla işlenmesi mümkün değildir.¹⁹⁷

Dolayısıyla tabi hâkim ilkesi doğrultusunda, adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs suçu hem yargılama makamlarını korumak noktasında etkin bir yasal düzenleme iken hemde bağımsız ve tarafsızlık noktasında yargı görevlilerine güvence olarak yer almaktadır.

11.2. Bireysel Başvuru Kararları

Mevlüt Tuncer Akça başvurusunda, “Başvurucu ile aynı işyerinde çalışan ve aynı durumda olan M.M.G. tarafından açılan davada temyiz incelemesini yapan Yargıtay 9. Hukuk Dairesinin, Yargıtay 22. Hukuk Dairesinin değerlendirmesinin tamamen aksi yönde bir kanaatle işverenin feshinin haksız olduğunu ve çalışan davacının işçilik alacağı davasının kabul edilmesi, işverenin cezai şarta bağlı alacağının reddedilmesi gerektiğini belirterek kararı bozduğu ve neticede M.M.G.nin davasının farklı sonuçlandığı anlaşılmıştır. Anayasa Mahkemesinin somut davadaki kanıtları değerlendirme ve hukuk kurallarını yorumlama gibi bir görevi yoktur. Ancak mahkemelerin yargılama sırasında

---

196 Yalvaç, G. Ceza ve Yargılama Hukukuna İlişkin Temel Kanunlar, s.349.

197 Kurt, M. (2015), Türk Ceza Hukukunda Adil Yargılamayı Etkilemeye Teşebbüs Suçu, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Doktora Tezi, s.s. 7-32.

tarafarca ileri sürülen argümanların gerçekliğinin tespitine yönelik gerekli ve etkili incelemeleri yapması, elde edilen deliller çerçevesinde ilgili ve yeterli bir gerekçeyle değerlendirme yaparak ulaştığı sonucun makul ve öngörülebilir sınırlar içinde olması adil yargılanma hakkının bir gereğidir. Ancak aynı maddi vakadan kaynaklanan ve farklı mahkemelerce görülen davalarda birbirinin aksi yönünde kararlar verilmesinin engellenmesi için yargısal sistem içinde çeşitli mekanizmaların geliştirilmesi, mahkemelerin de yargısal süreçte bu yönde dile getirilen itirazları dikkate alarak kararlarında neden farklı sonuca ulaştıkları ile ilgili ayrıntılı ve ikna edici değerlendirme yapmaları gerektiği açıktır. Aksi takdirde birbirine tamamen zıt olarak verilen kararlar hukuki belirsizlik oluşturabileceği gibi bireyler nezdinde yargısal sisteme olan güveni sarsabilecektir. Başvurucunun başvuru konusu davanın yargılaması sırasında Yargıtay 9. Hukuk Dairesinin söz konusu esasa ilişkin bozma kararını Yargıtay 22. Hukuk Dairesine sunarak itirazlarını dile getirdiği anlaşılmaktadır. Bu kapsamda ileri sürülen itirazın davanın sonucunu etkileyecek nitelikte ve Yargıtay 22. Hukuk Dairesince dikkate alınarak değerlendirilmesi gereken bir itiraz olduğu açıktır. Başvurucunun kendisi ile aynı durumda olan ve aynı işyerinde çalışan işçinin açtığı davada aynı maddi vakaya ilişkin tamamen aksi yönde değerlendirmede bulunan Yargıtay 9. Hukuk Dairesinin bozma kararı çerçevesinde dile getirdiği itirazı ile ilgili olarak Yargıtay 22. Hukuk Dairesi kararında herhangi bir açıklamada bulunulmamıştır. Dolayısıyla davanın sonucunu değiştirebilecek nitelikte olan söz konusu itirazlara karşı hangi şekilde sonuca ulaşıldığının başvuru ve üçüncü kişiler tarafından objektif olarak anlaşılmasına imkân verecek düzeyde ilgili, makul ve yeterli bir gerekçe ile açıklanmadığı anlaşılmıştır. Bu sebeple hukuk sisteminde farklı kararlar verilmesi sonucunu doğuran somut davadaki uygulama nedeniyle yargılamanın hakkaniyetinin zedelendiği sonucuna varılmıştır. Açıklanan gerekçelerle başvuru Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan hakkaniyete uygun yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.”¹⁹⁸ şeklindeki gerekçeyle karar verilmiştir.

Aysel Özdemir ve diğerleri başvurusunda, “Başvurucular, kamu personeli olduklarını ileri sürerek 4/7/1956 tarihli ve 6772 sayılı Devlet ve Ona Bağlı Müesseselerde Çalışan İşçilere İlave Tediye Yapılması Hakkında Kanun uyarınca her bir yıllık çalışma süresi

---

198 Mevlüt Tuncer Akca, B. No: 2017/4904, K.T. 10/3/2021.

içinde ödenmesi gereken iki aylık tutarındaki ilave tediye alacağına ödenmesi amacıyla Vakıf aleyhine ayrı ayrı dava açmışlardır. Sुरुç Asliye Hukuk Mahkemesi (Mahkeme), iş mahkemesi sıfatıyla yapmış olduğu yargılama sonunda 26/5/2016 tarihli kararlarla başvuruçuların davaların kabulüne karar vermiştir. Gerekçeli kararlarda; davacıların davalı Vakfa bağılı olarak muhtelif tarihlerden itibaren çalışmaya başladıkları, davalı Vakfın kamu kurumu niteliğinde olduğu, 6772 sayılı Kanun kapsamında bulunan kurumlarda çalışanlara her yıl için ilave tediye ödeme yapılacağı açıklanmıştır. Davalı, temyiz yoluna başvurmuştur. Yargıtay 22. Hukuk Dairesinin (Daire) 12/10/2017 tarihli kararlarıyla mahkemenin kararları bozulmuştur. Daire, kararlarında Yargıtay İçtihadı Birleştirme Hukuk Genel Kurulunun 9/6/2017 tarihli kararına göre Vakfın 6772 sayılı Kanun gereğince kamu kurumu niteliğinde olmadığını belirtmiştir. Mahkeme 31/1/2018 tarihli kararlarla bozma kararına uyarak davaları reddetmiştir. Başvuruçular, temyiz yoluna başvurmuştur. Daire 11/7/2018 tarihli kararlarıyla başvuruçuların temyiz taleplerini reddetmiştir. Başvuruçular 5/10/2018 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuştur. Anılan kararda sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı çalışanlarının ilave tediye alacağına hak kazanıp kazanmayacağı hususunda süregelen içtihat farklılığının derinleşmiş ve sürekli bir nitelik kazanmış olduğu, bu durumun davaların somut özelliğinden kaynaklanmadığı, bu durumun ortadan kaldırılmasını sağlayacak içtihadı birleştirme kararı gibi elverişli bir mekanizma işletilmemesi nedenleriyle varılan sonucun başvuruçular için öngörülemez olduğu ve yargılamanın hakkaniyetini zedelediği sonucuna ulaşılmıştır (*Yasemin Bodur*, § 52). Somut başvurunun da aynı hususa ilişkin olması ve *Yasemin Bodur* kararından ayrılmayı gerektiren bir durumun bulunmaması nedeniyle başvuruçuların Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.¹⁹⁹ şeklindeki gerekçeyle karar verilmiştir.

---

199 Aysel Özdemir ve diğeri, B. No: 2018/30946, K.T. 30/9/2020.

12. MAHKEMEYE ERİŞİM HAKKI

Mahkemeye erişim hakkı, medeni hak ve yükümlülüğe ait uyuşmazlığın tarafı olanlar için mahkemede dava açabilme ve dava sonucunda karar verilmesini isteme hakkını; suç isnadı altında olanlar için de haklarında karar verilmesini isteme hakkını ifade eder.²⁰⁰

Mahkemeye erişim hakkı, yargılamanın ön koşulu olarak belirlemektedir. Nitekim Anayasa Mahkemesi'nin, 2012/791 esas sayılı Özkan Şen başvurusunun 07.11.2013 tarihli kararında, “bir uyuşmazlığı, mahkeme önüne taşıyabilmek ve uyuşmazlığın etkili bir şekilde karara bağlanmasını isteyebilmek” olarak tanımlamıştır. Mahkemeye erişim hakkı, “adil yargılama hakkı”nın ayrılmaz bir parçasıdır. Zira yasal mevzuat kapsamında düzenlenmiş olan hakların, uygulanabilir olması bireylerin başvurabileceği yargı mercilerin açık ve ulaşılabilir olmasına bağlıdır. Mahkemeye erişim hakkı, AİHS'nin 6. Maddesinde, açıkça tanımlanmamıştır. AİHS'den farklı olarak Anayasa'nın, “Hak arama hürriyeti” başlıklı 36. Maddesinde, “Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz.”²⁰¹ denilerek, mahkemeye erişim hakkı açıkça belirtilmiştir. Bununla birlikte, 03.10.2001 tarihinde, Anayasa'nın “Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması” başlıklı 40. Maddesine, “Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.” fıkrası ilave edilerek, mahkemeye erişim hakkının, daha etkin ve yol gösterici bir şekilde kullanılması amaçlanmıştır.²⁰²

T.C. Anayasası özelinde bağımsız yargılama makamları önünde davacı veyahut davalı olma hakkı herkese tanınmıştır. Hak arama bağlamında yapılan değerlendirmede bireylere yönelen suç yüklemesi neticesinde yargılama makamı özelinde yapılan yargılama neticesinde nihai karar talebinde bulunmayı gün yüzüne çıkartacaktır. Yargılama makamına başvurma hakkı denetim muhakemesinde görevli yargılama

---

200 Çayan, G. (2016), “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Mahkemeye Erişim Hakkı”, s.s. 235-271.

201 Çayan, G. “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Mahkemeye Erişim Hakkı”. s.s. 235-271.

202 Ekinci, A. (2014), “Anayasa Mahkemesi'nin Bireysel Başvuru Kararlarında Mahkemeye Erişim Hakkı”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy. 18(3), s.s. 821-848.

makamına başvuru hakkını da kapsamaktadır. Bu da üst mercilere başvuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu husus AİHS 13. Maddesinde ulusal çapta yasal mercilere etkin başvuru hakkı olarak düzenleme alanı bulmuştur.²⁰³

Önemle belirtmek gerekir ki, mahkemeye erişim hakkı ile etkili başvuru hakkı birbirine yakın kavramlar olsa da karıştırılmaması gerekir. Etkili başvuru hakkı, AİHS'nin 13'üncü maddesinde belirtilmiş olup AİHS'de tanınan haklar için etkili başvuru yapmayı güvence altına alır. AİHS'de düzenlenmemiş haklar, 13'üncü madde kapsamında etkili başvuru hakkından faydalanamazlar. Dolayısıyla en önemli farklardan biri, etkili başvuru hakkı sadece AİHS'de düzenlenen haklar için güvence sağlarken; “mahkemeye erişim hakkı” hukuk ve ceza davalarına konu olabilecek bütün uyuşmazlıkları kural olarak güvence altına alır. Mahkemeye erişim hakkı ile etkili başvuru hakkı arasındaki bir diğer farklılık ise mahkemeye erişim hakkı bireylerin bağımlı olmayan ve tarafsız bir yargı yerinde haklarını aramalarını güvence altına alırken etkili başvuru hakkı ise “ulusal makamlara” işaret ederek bu yönüyle daha genel ve güvenli bir koruma sağlamaktadır. Etkili başvuru hakkı hususunda başvurulacak makamın mahkeme olması şart değildir.²⁰⁴

Mahkemeye erişim hakkı, aynı zamanda denetim mahkemesine başvurma hakkını da ihtiva eder. Yani bir ceza mahkemesinde kişi hakkında verilen kararın (tutukluluk, adli kontrol vb.) üst mahkeme tarafından tekrar değerlendirilmesini talep etme hakkını da içerir.²⁰⁵ Aynı şekilde “mahkemeye erişim hakkı” yalnızca yargılama makamlarına etkili başvurma mekanizmalarının mevcudiyetiyle yerine getirilebilen bir hak olarak belirmemektedir. Bu duruma ilaveten kesinleşmiş mahkeme kararlarının icrası ile kararların adli ve idari makamlar tarafından yerine getirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla kesinleşmiş ve icra edilebilir bir mahkeme kararının icra edilmemesi veya icra talebinin kabul görmemesi de mahkemeye erişim hakkının ihlali sayılacaktır. Adli ve idari makamlar, bireyleri hakikate ve mevzuata aykırı olacak şekilde yönlendirmede

---

203 Ercan, M. S. (2019), “Kovuşturma Evresinde Sanığın Hakları”, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy. 6(1), s.s. 181-198.

204 Ekinci, A. s.s. 821-848.

205 Ercan, M. S, s.s. 181-198.

bulunmuş, bireyler de bu yönlendirmelere güvenerek mahkemeye başvurmamışsa, bu durumda da mahkemeye erişim hakkı ihlal edilmiş sayılacaktır.²⁰⁶

Mahkemeye erişim hakkı, mutlak bir hak değildir. Bu nedenle hakkın sınırlarının devlet tarafından belirlenmesi zaruridir. Dolayısıyla “mahkemeye erişim hakkı” toplumun ve bireylerin ihtiyaç ve kaynaklarına, teknolojik gelişmelere, yere ve zamana göre değişiklik gösterebilir. Bu doğrultuda yeni düzenlemelere ihtiyaç duyabilir. Mahkemeye erişim hakkına yönelik sınırlamalar, doğrudan veya dolaylı olarak yapılabilir. Örneğin küçüklere, akıl hastalığı veya zayıflığı olanlara, hükümlülere ilişkin sınırlamaların meşru bir amaca yönelik olduğu AİHM tarafından kabul görmektedir. Ancak meşru bir amaca yönelik bu sınırlamalar da hakkın özünü ortadan kaldırmamalı ve ölçülülük ilkesine riayet etmelidir.²⁰⁷

Dava açma ya da kanun yollarına başvuru için kanunda yasal sürelerin düzenlenmesi bireylerin dava açabilme haklarını ortadan kaldıracak nitelikte kısa değil ise mahkemeye erişim hakkı bakımından kabul edilebilir bir sınırlamadır. Nitekim hukukî belirlilik ilkesinin yanında yargı düzeninin, daha istikrarlı ve hızlı bir biçimde yürütülebilmesi için yasal süreler belirlenebilmesi mümkündür. Bu durum mahkemeye erişim hakkının ihlali sayılmayacaktır.²⁰⁸

Bir uyuşmazlığa konu dava idari yargı merciinin görevi kapsamında yer almasına rağmen adli yargı merciine açılabilir. Bu hususla ilgili düzenlemeler ilgili kanunlarda mevcuttur. Mevcut eksikliğin giderimi ile alakalı bildirim ilgili davacıya ilgili yargı merci tarafından yapılmaktadır. Hatalı bir biçimde görevli olmayan yargı merciine açılmış davalar, kanun gereğince belirli bir süre içerisinde belirtilen görevli yargı merciine açılmalıdır. Nitekim örneğin adli yargı merciinde açılan idari yargı uyuşmazlığı görevsizlik kararından itibaren 30 günlük süre içerisinde idari yargı merciinde tekraren açılmalıdır. Böylece mevcut eksiklik giderilerek görevli yargı merci tarafından uyuşmazlık konusunda değerlendirme yapılacaktır. Ancak eksiklik talebi görevsiz yargı

---

206 Çayan, G. (2016), “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Mahkemeye Erişim Hakkı”, s.s. 235-271.

207 Çelik, Ö.(2020). “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Türk Hukukunda Medeni Hak ve Yükümlülüklerle İlişkin Davalarda Ücretsiz Avukat Yardımından Faydalanma Hakkı”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy. 24(1), s.s. 285-327.

208 Ekinci, A. s.s. 821-848.

merci tarafından görevli yargı merciine yani örneğin adli yargı merci tarafından idari yargı merciine gönderilmesi talebi olarak gerçekleştirilebileceği gibi bizatihi bireyler tarafından doğrudan görevli merciye de yapılabilmektedir.²⁰⁹

Yargı mercilerinin incelediği dava dosyasını, görevsizlik veya yetkisizlik nedeniyle reddetmesi “mahkemeye erişim hakkı”yla ilişkilidir. Davayı görevsizlik veya yetkisizlik sebebiyle reddeden mahkemenin, dosyayı açıkça görevsiz veya yetkisiz olan başka bir mahkemeye göndermesi erişim hakkını ihlal edeceği gibi bu durum aynı zamanda “makul sürede yargılanma hakkı”nın ihlaline de yol açacaktır. Bireylerin mahkeme masraflarını karşılayamayacak durumda olmaları, mahkemeye erişim hakkı bakımından engel teşkil edebilir. Bu nedenle AİHS’ne taraf devletler bu engel halini ortadan kaldırmakla yükümlü olduğundan konuya ilişkin gerekli tedbirleri almaları gerekmektedir. Dolayısıyla bireylerin mahkeme masraflarından muaf tutulması ya da adli yardım faaliyetlerinden yararlandırılması “mahkemeye erişim hakkı”nın pratikte uygulanabilmesi için hayati öneme haizdir. Ancak buradan her davanın muafiyet ve adli yardım kapsamına alınması gerektiği gibi bir anlam çıkarılmamalıdır. Nitekim yargılamadaki başarı oranına göre kazanılan veya kaybedilen değer oranında lehine veya aleyhine mahkeme masraflarının tarafların birinin üzerine bırakılmasına ilişkin düzenlemeler, “mahkemeye erişim hakkı”na müdahale olarak yorumlanabilecekse de ciddi olmayan, afaki, abartılı taleplerin önüne geçilebilmesi için orantılı müdahaleler “mahkemeye erişim hakkı” için meşru görülebilir. Hakkın özüne müdahale etmeyecek şekilde, mahkeme masrafları ile bireylerin iddiasını ispat etme veya savunmada bulunma menfaatleri arasında denge kurulmalıdır. Dava masraflarının ciddi seviyelerde olduğu ve adli yardım imkânının kullanılmadığı durumlarda, “mahkemeye erişim hakkı”nın ihlal edilmiş olduğunun kabulü gerekecektir.²¹⁰

Yargılama sonunda nihai sonuca göre taraflara avukatlık ücreti ödeme yükümlülüğü öngörülmesi de bu kapsamda “mahkemeye erişim hakkı”na yönelik bir sınırlandırma oluşturabilir. Bu sınırlandırma ancak kamu yararı ile birey hakkı arasında makul bir denge sağlanmış olması halinde meşru olabilecektir. Zira bir hukuki uyumsuzluğu mahkeme önüne taşımayı düşünen bireylerin, sırf davasının reddedilmesi ihtimaline binaen karşı

---

209 Yeniay, L, s.s.161-189.

210 Ekinci, A. s.s. 821-848.

tarafa ödeyeceği avukatlık ücreti sebebiyle dava yoluna başvurmadığı görülmektedir. Bu durum somut olayın koşullarına göre “mahkemeye erişim hakkı”nın ihlaline sebep olabilir. Dolayısıyla her somut olay özelinde, avukatlık ücretinin uygunluğu ve orantınlılığı, “mahkemeye erişim hakkı”nın asgari sınırını oluşturacaktır.²¹¹

İnta Mühendislik Mimarlık İnş. San. ve Tic. Ltd. Şti. başvurusunda “Başvurucu, Mahkemenin gerekçeli kararında belirtilen temyiz süresi içinde Yargıtaya başvurduğunu ancak Dairenin gerekçeli kararda gösterilen süre yerine kanunda öngörülen temyiz süresini dikkate alarak temyiz istemini reddettiğini, bu suretle temyiz hakkının elinden alındığını belirtmiştir. Somut olayda başvuru, Mahkemece gerek kısa kararda gerekse gerekçeli kararda gösterilen on beş günlük süreye uyarak temyiz talebinde bulunmuş ancak Yargıtay sürenin on beş gün değil de on gün olduğu gerekçesiyle başvuru temyiz istemini reddetmiştir. Oysa mahkemelerin kanun yolunu ve süresini ilgili kanun ve içtihatlarla uygun olarak taraflara doğru gösterme yükümlülüğü altında olduğu dikkate alındığında başvuru ilk derece mahkemesi kararında gösterilen süreyi esas almasının makul görülmesi gerekmektedir. Anayasa Mahkemesinin önceki başvurulara ortaya koyduğu, yukarıda özetlenen ilkeler dikkate alındığında kanun yolu sürelerinin sade olduğunun söylenemeyeceği bir sistemde ilk derece mahkemesince gösterilen temyiz süresine, hukuki güvenlik ilkesine uygun şekilde güvenerek hareket eden başvuru temyiz talebinin süreden reddedilmesiyle haksız yere yüklenen külfetin ölçülü olmadığı ve başvuru mahkemeye erişim hakkını ihlal ettiği sonucuna varılmıştır. Açıklanan gerekçelerle başvuru Anayasa’nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamındaki mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.”²¹² gerekçesiyle hüküm kurulmuştur.

R.Ç.B başvurusunda “başvurucunun fesih bildiriminden iş sözleşmesinin feshedildiği 15/8/2016 tarihinde haberdar olduğu tespit edildiğinden bir aylık dava açma süresinin bu tarihten itibaren başlatılması gerektiği konusunda ihtilaf bulunmamaktadır. Başvuru bir aylık hak düşürücü sürenin son günü olan 15/9/2016 tarihinin resmî tatil olan Kurban Bayramı'nın son gününe rastlaması sebebiyle tatili takip eden ilk iş günü olan 16/9/2016

---

211 Çayan, G. (2016), “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Mahkemeye Erişim Hakkı”, s.s. 235-271.

212 İnta Mühendislik Mimarlık İnş. San. ve Tic. Ltd. Şti., B. No: 2017/34763, K.T. 11/2/2021.

tarihinde dava açmıştır. Dairenin, dava açma süresini hesaplarken hak düşürücü sürenin son günü olan 15/9/2016 tarihini iş günü olarak tespit ve kabul ettiği anlaşılmaktadır. Dairenin söz konusu kabulünün sürenin son gününün resmî tatil gününe rastlaması hâlinde, sürenin tatili takip eden ilk iş günü çalışma saati sonunda biteceğini belirten düzenlemeye açıkça aykırı olduğu görülmektedir. Bu durumda Dairenin temyiz başvurusunu incelemeksizin reddetmesinin kanuni dayanağının bulunmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Başvurucunun Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamındaki mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.”²¹³ gerekçesiyle hüküm kurulmuştur.

Kasım İlimoğlu başvurusunda, “Başvuru konusu olayda dava konusu işlem, soruşturma evrakının verilmesi talebinin Genel Sekreterlik tarafından reddine ilişkin bir tasarruftur. Genel Sekreterlik makamı tarafından talebin reddine dair işlem başvurucuya bildirilirken işleme karşı idari yargı yoluna başvurabileceği dahi ifade edilmiştir. Bu süreçte başvurucunun evrak talebine dair karar organları olan Genel Kurul veya daireler tarafından bir karar alınmadığı görülmektedir. Ancak Mahkeme, ortada Kurul tarafından alınmış bir karar bulunmamasına ve Genel Sekreterlik tarafından yapılan idari işlemlerin yargı denetimine kapalı olduğunu belirleyen açık bir kanun hükmü bulunmamasına karşın davayı incelenmeksizin reddetmiştir. Bu bağlamda mahkemenin verdiği incelenmeksizin ret kararı ile mahkemeye erişim hakkına yaptığı müdahalenin kanunilik unsurunu taşımadığı sonucuna ulaşılmıştır. Açıklanan gerekçelerle başvurucunun Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamındaki mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.”²¹⁴ gerekçesiyle hüküm kurulmuştur.

Aydın Öztürk başvurusunda “Bodrum 3. Asliye Ceza Mahkemesinin 13/12/2017 tarihli kararı, başvurucunun yüzüne karşı fakat müdafinin yokluğunda verilmiştir. Mahkemece yedi günlük istinaf kanun yoluna başvuru süresinin kararın başvurucuya tefhiminden, başvuru müdafine ise tebliğinden itibaren başlayacağı belirtilmiştir. Gerekçeli karar başvuru müdafine 7/2/2018 tarihinde tebliğ edilmiştir. Anılan karara karşı başvuru müdafii 8/2/2018 tarihinde sunduğu dilekçeyle istinaf talebinde bulunmuştur. Daire,

---

213 R.Ç. B. No: 2018/6238, K.T.25/2/2021.

214 Kasım İlimoğlu (3), B. No: 2018/17191, K.T. 24/2/2021.

kararın başvuruca tefhim edildiği tarihi esas alarak istinaf istemini süresinde yapılmadığı gerekçesiyle reddetmiştir. Başvurucu müdafinin anılan karara itirazı, İzmir Bölge Adliye Mahkemesi 3. Ceza Dairesince başvuru ve müdafii yönünden istinaf kanun yoluna başvuru süresinin tefhimden itibaren başladığı, bu bağlamda Daire kararının yerinde olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir. Başvurucu müdafinin yokluğunda, hazır olan başvuruca yüzüne karşı verilen hükümde başvuruca olacak kanun yoluna ilişkin bildirimde sürenin başlangıcının "*başvurucu yönünden tefhim*", "*başvurucu müdafii yönünden tebliğ*" şeklinde gösterilmesi suretiyle sürenin *tefhimden* mi yoksa *tebliğden* itibaren mi başlayacağı konusunda belirsizlik oluştuğu açıktır. Başvuruca istinaf kanun yoluna başvuru süresinin kararın müdafine tebliğinden itibaren işlemeye başlayacağına güvenerek kanun yoluna müracaat etmesinin - mahkemelerin kanun yollarını ve sürelerini taraflara doğru gösterme yükümlülüğü bulunduğu da dikkate alındığında- makul görülmesi gerekmektedir. Bu durumda yargı organlarının somut olayın koşullarında istinaf kanun yoluna başvurma süresinin tefhimden itibaren başlaması gerektiğine ilişkin yorumlarının başvuruca üzerinde ağır bir yüke sebep olduğu, dolayısıyla müdahalenin ölçülü olmadığı ve istinaf isteminin süre yönünden reddedilmesi nedeniyle mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır. Açıklanan gerekçelerle Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamında mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir."²¹⁵ gerekçesiyle hüküm kurulmuştur.

---

215 Aydın Öztürk, B. No: 2018/34309, K.T. 27/1/2021.

13. CEZA HUKUKUNDA ALENİ YARGILANMA İLKESİ

Aleniyet kavramı, halk arasında gizlilik kelimesinin zıttı olarak kullanılan bir tabirdir. Türk Ceza Kanunu ve diğer kanunlarda ise aleniyet kavramı “Herkesin vakıf olabileceği bir şekilde” “kamuya açık olarak” anlamında kullanılmaktadır.²¹⁶

Aleniyet ilkesi yargılamanın tüm aşamalarında, duruşmaların açık bir şekilde görülmesini, davanın tarafları haricinde basın dâhil üçüncü kişilerin duruşmalarda bulunabilme imkânına sahip olmasını ifade eder. Bu nedenle aleniyet ilkesinin hayata geçebilmesi için ilk derece, istinaf ve temyiz mahkemelerinin duruşma tarihi ve yerini, önceki bir zaman diliminde açıklaması ve süjelerin duruşmalara katılabilmesi için mahkeme salonunda gerekli düzeni oluşturmaları gerekmektedir.²¹⁷

Aleniyet ilkesi, Anayasa’nın 36. Maddesi ve AİHS 6. Maddesinde tanımlanan “adil yargılanma hakkı”nın bir yansıması olup Anayasa’nın 141. Maddesi’nde, “Mahkemelerdeki duruşmalar herkese açıktır, duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına ancak genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilebilir” şeklindeki madde ile anayasada yerini almıştır.²¹⁸ Yine Hukuk Muhakemeleri Kanununun 28. maddesi “Duruşmalar ve kararların bildirilmesi alenidir.”, Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 182. maddesi “Duruşma herkese açıktır.” ve İdari Yargılama Usul Kanunu’nun 18. maddesi “Duruşmalar açık olarak yapılır.” düzenlemeleriyle aleniyet ilkesi, ulusal mevzuatlarda açık olarak belirtilmiş ve güvence altına alınmıştır. Aleni yargılanma ilkesinin amacı, madde gerekçesinde belirtildiği üzere yargılamanın şeffaf bir şekilde ilerlemesini ve adli makamların iç işleyişinde ortaya çıkabilecek hukuka aykırı ve keyfi uygulamaların önüne geçilmesini sağlamaktır. Bununla birlikte yargılama sürecinin aleni olması, yargılama sonunda verilen kararın meşruiyetini sağladığı gibi kamunun duruşmalara katılarak yargılama sürecine şahitlik

---

216 Gülseren, F. (2014), “Ceza Hukukunda Aleniyet Kavramı”, *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, sy. 5(1), s.s.32-59.

217 Çağlayan, İ. (2010), Temel Bir İnsan Hakkı Olarak Adil Yargılanma Hakkı, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, s.s. 77-81.

218 Gülseren, F. s.s. 32-59.

etmesi neticesinde mahkeme tarafından verilen karara ilişkin saygı ve güven de ihdas etmektedir.²¹⁹

Doktrinde “aleniye ilkesi”ne ilişkin ikili bir ayırma gidilmektedir. Bunlardan ilki doğrudan aleniye ilkesidir. Doğrudan aleniye yukarıda belirtilen yasal mevzuat hükümleri uyarınca, bireylerin yargılamanın her safhasına, herhangi bir kısıtlamaya tabi olmaksızın katılabilmelerini ve yargılamayı izleyebilmelerini ifade eder. İkincisi ise dolaylı aleniye ilkesidir. Dolaylı aleniye ise, bireylerin bizzat yargılamayı izlemeksizin, görsel ve işitsel araçlar vasıtasıyla yargılama hakkında bilgi sahibi olmasını ifade eder. Bu aleniye türü, “adil yargılanma hakkı”nın bir parçası olarak kabul edilmediğinden, yapılan duruşmaların, televizyon, gazete, radyo gibi basın araçlarıyla geniş kitlelere duyurulması mümkün değildir. Nitekim Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 183. Maddesinde, “adliye binası içerisinde ve duruşma başladıktan sonra duruşma salonunda her türlü sesli veya görüntülü kayıt veya nakil olanağı sağlayan aletler kullanılamaz. Bu hüküm, adliye binası içerisinde ve dışındaki diğer adli işlemlerin icrasında da uygulanır.” şeklindeki düzenleme ile olası kayıt ve yayım eylemlerinin önüne geçilmiştir.²²⁰

Aleniye ilkesinin beraberinde getirdiği bir diğer durum ise, Ceza yargılamalarında sanığın, ilk derece mahkemelerinde, duruşmalı olarak yargılanmasıdır. Ancak istinaf ve temyiz aşamalarında, duruşma açılması zorunluluğu daha esnek olarak ele alınmaktadır. Şöyle ki; istinaf ve temyiz incelemesinde, hukukilik denetimi yapılıyor ise duruşma açılmaksızın yargılama yapılması AİHM içtihatlarına aykırılık teşkil etmemekte ise de, hukukilik denetimi yanında maddi vaka denetimi de yapılıyor ise duruşma açılmaksızın yargılama yapılması AİHS 6. Madde kapsamında “adil yargılanma hakkı”nın ihlali sonucunu doğuracaktır.²²¹

Aleniye ilkesinin, hukuken bir diğer görünümü ise aleni olarak gerçekleştirilen yargılama sonucunda verilen hükmün de aleni ortamda tefhim edilmesi, kamuya açıklanmasıdır. Bu durumda aleniye kavramı, dinamik ve statik aleniye olarak ikiye ayrılmaktadır. Dinamik aleniye kavramı, aleniye ilkesinin ilk görünümü duruşmaların açık bir şekilde yapılmasını ifade ederken, statik aleniye ise kararların aleni ortamda

---

219 Çağlayan, İ. s.s.77-81.

220 Gülseren, F.s.s. 32-59.

221 Yetim, S. (2014), “Yargı Kararlarına Erişim Hakkı”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, sy. 4, s.s.47-92.

açıklanmasını ifade eder.²²² Dolayısıyla kararların aleni ortamda açıklanması ve yayımlanması içtihat oluşumlarına katkı sağladığı gibi bireylerin yargıya olan güveninin artmasına ve “yargı kararlarına erişim hakkı”nın, tezahür etmesinde önemli ölçüde katkı sağlar.²²³

Aleniyet ilkesi, her ne kadar yasal düzenlemeler ile güvence altına alınmış ise de bu ilkenin nasıl sınırlandırılacağı ayrıca ve açıkça düzenlenmiş olup bu sınırlamaların dar yorumlanması gerekmektedir. Anayasa’nın 141’inci maddesine göre, “duruşmaların bir kısmının veya tamamının gizli yapılmasına ancak genel ahlâkın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hâllerde karar verilebilir; çocukların yargılanmasında ise özel hükümler konulabilir.”²²⁴

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun, 28/2 Maddesi’nde “Duruşmaların bir kısmının veya tamamının gizli olarak yapılmasına ancak genel ahlâkın veya kamu güvenliğinin yahut yargılama ile ilgili kişilerin korunmaya değer üstün bir menfaatinin kesin olarak gerekli kıldığı hâllerde, ilgilinin talebi üzerine yahut resen mahkemece karar verilebilir.” şeklindeki düzenleme ile Anayasa’da belirtilen esaslara uygun şekilde aleniyet ilkesine yer verilmiştir.²²⁵

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 182. maddesinde “Genel ahlâkın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hâllerde, duruşmanın bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına mahkemece karar verilebilir.” ve 185. maddesinde “Sanık, onsekiz yaşını doldurmamış ise duruşma kapalı yapılır; hüküm de kapalı duruşmada açıklanır.”²²⁶ şeklinde düzenlemelere yer verilerek aleniyet ilkesinin sınırları belirlenmiştir. Mahkemeler, re ‘sen veya talep üzerine, duruşmanın kapalı olarak yapılmasına karar vermesi halinde bu durumun gerekçelerine de kararında yer vermesi gerekmektedir (HMK28/3, CMK 186). Duruşmaların aleniyetine ilişkin istisnalar, hükmün açıklanması (statik aleniyet) açısından uygulama alanı bulmaz. Çünkü duruşmaların kapalı yapılmasına sebep olan olgular, hükmün tefhiminin de kapalı şekilde yapılmasını

---

222 Gülseren, F. s.s.32-59.

223 Yetim, S. s.s. 47-92.

224 Yalvaç, G. Ceza ve Yargılama Hukukuna İlişkin Temel Kanunlar, s.70.

225 Yalvaç, G. (2019), Hukuk ve Yargılama Hukukuna İlişkin Temel Kanunlar, s.527.

226 Yalvaç, G. Ceza ve Yargılama Hukukuna İlişkin Temel Kanunlar, s.s.513-514

gerektirmez. Dolayısıyla duruşmalar kapalı yapılmasına rağmen, hükmün tefhiminde aleniyetin sağlanması gerekmektedir. Hükmün tefhimindeki bu aleniyet, yalnızca yargılama süjesinin çocuk olması gibi oldukça istisnai hallerde ve CMK 186 da düzenlendiği gibi yasal düzenleme ile kaldırılmalıdır.²²⁷ Ayrıca, ceza yargılamasında şüpheli veya sanığın en önemli hukuki güvencelerinden biri olan “alenî yargılanma ilkesi”, AİHM kararlarında mutlak bir hak veya ilke olarak gözetilmemiştir.²²⁸ İstisnai olarak yukarıda belirtildiği üzere; kamu düzeni, milli güvenlik, genel ahlak, küçüğün veya tarafların korunması amacıyla bazı özel durumlarda, duruşmaların tamamı veya bir kısmı kamuya ve basına kapalı olarak görülebilir.²²⁹ Şüpheli veya sanık da kamu yararına aykırılık teşkil etmeyecek şekilde, baskı ve tesir altında bulunmayan, hür irade beyanıyla, davasının aleni olarak sürdürülmesini isteme hakkından feragat edebilir.²³⁰

---

227 Konca, N. K. (2018), “Medeni Usul Hukukunda Aleniyet İlkesinin Sınırlandırılması”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy. 4(2), s.s. 65-96.

228 Dirim, V. (2015), “Ceza Yargılamasında Adil Yargılama İlkesi (Dava Süresi–Aleniyet–Şüpheli ve Sanık Hakları)”, *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, sy. 3(2), s.s.287-336.

229 Çağlayan, İ, s.s. 77-81.

230 Dirim, V. s.s. 161-180.

14. MASUMİYET KARİNESİ

14.1. Masumiyet Karinesi Kavramı

Masumiyet karinesi kavramı, doktrinde oldukça tartışma yaratan bir kavramdır. Özellikle, bireylerin suçluluğu kanıtlanana kadar masum sayılması ya da bu döneme kadar suçlu sayılmayacağı konusunda kavram karmaşası yaşanmaktadır. Nitekim 1982 Anayasası'nda masumiyet karinesine ilişkin,"suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz." ibaresi yer almaktayken AİHS'de , "bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır." şeklinde yer almıştır. Buradan da Anayasa'nın, suçlu sayılmama kriterini, AİHS'in masum sayılma kriterini esas aldığımızı söyleyebiliriz. Anayasa'nın, masumiyet karinesini açıklarken "suçlu sayılmama" kavramına yer vermesi nedeniyle doktrinde ve ceza muhakemesi ilkesinin ifade edilmişinde suçlu sayılmama kavramı daha çok tercih edilmektedir. Masumiyet karinesi, kişiye suç ithamında bulunulması ile zuhur eder ve yargılama neticelense dahi isnat edilen suça ilişkin hükmün kesinleşmesine dek devam eder. Masumiyet karinesinin başlangıcını tetikleyen suç isnadının yetkili makamlarca kişiye aktarılması gerekmekte olup yukarıda da belirttiğimiz üzere masumiyet karinesinin başlangıcında suç isnadına ilişkin ceza davasının açılması zaruri değildir. Bu nedenle masumiyet karinesi evrelerinin, suç ithamında bulunulmasıyla daha yargılama aşamasına geçilmeden soruşturma aşamasında başladığını yargılama devam ederken ve hatta yargılama bittikten sonra hüküm kesinleşinceye dek devam ettiğini özet olarak belirtebiliriz. Masumiyet karinesinin yalnızca yargı organları önünde geçerli olacağını söylemek, karinenin yer bakımından kapsamını belirtirken doğru olmayacaktır. Dolayısıyla masumiyet karinesi yalnızca yargı makamlarınca değil tüm resmi makamlarca dikkate alınmalıdır. Aynı zamanda tüm kamu personelleri masumiyet karinesi ile bağlı olup soruşturma evresinde kolluk veya cumhuriyet savcısının, işbu karineye aykırı eylem ve işlemleri "adil yargılanma hakkı"nın ihlali sonucunu doğuracaktır. Ayrıca masumiyet karinesi, yalnızca ceza soruşturmalarında geçerli olan bir kavram olmayıp aynı zamanda hukuki, idari ve disiplin soruşturmalarında da geçerli bir kavram ve haktır. Kesinleşmiş mahkûmiyet hükmüne ilişkin yeniden yargılama prosedürünün işletilmesi halinde, yeniden yargılama incelemesinde kişi hakkında "sanık" yerine "hükümlü" denilmesi de masumiyet karinesi açısından tartışma yaratmaktadır. CMK 323. Maddesinde, "Mahkeme, yargılamanın

yenilenmesi istemini yerinde bulursa delillerin toplanması için bir naip hâkimi veya istinabe olunan mahkemeyi görevlendirebileceği gibi; kendisi de bu hususları yerine getirebilir. Yeniden yapılacak duruşma sonucunda mahkeme, önceki hükmü onaylar veya hükmün iptali ile dava hakkında yeniden hüküm verir.” şeklinde düzenlemeye yer verilmiştir. Maddeden çıkan sonuç yeniden yargılama sonucunda önceki verilen hüküm ya onaylanacak ya da iptal edilecektir. Onay veya iptal aşamasına kadar bu hüküm varlığını sürdürdüğünden kişi de bu aşamaya kadar “hükümlü” sıfatını korumaktadır. Böylece kişi hakkında, yeniden yargılama sonuçlanıncaya kadar hükümlü sıfatının devam etmesi, masumiyet karinesi açısından pek isabetli olmamıştır.²³¹

Terim sorununun bir başka boyutu ise masumiyet karinesinin, bir karine teşkil edip etmediğidir. Nitekim karine kavramı, gerçek olduğu kabul edilen bir olaydan hareketle başka bir olayın varlığına ilişkin sonuç çıkarma faaliyetidir. Suçsuzluk karinesi ise tam olarak bu tanıma karşılammakta olup temelini kişinin suçsuz olduğu varsayımına ilişkin görüşten almaktadır. Masumiyet karinesinin temelinde, devlet makamları nezdinde insanca işlem görmesi hakkı bulunmaktadır. Masumiyet karinesi, kişinin suçluluğunun ispatı evvelinde, suçlu muamelesi görmemesi hakkını güvence altına almıştır. Doktrinde, “Üzülmez”, masumiyet karinesinin önemine dikkat çekerek, karinenin dokunulamayacak çekirdek haklardan olduğunu belirtmiştir.²³² Anayasada da düzenlenen masumiyet karinesi, hukuk devleti ilkesinin hayata geçebilmesi için zaruridir. Ayrıca masumiyet karinesi, AİHS’nin aksine, Anayasa’nın çekirdek hakları arasında sayılmış olup AİHS’ne nazaran daha çok güvence altına alınan bir haktır.²³³

Soruşturma aşamasında, gerçek dışı haberler yapılarak kişilerin lekelenmeme hakkı ihlal edilmesi mevzu bahis olabilmektedir. Basının ya da sosyal medya gibi kitle iletişim araçlarının infial yaratan tarafgir yayın ve paylaşımlarıyla yargılama makamlarının ve görevli yargı mensuplarının etki altına alınarak kişinin masumiyet karinesi zedelenebilir. Kişinin soruşturma aşamasında şüpheli sıfatı bulursa da basın organlarının faaliyetleri

---

231 Yıldırım, A. “Anayasa Mahkemesi Uygulamasında Masumiyet Karinesi”, *Uyumsuzluk Mahkemesi Dergisi*, sy. 9, s.s. 491-517.

232 Üzülmez, İ. (2005). Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 58, s. 41-72.

233 Ormanoğlu, H. D. (2016), “Anayasal Bağlamda ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Boyutuyla Suçsuzluk Karinesi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy. 65(4), s.s. 2241-2276.

sonucunda kişiler adeta suçlu olarak gösterilmektedir. Bu haberler neticesinde toplum nezdinde ve hafızasında itibarı zedelenen bireyler, yürütülen yargılamada beraat etse dahi beraat kararının haberinin yapılmaması ya da yapılırsa dahi suç isnadı kadar etki yaratmaması nedeniyle hiçbir zaman eski itibarına kavuşamayacaktır. Dolayısıyla kişinin suçlu olmadığı beraat kararıyla ispat edildiği halde toplum nazarında suçlu olarak bilindiğinden, beraat hükmü toplumda tam olarak karşılık bulmamaktadır. En nihayetinde medyadan bu aşamada, kişilerin doğrudan doğruya toplum önüne atılarak mahkûm edilmesinin önlenmesi ve beraat etmesi halinde de suçlandığı anda olduğu gibi haberlerin servis edilmesiyle toplum nezdinde kişinin suçsuz olduğunun aşılması beklenmektedir. Çünkü kişinin suçla adının geçmesi ne derece kamu için önemliyse yine kişinin o suç u işleyip işlemediği veya beraatına ilişkin karar da kamu açısından o derece de önemlidir. Bu noktada basının kişinin suçu işlemediğine ilişkin beraat kararını, topluma yeterince uygun araçlarla aktarmaması kişinin toplumdaki itibarını ve değerini ciddi oranda aşağı çekmektedir.²³⁴

Toplumun merakla takip ettiği davalarda verilen beraat kararları haberlerinde delil yetersizliği bulunduğu ciddi şekilde vurgulanması, sanıklar hakkında yaratılan kuşkunun devam etmesini sağlayacağından, bu durumda da hassas şekilde davranılmalıdır. Basının masumiyet karinesini, içselleştirip haberlerinde kullandığı sözcüklerle karineye riayet etmesi büyük önem taşıdığından, şüpheli hakkında katil, terörist, hırsız, tacizci vb. zan altında bırakan sözcüklerin kullanımından kaçınılması gerekmektedir. Basın görevlilerinin, toplumun ilgi odağında bulunan davalara ilişkin adeta kolluk görevlileri gibi araştırma yapma, failin izini sürme, delil toplama çalışmalarında bulunma ve bulunduğu emareleri yayınlama eylemi suçluluğu henüz ispatlanmamış kişinin suçlu olarak algılanmasına yol açacağından, masumiyet karinesinin açık ihlalini oluşturacaktır. Mağdurların işbu ihlale karşı koyması pek imkân dâhilinde olmadığından, masumiyet karinesinin ve karinenin parçası olduğu “adil yargılanma hakkı”nın hayata geçirilebilmesi için bu ihlallere karşı önlem alma konusunda devletin pozitif yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu minvalde basın araçlarının kullanımında sınırların belirlenmesi, yayın yoluyla kişilerin temel hak ve özgürlüklerin ihlalini engellemek ve adaletin tecellisi için basın özgürlüğünün sınırlanması konusunda birtakım

---

²³⁴ Yüzer, D. (2014), “Basın Yoluyla Adli Haberlerin Verilişi ve Suçsuzluk Karinesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy. 15, s.s. 1653-1694.

premsipler belirlenmiş ve yasaklar getirilmiştir. Toplumda kişinin suçlu olarak lanse edilmesi durumunda yargılanan kişide hâkimin de haberlerden etkilenebileceği düşüncesi ve endişesi hâsıl olabilir. Bundandır ki basın faaliyetlerinin, yargılanan kişinin suçlu olduğuna ilişkin iğneleyici olmaması ve hâkimlerin üzerinde baskı unsuruna teşkil etmemesi gerekmektedir.²³⁵

Masumiyet karinesi, AİHM içtihatları gereğince bir usul güvencesidir. Dolayısıyla karinenin hayata geçirilebilmesi adına kamu makamlarının beraat eden veya yargılaması hiç olmamış kişilere suçlu gibi davranmamaları gerekmektedir. Bu kapsamda tüm önlemlerin kamu otoriteleri tarafından alınması gerekmektedir. Daha önce de belirttiğimiz üzere masumiyet karinesi yalnızca ceza yargılamasında bulunmaz. Aynı zamanda disiplin hukuku ve hukuk yargılaması kapsamında da karine geçerli olduğundan kişilerin ceza yargılamasının mahkûmiyetle sonuçlanmaması halinde kişiler hakkında disiplin yaptırımını veya hukuki yaptırımın uygulanması durumunda mevcut durum karineye aykırılık teşkil edecek olup nitekim AİHM kararlarında da bu durum özellikle belirtilmiştir.²³⁶

14.2. İnsan Onuru Kavramı

T.C Anayasası'nın başlangıç kısmında “*onurlu bir hayat sürdürme*” şeklinde lafzi düzenleme mevcuttur. Anayasada belirtildiği üzere onur kavramı insanın fitri değeridir. Yani doğuşla birlikte gelmektedir. Nitekim anayasa ile görev olarak devlete insan onurunu koruma ödevi verilmiştir. Bu hususta devletin korumadaki kabiliyeti ve gerçekleştireceği koruma faaliyeti anayasacılığın konumunu belirlemektedir. Dolayısıyla bu kavram hukuk devleti ilkesinin bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna ilişkin kavramsal olarak masumiyet karinesi ise doğrudan insan onurunu koruyan bir nitelik olarak belirmektedir.²³⁷

Hukukumuzda iddia makamı olarak görev yapan ve soruşturma aşamasında yetkili yargı görevlisi olan cumhuriyet savcısı kullanmış olduğu kamusal yetkisi kapsamında

---

235Yüzer, D. s.s. 1653-1694.

236Akbulut, B. (2015), “Ceza Hukukuyla Bağlantılı Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Kararları”, *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, sy. 3(2), s.s. 319-328.

237Gülsün, R. (2015), “İnsan Onuru ve Lekelenmeme Hakkı”, *Uluslararası Hukuki İlerleme Dergisi*, sy. 1(2), s.s. 17-42.

masumiyet karinesini etkin olarak değerlendirmelidir. Nitekim savcı dava açarken yeterli şüphe durumunda yaptığı değerlendirme ile dava açmak için iddianame tanzim etmektedir. Ancak iddianame tanzimi neticesinde hazırlanan iddianame ile masumiyet karinesi ihlal edilmemekle birlikte yargılama makamı olan görevli mahkeme tarafından değerlendirilen “şüpheden sanık yararlanır” ilkesi ile doğrudan soruşturma aşamasında uygulama alanı bulmayacaktır.²³⁸

Soruşturma aşamasında verilen iki karar türü olan kyok ve syok kararlarını gözetirsek; kovuşturmayaya yer olmadığına karar veren ilgili C.Savcısı yapmış olduğu değerlendirme neticesinde bireyler hakkında iddianame tanzim etmeye yetecek kadar yeterli şüphenin oluşmadığını değerlendirmektedir. Soruşturmayaya yer olmadığına karar verilmesi durumunda ise bireyler hakkında soruşturma işlemi yapılmamaktadır. Dolayısıyla bireyler hakkında beraat ile neticelenecek yargılama veyahut kyok ile neticelenecek bir soruşturma işlemi karşısında syok kararı doğrudan lekelenmeme hakkını koruyan bir düzenleme olacaktır.²³⁹

14.3. Şüpheden Sanık Yararlanır İlkesi

Yargılama faaliyeti sonucunda mahkemede görevli olan yargıç, suçun fail tarafından işlendiğine ilişkin kesin bir kanaate varamaz ve suç şüphesi halen varlığını devam ettirir ise, suçluluğu sabit olmayan kişi şüpheden yararlanacak olup hakkında lehe olan hükümler uygulanacaktır. Suçlu olduğuna ilişkin hakkında şüphe bulunan kişi delil yetersizliğinden beraat edecektir. CMK'nın 223/2.e maddesinde bu durum, “yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması” hali olarak izah edilmiştir. Ayrıca şüpheden sanık yararlanır ilkesi uygulama anlamında yalnızca beraat kararlarına ilişkin değildir. Dolayısıyla kişinin suçluluğu ispat edilmiş ancak ağırlaştırıcı sebeplere ilişkin şüphe hali varsa bu durumda da hâkim, lehe hükümleri uygulayarak sanık hakkında mahkûmiyet hükmü kuracaktır. Ceza Muhakemesinde ispat yükü iddia makamında bulunduğundan ispat yükünün savunma makamına geçirilmesi demek masumiyet karinesinin de ortadan kaldırılması anlamına gelecektir.²⁴⁰

---

238 Şık, H. (2017), “Suçsuzluk Karinesi ve Savcı”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, sy. 9, s.s. 427-452.

239 Akıncı, F. (2020), “Lekelenmeme Hakkı”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, sy. 43, s.s. 177-202.

240 Şık, H. (2012), “Suçsuzluk Karinesi”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, sy. 1(1), s.s. 103-145.

Kamu otoritesi ve yargılama makamları aracılığı ile bireylerin soruşturma aşamasında şüpheli olması veyahut yargılama safhasında sanık olabilmesi için bir takım deliller ile olguları devletin kanıtlaması gereklidir. İlgili kanunlar ile de bu yükümlülük devlet nezdindedir.²⁴¹

14.4. Bireysel Başvuru Kararları

Taner Koyuncu başvurusunda, “Başvurucu, kendisine ait olan bir aracı kiralama şirketine kiralamıştır. Söz konusu araç, daha sonra anılan şirket tarafından üçüncü bir kişiye kiraya verilmiştir. Kiracı da bahse konu aracı, sürücü belgesi olmayan başka bir şahsın sürmesine izin vermiştir. Bunun üzerine aracın sürücü belgesiz kişilerce sürülmesine izin verildiği iddiasıyla araç sahibine de tescil plakası üzerinden 13/10/1983 tarihli ve 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu'nun 36. maddesi uyarınca 1.609 TL idari para cezası verilmiştir. Başvurucu; salt aracın sahibi olduğu gerekçesiyle kendisine idari para cezası verildiğini, bu hususta kusurunun bulunmadığını ve cezaların şahsiliği ilkesinin ihlal edildiğini belirterek anılan cezanın iptal edilmesi istemiyle Bozüyük Sulh Ceza Hâkimliğine başvurmuştur. Yapılan başvuru 20/5/2015 tarihinde kesin olarak reddedilmiştir. 30. Başvuruya konu olaydaki kabahatin oluşması için aracın sürücü belgesiz kişilerce sürülmesine izin verilmesi gerekir (bkz. § 13). Somut olayda Mahkeme, başvuru konusundaki bahse konu aracın "sahibi" olmasını idari para cezası yaptırımının uygulanması için yeterli görmüştür. Diğer bir ifadeyle salt belli bir statüde (malik) olma, idari para cezası yaptırımının uygulanmasına gerekçe yapılmıştır. Araç sahibinin kastının bulunup bulunmadığı, aracın sürücü belgesiz kişilerce sürülmesine bilerek izin verilip verilmediği değerlendirilmemiş; bu konuda bir tespit yapılmamış; karineden yararlanılarak sonuca ulaşılmıştır. Mevcut düzenlemenin kapsamının varsayımlardan hareket edilerek objektif sorumluluk esaslarına göre genişletilmesi suretiyle başvurunun reddine karar verildiği görülmektedir. Diğer bir ifadeyle somut olgular yerine aksi ispat edilemeyecek karineden yararlanılarak fiil ile başvuru arasında bağ kurulmuş ve kabahatin işlendiğine karar verilmiştir. Kabahatin işlendiğine ilişkin olarak Mahkemece yapılan varsayımın aksinin ispatı mümkün değildir. Başvurucunun yönelttiği fiille ilgili

---

241 Çayan, G. (2020), “Masumiyet Karinesi Doktrini”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, sy.1(42), s.s.49-88.

savunma ve bunun aksini ispat bakımından yaptırımı uygulayan idare ile arasında önemli bir dezavantaj olduğu veböylelikle kullanılan varsayımın masumiyet karinesini ihlal eder boyuta ulaştığı anlaşılmıştır. Başvurucuya itiraz imkânının tanınmış olması da masumiyet karinesinin ihlalini telafi etmemiştir. Masumiyet karinesini ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.”²⁴² şeklindeki gerekçeyle karar verilmiştir.

M.A. başvurusunda, “Bireysel başvuruya konu olayda başvuru hakkında; icra takipleri esnasında icra müdürünün ve memurlarının bilgisi olmaksızın takibe ilişkin belgelere sahte kaşe bastığı, icra müdür yardımcısı adına imza attığı ve bu sayede talebi gibi işlem yapılmasını sağladığı iddialarıyla açılan ceza davası sonucunda hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmiştir. Bu yargılama sürecinin ardından başvuru hakkında Ankara Barosu tarafından inceleme başlatılarak başvuru kanun 1136 sayılı Kanun hükümleri uyarınca iki yıl süreyle meslektan yasaklanması yönünde disiplin işlemi tesis edilmiştir. İdare Mahkemesi tarafından disiplin işlemine karşı açılan dava reddedilmiştir. Başvurucu; hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı ile sonuçlanan ceza yargısı süreci ve yargılamaya konu olan sahtecilik eylemi esas alınarak davanın reddedildiğini, bu nedenle masumiyet karinesinin ihlal edildiğini ileri sürmektedir. Yukarıda alıntılanan ilkeler uyarınca masumiyet karinesinin ihlal edilip edilmediği değerlendirilirken idari yargılama bakımından üzerinde önemle durulması gereken husus, idari işlem sürecini yürüten ve yargılamayı yapan makamın ilgili kişiye suç isnat edip etmediği ve salt hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararına dayanılıp dayanılmadığıdır. Ankara 12. İdare Mahkemesinin 4/3/2013 tarihli ret kararı gerekçesinde özetle, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararına konu sahtecilik suçunun 1136 sayılı Kanun'un 5. maddesine göre avukatlığa engel suçlardan olduğu ve sahtecilik eyleminde bulunduğu hususu mahkeme kararı ile sabit olan başvuru kanun 1136 sayılı Kanun'un 135. maddesi gereğince taktiren iki yıl süreyle işten yasaklama cezası ile cezalandırılmasına ilişkin dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı ifade edilmiştir. Mahkemenin karar gerekçesinde geçen “*hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararına konu sahtecilik suçunun Avukatlık Kanunu'nun 5/1-a maddesine göre avukatlığa engel suçlardan olduğu...*”, “*sahtecilik eyleminde bulunduğu hususu mahkeme kararı ile sabit olan davacının, eyleminin 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun 5/a maddesiyle*

---

242 Taner Koyuncu, B. No: 2015/11678, K.T. 24/5/2018.

bağdaşmadığı..." ifadeleri, açıklanması geri bırakılmış olan ceza yargılaması kararına atıf yapıldığını göstermektedir. Somut olayda Ağır Ceza Mahkemesi, başvurusunun isnat edilen suçu işlediğine kanaat getirmiş, ancak 5271 sayılı Kanun'un 231. maddesinin başvurucaya isnat edilen suça uygulanabilir olduğunu tespit ederek hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar vermiştir. Başvurucunun denetim süresini suç işlemeden geçirmesi üzerine Ağır Ceza Mahkemesi 3/12/2015 tarihli kararıyla anılan davanın düşürülmesine hükmetmiştir. Ankara 12. İdare Mahkemesinin disiplin cezasının hukuka uygun bulunduğu yönündeki gerekçesini, uyuşmazlık konusu disiplin cezasına esas olan olaylara ilişkin yeni bir değerlendirme yapmadan hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararına dayandırdığı ve başvurucaya isnat edilen *suçun mahkeme kararı ile sabit olduğunu* ifade ettiği anlaşılmaktadır. Kararda kullanılan ifade ve değerlendirmeler dikkate alındığında Mahkemenin yalnızca ceza dosyası kapsamında verilen mahkûmiyet kararını esas aldığı, ceza yargılamasında toplanan delillere ve bu deliller sonucu ulaşılan tespite bağlı olarak olayın gerçekliğine kanaat getirdiği ve sonuca ulaştığı anlaşılmaktadır. Böylece Mahkemenin ceza yargılamasından bağımsız, kendi görüşünü ortaya koyacak herhangi bir delili kararında irdelemediği; olay ve olgular hakkında yeni bir değerlendirme yapmadığı görülmektedir. Kararda, münhasıran hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararına dayanılmasının masumiyet karinesini ihlal edici mahiyette olduğu anlaşılmaktadır.”²⁴³ şeklindeki gerekçeyle hüküm kurulmuştur.

Emre Cenik başvurusunda, “başvurucu, sivil olarak yolcu otobüsü ile seyahat ettiği sırada bir kadına yönelik olarak cinsel saldırı eyleminde bulunduğu iddiasıyla açılan ceza davası sonucunda hapis cezası ile cezalandırılmış ve hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmiştir. Bu yargılama sürecinin ardından Millî Savunma Bakanlığı ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığı tarafından başvuru hakkında inceleme başlatılarak başvurusunun TSK bünyesinde görev yapmasının uygun olmadığı sonucuna varılması suretiyle resen emekli edilme işlemi tesis edilmiştir. AYİM tarafından resen emekli işlemine karşı açılan dava reddedilmiştir. Mahkeme kararının gerekçesinde hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararına atıfla “*davacının cinsel saldırı suçunu teşkil eden eylemi yönelttiği...*” , “*mahkemelerce sabit kabul edilen eylemine göre, davacının*

---

243 M.A., B. No: 2015/19048, K.T. 24/5/2018.

...bir kadına yönelik gerçekleştirmiş olduğu cinsel taciz eylemi" ifadelerinin kullanıldığı görülmektedir. *Cinsel saldırı ve cinsel taciz* 5237 sayılı Kanun'da suç olarak düzenlenmiş fiillerdir. Somut olayda derece mahkemesi, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararına atıfla başvurucuya *cinsel saldırı* suçlamasının yöneltildiğini ve yargılama sonucunda başvurucunun *cinsel taciz* suçunu işlediğinin sabit bulunduğunu belirtmiştir. Derece mahkemesinin, *başvurucunun cinsel taciz eylemini gerçekleştirdiğinin sabit olduğunu* ifade etmiş olması, disiplin alanının sınırlarını aşarak ceza hukuku alanına taşan bir değerlendirme mahiyetindedir. Mahkemece, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararına atıfla yapılan bu değerlendirme, başvurucunun mahkumiyetle neticelenmemiş fiili yönünden ona "suçlu" muamelesi yapılması sonucunu doğurmuştur. Bu kapsamda derece mahkemesinin kullandığı dil başvurucunun masumiyetine gölge düşürücü nitelikte olup hakkındaki yargılamanın, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı ile neticelenmiş olmasını anlamsız hâle getirmiştir. Gerekçeli kararda yapılan değerlendirme ve kullanılan ifadelerin masumiyet karinesini ihlal ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Açıklanan nedenlerle Anayasa'nın 38. maddesinin dördüncü fıkrasında güvence altına alınan masumiyet karinesinin ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir."²⁴⁴ şeklindeki gerekçeyle hüküm kurulmuştur.

---

244 Emre Cenik, B. No: 2015/19678, K.T. 19/4/2018.

15. SONUÇ

“Adil yargılanma hakkı” bireylerin yaşam alanı içerisinde nizam ve huzur içerisinde yaşamasında ölçüt olan hukuk kurallarının uygulanması esnasında elzem bir hak olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyler hakkını ararken yargılama makamlarını kullanmakla birlikte çareyi yargılama makamlarına ulaşarak aramaktadır. Dolayısıyla temel hak ve hürriyetler yargılama safhasında ön plana çıkmaktadır. “Adil Yargılanma Hakkı”nı özetleyecek olursak unsurları ile birlikte bağımsız ve tarafsız mahkemelerce hakkaniyete uygun makul bir süre içerisinde, aleni yargılama ve masumiyet karinesi de gözetilerek “mahkemeye erişim hakkı” sağlanmalıdır. Çalışmamızda izah ettiğimiz üzere “adil yargılanma hakkı” kapsamında adalet ve hak tesisi ideali de aranmaktadır.

“Adil yargılanma hakkı” kapsamında bireysel başvuru kararları ile AİHM kararları doğrultusunda ilk derece ve üst mahkemelerde görevli yargıçlar tarafından usul ve esas değerlendirmeleri yapılmalıdır. Çünkü meydana gelen ihlaller neticesinde özellikle Anayasa Mahkemesi tarafından verilen kararların gerekçesinde hak kapsamında açık bir şekilde tespit ve değerlendirme yapılmaktadır. Bu sebeple AYM kararları yargıçlara yol gösterici olmaktadır.

Kanaatimizce, yüksek mahkemelerde görev yapan kıdemli yargıçların mesleki tecrübelerinin paylaşımı da hakkın ihlalinin önlenmesi hususunda önem arz etmektedir. Yüksek mahkemelerin yapmış olduğu denetim muhakemesi sonucunda ilk derece veyahut alt derece mahkemeleri tarafından karara bağlanan dosyalar kapsamında bozma kararları sayıca fazladır. Bozma kararları ilk derece veyahut alt derece mahkemelerine geri geldiğinde ise iş yükünü arttırıcı nitelikte olup tekraren bir uyuşmazlığın görülmesi ve değerlendirilmesine sebebiyet verdiğinden yargılama sürecinin nihai aşamaya gelmesi gecikmekte ve “adil yargılanma hakkı” çerçevesinde ihlallerin doğmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla yüksek mahkemede görev yapan kıdemli yargıçların mesleki tecrübelerini ilk derece ve alt derecedeki yargıçlar ile paylaşmaları ve meslek içi eğitim programlarının sayıca arttırılması öncelikle iş yükünü ve niteliği etkileyecek ve bu

doğrultuda “adil yargılanma hakkı” ihlallerinin önüne geçecek nitelikte bir uygulama olacaktır.²⁴⁵

“Adil yargılanma hakkı”nın korunması kapsamında hukuki düzenlemeler yapılması, gerek uluslararası antlaşmalar gerekse kanun ve anayasa düzenlemelerinin mevcudiyeti her hukuk kuralında olduğu gibi hakkın korunması için yeterli bir husus olmamaktadır. Birçok ülkede “adil yargılanma hakkı”nın tesisi ve korunması için elzem tedbirler alınmaktadır. Ülkemizde 23 Eylül 2012 tarihinde Anayasa Mahkemesi nezdinde bireysel başvuru imkânının getirilmesi hakkın korunması kapsamında çok önemli bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemiz açısından görüldüğü üzere hakkın korunması gayesiyle önemli adımlar ile yol kat edildiği görülmektedir. Ancak tabii ki bununla yetinmek mümkün değildir. Özellikle yargı mensupları özelinde yapılan veyahut yapılacak olan meslek içi eğitimlerin yanında hak kapsamında ülkedeki bireylere de eğitim sağlanması elzemdir. Dolayısıyla hak kapsamında bilinç oluşarak bireyler açısından hak benimsenerek hareket kabiliyeti oluşacaktır. Özellikle kamusal alanda da, önceden belirttiğimiz üzere sadece yargıçlar veyahut yargı görevlilerinin değil yargılama faaliyetinde gerektiğinde müdahil olan kolluk(Emniyet, Jandarma vb.), belediye, tapu idaresi vb. kurumlarda görevli tüm kamu görevlilerinin ilgili hak kapsamında bilgi sahibi olmaları ve yetkinlikleri amaçlanmalıdır. Böylelikle hakkın tesisi noktasında gözetilmesi gereken bilinç ve kültür oluşumu da sağlanacaktır.

245Baştürk, İ. (2014). “Adil Yargılanma Hakkının Korunmasında Hâkim ve Savcı Eğitiminin Rolü”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.4(1), s.s. 55-66.

KAYNAKLAR

- Akbulut, B. (2015). "Ceza Hukukuyla Bağlantılı Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Kararları". *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, sy. 3(2), s.s. 319-328.
- Akcan, R. (2012). "Tanıklardan Bir Kısmının Dinlenilmesi ile Karar Verilmesi". *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.20(2), .s. 149-164.
- Akgül, S. (2011). Adil Yargılanma Sorunu. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi.
- Akıncı, F. (2020). Lekelenmeme Hakkı. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, sy. (43), s.s. 177-202
- Akil, C. (2008). "Hâkimin Hukuku Kendiliğinden Uygulaması İlkesi". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy. 57(3), s.s. 11-12
- Aktaş, S.(2021). "Asgari Adalet Kavramlaştırması Üzerine: Adaletin Asgari İlkeleri". *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.12(1), s.s. 209-225
- Altıparmak, K. (2001), Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. Maddesi'nin Uygulama Alanı, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, sy.53(1). s. 1-35.
- Altıntaş, İ. (2015). Uluslararası Hukukun Etkisiyle Türk Hukukunda Adil Yargılanma Hakkının Gelişimi. Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı-Yüksek Lisans Tezi
- Alşahin, M. E. ve Ünal E. (2020). "Kara Avrupası Ceza Muhakemesi Hukukunda Silahların Eşitliği İlkesi Uygulanabilir mi?" *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy. 7(2), s.s. 197-212
- Aras, B. (2021). "Hukuka Aykırı Delillerin Disiplin Soruşturmasında Kullanılması Sorunu". *Ankara Barosu Dergisi*, sy.79(2), s.s. 1-42
- Arslan, M. (2016). "Ceza Davasında Mahkûmiyet Hükümünün Gerekçesinin Yazılması Yeni CMK ve Eski CMUK Hükümleri ile Mehaz Kanunun Uygulaması Işığında". *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, sy.(27), s.s. 549-618
- Atagün, Ö. F. (2020). Temel Bir İnsan Hakkı Olan Adil Yargılamanın Unsuru Olarak Gerekeçeli Karar Hakkı. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Aydın, M. (2006). "Anayasa Mahkemesi Kararlarında Hak Arama Özgürlüğü". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, sy. 61(3), s.s. 1-37
- Aydın, M. (2016). "1982 Anayasasına Göre Temel Haklar ve Ödevlerin Olağan Dönem Kanun Hükümünde Kararnameleriyle Düzenlenmesi". *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.7(2), s.s. 1-38
- Aydemir, A. (2021). Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Makul Sürede Yargılanma Hakkı, Seçkin Yayınları.
- Aydın, Ç. K. (2010). Adil Yargılanmanın Bir Unsuru Olarak" Susma hakkı". *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, sy. (91), s.s. 146-180
- Bahar, E. (2022) Türkiye Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında "Adil Yargılanma Hakkı. *Adalet Dergisi*, sy.68, s.s. 253-283.

- Baştürk, İ. (2014). “Adil Yargılanma Hakkının Korunmasında Hâkim ve Savcı Eğitiminin Rolü”. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.4(1), s.s. 55-66
- Bayhan, M. (2009). Türk Ceza Mevzuatında Yapılan Düzenlemelerin Adil Yargılanma Hakkına Katkıları. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı-Yüksek Lisans Tezi
- Bayraktar, T. ve Koyuncu, N. (2017). Adil Yargılanma Hakkı. Uluslararası Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Kongresi, No. 2, s.s. 163-169
- Bekri, M. N. (2014). Gerekçeli Karar Hakkı. *Ankara Barosu Dergisi*, sy. 3, s.207
- Beysan, N. (2015). Hak Kavramının Hukuk Felsefesi Açısından Analizi, XII Levha
- Bıçak, V. (2018). “Ceza Hukuku Açısından Bireysel Başvuru Kararlarının Yargı Sistemine Etkileri”. *Anayasa Yargısı*, sy. 35(1), s.s. 65-72
- Bilgin, A. B. (2016). Bireysel Başvuruda 3 Yıl İnsan Hakları (3 Yıllık Temellerin Temel Amaçlarının Hakkı Ve Hürriyet Değerlendirmesi). Legal Yayıncılık.
- Bolayır, N. (2014). Hukuk Yargılamasında Delillerin Toplanmasında Tarafların ve Hâkimin Rolü, Vedat Kitapçılık, İstanbul.
- Caniklioğlu, M. D. (2001). “Anlamı, Kapsamı ve Sınırlarıyla Temel Haklar ve Anayasalarımız”. *DEÜ Hukuk Fakültesi Mahmut Teyfik Birsal Armağanı*, s.s. 461-493
- Coşkun, V. (2017), “16 Nisan 2017 Tarihinde Kabul Edilen Anayasa Değişikliklerinin Değerlendirilmesi”, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, sy.22(36), s.s.3-30.
- Çakar, A. S. (2013) “Adalet Mülkün Temeli Midir”, *TBB Dergisi*, sy. 106, s.s. 261-276.
- Çakan, S. (2019). Temel Hak ve Özgürlükler Kapsamında Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru Yolu Van 100. Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı-Yüksek Lisans Tezi.
- Çalık, T. (2016). “Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşmeleri Kapsamında İnsan Haklarının Korunması”. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.24(1), s.s. 69-120
- Çayan, G. (2016). “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Mahkemeye Erişim Hakkı”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, sy.28, s.s. 235-271
- Çayan, G. (2016). Adil Yargılanma Hakkı, Legal Yayıncılık.
- Çayan, G. (2020). “Masumiyet Karinesi Doktrini”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, sy.1(42), s.s. 49-88
- Çağlayan, İ. (2010). Temel Bir İnsan Hakkı Olarak Adil Yargılanma Hakkı. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.
- Çeçen, A. (2020). Adalet Kavramı, Gündoğan Yayınları
- Çeçen, A. (1975). “Hukukta Norm ve Adalet”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy. 32(1), s.s. 71-115

- Çeçen, A. (2000). İnsan Hakları, Genisletilmiş Üçüncü Baskı, Savas Yayınları
- Çelik, A. (2014) Adil Yargılanma Hakkı Rehberi:2014 Araştırma ve İçtihat Birim (Ar-İç). Anayasa Mahkemesi, s.s. 9-10
- Çelik, A. (2006). 1982 Anayasasında Adil Yargılanma Hakkı. Ankara: GÜSBE Yüksek Lisans Tezi.
- Çelik, A. (2007). Adil Yargılanma Hakkı:(Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk hukuku). Adalet Yayınevi.
- Çelik, Ö. (2020). “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Türk Hukukunda Medeni Hak ve Yükümlülüklerle İlişkin Davalarda Ücretsiz Avukat Yardımından Faydalanma Hakkı”. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 24(1), s.s. 285-327.
- Çelikyay, H. S. (2015). “Anayasa Mahkemesinin Bireysel Başvuru Kararlarının “Başvuru Yollarının Tüketilmesi” Ölçütü Açısından Değerlendirilmesi”. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.73(1), s.s. 21-61
- Çınar, S. (2016). “Bireysel Başvuruda Bulunma Usulü”. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, sy.6, s.s. 97-137.
- Demir-Gökyayla, C. (2020). “Milletlerarası Tahkimde İspat Hakkı ve Sınırlarına Uygulanacak Hukuk”. *Uluslararası Kamu ve Özel Hukuk Bülteni*, 40(2), s.s.729-773.
- Deren-Yıldırım, N. (2013). “Anayasa Mahkemesinin Bireysel Başvuruları Esas Bakımından İncelemesi”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, sy.19(2), s.s. 483-488.
- Duvan, A.Ö. (2019). “Bireysel Başvuru Kararlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkı”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, s.68 (1), s.s.287-336.
- Dirim, V. (2015). “Ceza Yargılamasında Adil Yargılama İlkesi (Dava Süresi–Aleniyet–Şüpheli ve Sanık Hakları)”. *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, sy.3(2), s.s.287-336.
- Ekinci, A. (2014). “Anayasa Mahkemesi’nin Bireysel Başvuru Kararlarında Mahkemeye Erişim Hakkı”. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.18(3), s.s. 821-848.
- Ekinci, H. (2013). Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Kriterleri ve İnceleme Yöntemi. *Anayasa Yargısı*, sy.29(1), s.s 161-197.
- Ekinci, H. (2015). Anayasa Mahkemesinin Bireysel Başvuru İş Yükü, Çözümüne Yönelik Mahkeme Pratiği ve Öneriler. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, sy.5, s.s. 391-432.
- Emini, M. E. (2004). “Hak Kavramı”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 12, s.s 203-216.
- Ercan, M. S. (2019). “Kovuşturma Evresinde Sanığın Hakları”. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.6(1), s.s. 181-198.
- Eroğlu, O. (2018). Medeni Usul Hukukunda Davaya Cevap ve Cevap Dilekçesi Vermemenin Sonuçları. *Ankara Barosu Dergisi*, sy.76(2), s.s. 23-68.

- Evran-Topuzkanamış, Ş. (2019). 1982 Anayasasında Temel Hak ve Özgürlükler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.21(2), s.s. 1767-1793.
- Evren, Ç. C. (2019). Bir Örnek Olay Üzerinden Mahkeme Kararlarında İstikrar. *Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.2, s.s. 113-136.
- Fırat, M. S. (2015) “Hukuk Devleti Açısından İnternette İnsan Hakkı ve Kişilik Haklarına Saldırı Sorunu”. *Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.5(2), s.s. 101-116.
- Gözler, K. (2008). “Tabii Hukuk ve Hukuki Pozitivizme Göre Adalet Kavramı”. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, sy.4(15), s.s. 77-90.
- Gözler, K. (2011). Anayasa Hukukunun Genel Teorisi, Cilt:1, Ekin Yayınevi.
- Gözler, K. (2011). Anayasa Hukukunun Genel Teorisi: Cilt 2.
- Göztepe-Çelebi, E. (2015). “Anayasa Mahkemesinin Bireysel Başvuruya İlişkin İki Buçuk Yıllık İçtihadının Kısa Bir Değerlendirmesi”. *Anayasa Yargısı*, sy.31(1), s.s. 17-33.
- Gözübüyük, A. Ş. (1973) Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları, 6. Baskı.
- Gözübüyük, A. Ş. (2008). Yönetim Hukuku, Turhan Kitabevi.
- Gözübüyük, A. Ş. ve Gölcüklü, F. (2011) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması.
- Gülfidan, O.S. (2013). İnsan Hakları Konferansları 1-2. Legal Yayıncılık.
- Gülgeç, Y.B. (2021). “Özgürsüzlük, Kanun ve Bireysel Başvuru: Türk Bireysel Başvuru İstemine Bir Eleştiri”. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi – İnÜHFD* sy.12(2), s.s. 585-601.
- Gülseren, F. (2014). “Ceza Hukukunda Aleniyet Kavramı”. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, sy.5(1), s.s. 32-59.
- Gülsün, R. (2015). “İnsan Onuru ve Lekelenmeme Hakkı”. *Uluslararası Hukuki İlerleme Dergisi*, sy.1(2), s.s. 17-42.
- Gündüz, F. E. (2019). “Hukuka Aykırı Elde Edilmiş Delillerin Disiplin Hukukunda Kullanılması”. *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, sy.1, s.s. 89-114.
- Güngör, B. (2019). Silahların Eşitliği İlkesi ve Çelişmeli Yargılama Hakkı'nın Bireysel Başvuru Usulünde İncelenmesi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Doktora Tezi.
- Güzel, K. (2018). “Adil Yargılama Hakkı Bakımından Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru”. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, sy.5(8), s.s. 50-75.
- Haydar, N. (2019). Susma Hakkı. Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Hekimoğlu, M. M. (1982). “1982 Anayasasına Göre İnsan Hakları Kavramı”. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy.5(7), s.s. 53-70.
- Hendek, H. (2016). Makul Sürede Yargılama Zorunluluğu. Seçkin Yayınları.

- Hoşten, Z. (2019). Temel Hak ve Hürriyetlerin Anayasal Güvenceleri, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- İnceoğlu, S.(2018), Adil Yargılanma Hakkı Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-4, s. 198.
- İtişgen, R. (2012), Kişinin Kendini Suçlamaya Zorlanmaması İlkesi (Nemo Tenetur İlkesi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Karagöz, Y. (2002). “Liberal Öğretide Adalet, Hak Ve Özgürlük”, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*. c. 26, s.270.
- Karakehya, H. (2015). Ceza Muhakemesinde Sanığın Meramını Anlatabilme Hakkının Unsurları. *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, sy.3(2), s.s. 199-226.
- Kartal, K. (2009). Adil Yargılanma Hakkı. *Genç Hukukçular Hukuk Okumaları-Birikimler 3*. s.s.45-63.
- Kaplan, Y. (2020).Ceza Muhakemesinde Savunma Hakkı ve Savunma Hakkının Sınırlandırılmasına Bağlı Hukuki Sonuçlar, Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Kaymak, M. (2019). Makul Sürede Yargılanma Hakkı ve Bu Hakkın Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Türk Hukukuna Yansımaları (Yüksek Lisans Tezi).
- Kitapçıoğlu Y. T. (2018). “Arama Kararının Hukuka Aykırı Şekilde İcrasından Elde Edilen Delilin Hükme Esas Alınması Sorunu Üzerine Karar İncelemesi”. *İstanbul Hukuk Mecmuası*, sy.76(1), s.s. 109-131.
- Kocaoğlu, İ. S. S. (2011). “Susma Hakkı”. *Ankara Barosu Dergisi*, sy.1, s.s. 29-58.
- Konca, N. K. (2018). Medeni Usul Hukukunda Aleniyet İlkesinin Sınırlandırılması. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.4(2), s.s. 65-96.
- Kontacı, E. (2014). Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuruda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Yorumu. *Ankara Barosu Dergisi*, sy.4, s.s. 107-117.
- Koç, C. (2020). “Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Makul Sürede Yargılanma Hakkı”. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.7(1), s.s. 89-113.
- Kurt, M. (2015).Türk Ceza Hukukunda Adil Yargılamayı Etkilemeye Teşebbüs Suçu, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Doktora Tezi.
- Kuru, E. (2021), “Bireysel Başvuru Kararlarında Ceza Muhakemesi Hukukuna İlişkin Uyuşmazlıklar Bakımından Makul Sürede Yargılanma Hakkı”. *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.2021/1, s.s. 615-649.
- Kuru, B. ve Toraman, B. (2014). “Hukuk Yargısında ve İdari Yargıda Bilirkişi Listeleri”. *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, sy.17 (1), s.s. 1-2.
- Kuşpınar, B. (2017), “Adalet Kavramı Konusunda Gazâlî, İbn Arâbî ve Mevlânâ'nın Görüşlerinin Analizi”, Çev. Ayşe Yaşar Ümütlü, *Beytulhikme Uluslararası Felsefe Dergisi*, C.7, sy.2, s.306.

- Küçük, A. (2008) “Adalet Kavramı ve Adalete İlişkin Bazı Teoriler”. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, sy.4(15), s.s. 91-121.
- Küçük, A. T. (2016). “İcra ve İflas Hukukunda Tebligata İlişkin Düzenlemeler”. *İstanbul Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.74(1), s.s. 305-329.
- Leibholz, G. (1937). “Hukukun Gayesi”. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.3, s.s. 515-533.
- Maden, M. (2015). “Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Bakımından Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde Delil Yasakları”. *Anayasa Yargısı*, sy.31(1), s.s. 237-234.
- Oğuz, B. (2019). “Ceza Muhakemesi Hukukunda Kanun Yolları Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Yollarının Tüketilmesi”. *İstanbul Barosu Dergisi*, sy. 93(5), s.s. 179-199.
- Oğuzman, K. (1994) Medeni Hukuk Dersleri, 7. baskı, s.78.
- Ormanoğlu, H. D. (2016). Anayasal Bağlamda ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Boyutuyla Suçsuzluk Karinesi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.65(4), s.s. 2241-2276.
- Öktem, N. (1985). Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi Ders Notları, Der Yayınları.
- Özbey, Ö. (2012). Türk Hukukunda Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkı. Adalet Yayınevi.
- Özdemir, D. (2017). “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Susma Hakkı”. *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.2 , s.s. 149-185.
- Özdemir, İ. (2020), Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde Yargı Bağımsızlığı, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Özdemir, S. (2016). “Hak Üzerine Bir Değerlendirme”. *Adalet Dergisi*, sy.56, S.S. 127-130.
- Özden, İ. (2017). Türk Yargılama Hukukunda Maddi Gerçeğin Araştırılması, Doktora Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özer, S. O. (2014). Yargılama Hukukunda Bir Adil Yargılanma Hakkı Unsuru Olarak Makul Sürede Yargılama. Makale Yarışması, TBB Yayınları, s.91.
- Pekcanitez, H. (2018). “Bireysel Başvuru Sonunda Verilen Kararların Medenî Yargıya Etkisi”. *Anayasa Yargısı*, sy.35(1), s.s. 73-104.
- Sabuncu, Y. ve Arnwine, S. E. (2004). “Türkiye İçin Anayasa Şikâyeti Modeli Türkiye’de Bireysel Başvuru Yolu”. *Anayasa Yargısı*, sy.21(229), s. 195.
- Sarıgül, A.T. (2021). “Şüpheli ve Sanığın Ceza Muhakemesi İşlemlerine Katlanma Yükümlülüğüne Getirilen Sınır- Nemo Tenetur Seipsum Accusare İlkesi”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 153. Sayı, s.s. 39-64.
- Selçuk, S. (2013). “Doğru Terim “Muhakeme” Değil, “Yargılama” dır”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, sy.19(2), s.s 295-318.

- Sevdiren, Ö. (2019), “Çelişmeli Yargılama ve Silahların Eşitliği İlkeleri Bağlamında Teşhis İşlemi ve Bu İşlemden Müdafinin Hazır Bulunma Yetkisi”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy. 2019(1) s.15.
- Sezai, U. S. (2013). Hak ve Özgürlüklerin Korunması Bağlamında Bireysel Başvuru. Seçkin Yayınları.
- Şahin, İ. O. (2019). “Anayasa Mahkemesi Kararlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkının İhlali”. *Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.1, s.s. 223-255.
- Şen, M. (2007). Kişi Hak ve Hürriyetlerinde Devletin Pozitif Yükümlülüğü. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı-Yüksek Lisans Tezi.
- Şık, H. (2012). “Suçsuzluk Karinesi”. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, sy.1(1), s.s. 103-145.
- Şık, H. (2017). “Suçsuzluk Karinesi ve Savcı”. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, sy.9, s.s. 427-452.
- Takçı, T. (2017). Türk ve Avrupa Hukukunda Temel Hak Boyutuyla Adil Yargılanma Hakkı. 1.Baskı, Adalet Yayınevi.
- Tan, İ. (2018). “Adil Yargılanma Hakkı ve Adil Yargılanma Hakkının İhlali Halinde Gidilebilecek Yasal Yollar”. *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.15(2), s.s. 115-159.
- Taner, F. G. (2019). Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği. Seçkin Yayıncılık.
- Tanrıver, S. (2013). “Tabiî Hâkim İlkesi ve Medenî Yargı”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, sy.104, s.s. 11-35.
- Taşdelen, O. (2016). “Çelişkili Yargı Kararlarının Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Değerlendirilmesi”. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*. sy. 7., s.s. 996-997.
- Taşkın, A. (2015). “Mahkeme Kararlarında Gerekçenin Önemi”. *Uluslararası Hukuki İlerleme Dergisi*, sy.1(2), s.s.205-246.
- Tatlıdil, S. (2019). “Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Makul Sürede Yargılanma Hakkı-Sürenin Aşılması ve Sonuçları”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, sy.143, s.s. 9-50.
- T.C. Anayasa Mahkemesi, (2019). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası:(gerekçeli). Anayasa Mahkemesi Yayınları.
- Tekbaş, A. (2018). “Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru İstatistiklerinin Değerlendirilmesi”. *Anayasa Yargısı*, 35(1), s.s.195-223.
- Toksarı, K. (2010). Türk Hukukunda Şüpheli ve Sanık Hakları, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Toprak, N. (2015). Türk Anayasa Hukukunda Bireysel Başvuru Yolu ve Uygulaması. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

- Torun, F. (2020). “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Fazlı Aslaner/Türkiye Kararı Bağlamında Tarafsız Mahkemede Yargılanma Hakkı”. *Anayasa Yargısı*, sy.37(1), s.s. 281-323.
- Turabi, S. (2016). “Anayasa Mahkemesinde Bireysel Başvuruların İncelenme Usulleri”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (24), s.s.121-149.
- Turan, H. (2009). “Adil yargılanma Hakkının İnsan Hakları Avrupa sözleşmesi'ndeki Yeri ve Önemi”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, sy.84, s.s. 213-230.
- Turan, H. (2004). İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nde ve Türk Hukuku'nda Adil Yargılanma Hakkı. Adalet Yayınevi.
- Turan, H. ve Şahin, F. (2017). Müdafinin Soruşturma Dosyasını İnceleme Yetkisine Getirilen Kısıtlamanın Savunma Hakkı Bakımından Değerlendirilmesi. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, sy.10, s.s.597-619.
- Turhan, A. (2013). “İnsan Hakkı Kuşakları Arasındaki Tamamlayıcılık İlişkisi”. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.4(2), s.s. 357-378.
- Tutumlu, M. (2010). “Psikolojik, Metafizik ve Hukuki Bir Fenomen Olarak Hak Kavramı”. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.72(1), s.s. 729-738.
- Türkben, F. (2009). Anayasal Bir Zorunluluk Olarak Gerekçeli Karar, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Uğurtaş, G. (2019). Silahların Eşitliği İlkesi Bağlamında Müdafinin İfade ve Sorguda Rolü, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Ulutaş, T. B. (2008). Adil Yargılanma Hakkı ve Yargılamada Silahların Eşitliği Problemi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Doktora Tezi.
- Uyar, L. (2006), Birleşmiş Milletler'de İnsan Hakları Yorumları: İnsan Hakları Komitesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi 1981-2006, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Uygun, O. (2014), Devlet Teorisi, On İki Levha Yayıncılık.
- Üstün, Ü. S. (2011). Susma Hakkı Çerçevesinde Defter, Kayıt ve Belgeleri Gizleme Suçu. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.15(3), s.s. 363-390.
- Ünal, E. (2020). Ceza Muhakemesi Hukukunda Silahların Eşitliği İlkesi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı Doktora Tezi.
- Üzeltürk, H. (2018). Anayasa ve İdare Hukuku Temel Mevzuatı. Legal Yayıncılık.
- Üzülmez, İ. (2005). Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 58, s. 41-72.
- Yalvaç, G. (2019), Ceza ve Yargılama Hukukuna İlişkin Temel Kanunlar, Adalet Yayınevi, 20.Baskı.
- Yalvaç, G. (2019), Hukuk ve Yargılama Hukukuna İlişkin Temel Kanunlar, Adalet Yayınevi,8. Baskı.

- Yeniay, L. (2020). “Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Yargı Ayrılığı Sistemi Üzerine Bir İnceleme”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, sy.26(1), s.s. 161-189.
- Yenisey, F. (2014). “Mukayeseli Hukukta Adli Yargı Yüksek Mahkemelerinin Konumu ve Üyelerinin Seçimi”. *Anayasa Yargısı*, sy.24(1), s.s. 135-154.
- Yeşilçayır, C. (2020). “İnsan Haklarında Kuşaklar Tartışması ve Bir Çözüm Denemesi”. *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, sy. (13), s.s. 73-85.
- Yeşilova, B. (2010). “Yargılama Diyalektiği ve Silahların Eşitliği”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, sy. 86, s.s. 47-101.
- Yetim, S. (2014). “Yargı Kararlarına Erişim Hakkı”. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, sy.4, s.s. 47-92.
- Yıldırım, A. (2017). “Anayasa Mahkemesi Uygulamasında Masumiyet Karinesi”. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, sy.9, s.s. 491-517.
- Yücel, Y. F. (2010). “Hak ve Menfaatler Üzerine Bir İnceleme”, *TBB Dergisi*, sy. 91, s.s. 335-357.
- Yüksek, M. (2020). “Yargısal Kararlar Işığında Ceza Yargılamasında Gerekçe Hakkı”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, sy.1(42), s.s. 121-148
- Yüzer, D. (2014). “Basın Yoluyla Adli Haberlerin Verilişi ve Suçsuzluk Karinesi”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.15, s.s. 1653-1694
- Zafer, H. (2013). “Savunma Hakkı ve Sınırları”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, sy.19(2), s.s. 507-540

BİREYSEL BAŞVURU KARARLARI

- Adnan Erol, B. No: 2020/27934, K.T.15/3/2022.
- Aras Kargo Yurtiçi Yurtdışı Taşımacılık A.Ş. (3), B. No: 2017/6246, K.T.15/12/2020.
- Aydın Öztürk, B. No: 2018/34309, K.T. 27/1/2021.
- Atilla İnan, B.No: 2012/615, K.T. 21/11/2013.
- Aysel Özdemir ve diğerleri, B. No: 2018/30946, K.T. 30/9/2020.
- Bahaa Joughel, B. No: 2013/7643, K.T.21/1/2016.
- Emre Cenik, B. No: 2015/19678, K.T. 19/4/2018.
- Ferat Yüksel, B. No: 2014/13828, K.T: 12/9/2018.
- Kasım İlimoğlu (3), B. No: 2018/17191, K.T. 24/2/2021.
- M.A., B. No: 2015/19048, K.T. 24/5/2018.
- Mehmet Ali Bedir ve Tevfik Günay, B. No: 2013/4073, K.T. 21/1/2016.
- Mehmet Köz, B. No: 2018/23430, K.T. 27/1/2021.
- Mehmet Selim Demir, B. No: 2019/13365, K.T. 24/3/2021.
- Mevlüt Tuncer Akca, B. No: 2017/4904, K.T. 10/3/2021.

M.K., B. No: 2014/1255, K.T: 17/11/2014.
M.Ş.N., B. No: 2018/3789, K.T. 7/4/2021.
Muhammet Alkış, B. No: 2019/37919, K.T. 18/5/2021.
Mustafa Coşğun, B. No: 2013/7873, K.T. 20/5/2015.
Mustafa İbiş, B. No: 2015/13089, K.T.17/7/2018.
Necati Gündüz ve Recep Gündüz, B. No: 2012/1027, K.T: 12/2/2013.
Salih Savran, B. No: 2018/12600, K.T. 28/1/2021.
Sıtkı Güngör, B. No: 2013/5617, K.T. 21/4/2016.
Taner Koyuncu, B. No: 2015/11678, K.T. 24/5/2018.
Vedat İnce, B. No: 2018/30685, K.T. 13/1/2021.
Yaman Akdeniz ve diğerleri, B. No: 2014/3986; K.T. 2.4.2014.
Z.Y., B. No: 2018/34653, K.T. 7/9/2021.

YARARLANILAN WEB SİTELERİ

AIHM.pdf (yargitay.gov.tr) E. T. 10 Mart 2022
https://www.anayasa.gov.tr/media/7946/bb_2022-1_tr.pdf E. T. 10 Mart 2022.
www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/ictuzuk/ E.T. 10 Mart 2022.
<https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1961-anayasasi> E.T. 10 Mart 2022
<https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi-temel-haklar-bildirgesi-708>, E.T 10 Mart 2022.
<https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/9a3bfe74-cdc4-4ae4-b876-8cb1d7eeae05.pdf>, E.T 10 Mart 2022
https://www.inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2712020094404005_tur.pdf E.T. 10 Mart 2022.
https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020093321bm_05.pdf. E.T. 10 Mart 2022
<https://www.sozluk.gov.tr/>Erişim tarihi: 10 Mart 2022.
<https://www.tbmm.gov.tr//tutanak/donem21/yil3/bas/b133m.htm>., Erişim tarihi: 10 Mart 2022.
24122019093355stratejikplan.pdf (www.adalet.gov.tr) sf. 124 E.T.10 Mart 2022.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : İzzet Tercan

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi :2017, Kto Karatay Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Hukuk

Yüksek Lisans Öğrenimi :

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri :

İŞ DENEYİMİ

Stajlar :

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar :2018-Halen, Hâkim, Adalet Bakanlığı

Tarih: 25 EKİM 2022